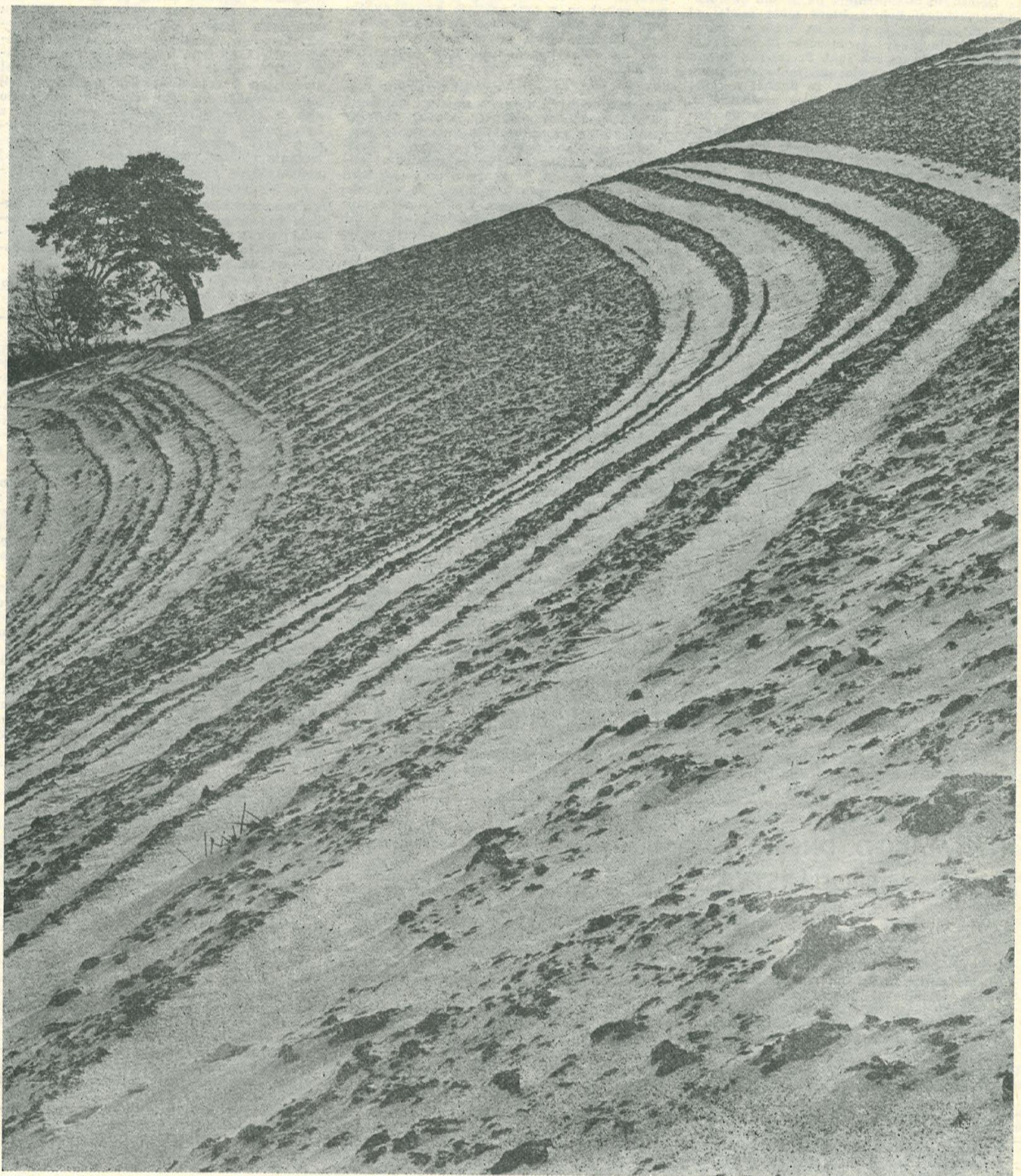

ŽIVOT

KULTÚRNO SPOLOČENSKÝ ČASOPIS • NOVEMBER • LISTOPAD 1992 (ČÍSLO 414) CENA 2000 ZŁ

PREMIÉRKA HANNA SUCHOCKÁ O POL'NOHOSPODÁRSTVE

Dôležitým dokumentom na prvom októbrovom zasadnutí Sejmu, ktorý môže zaujať aj našich krajanov roľníkov zo Spiša a Oravy, boli predpoklady spoločensko-hospodárskej politiky vlády na rok 1993. Premiérka Hanna Suchocká pri prezentovaní tohto programu v parlamente zdôraznila, že budúci rok má byť v našej ekonomike rokom prelomovým. Po doterajšom poklesu má výroba na budúci rok po prvýkrát stúpnut. V súvislosti s tým sa v priebehu najbližej dekády naskytá reálna možnosť zdvojnásobiť národný dôchodok a pripojiť sa do Európy. Avšak môže sa tak stať za predpokladu, že aspoň polovicu prostriedkov sa namieša spotreby usmerné na modernizačné investície a na privatizáciu, aby sa poľské hospodárstvo stalo konkurenčné. Preto k rastu spotreby môže dôjsť až o päť rokov.

Veľa pozornosti v uvedenom programe sa venuje poľnohospodárstvu, ktoré, ako vláda

sama uznáva, bolo doteraz značne zanedbávané a ocitlo sa v ľažkej situácii. Preto vláda zaradila rozvoj poľnohospodárstva k prioritným úlohám a podnikne opatrenia, ktoré mu majú zaistíť prospešné perspektívy. Prvoradou vecou má byť zabezpečenie stability poľnohospodárskeho trhu. V súvislosti s tým vláda hodlá zaviesť pre roľníkov systém úverov s nízkymi úrokmi na nákup osiva, hnojív, prostriedkov na ochranu rastlín, krmív a pohonných látok. V praxi by to znamenalo zavedenie dotácií štátu do roľníckych úverov. Ďalším opatrením bude pomoc roľníkom v prekonávaní následkov tohorčného sucha. Zároveň Agentúra poľnohospodárskeho trhu má rozšíriť svoju činnosť na veľkoobchodný obrat a zahraničný obchod.

Ako uistila premiérka, vláda zaviedie systém minimálnych cien na niektoré základné poľnohospodárske produkty, hlavne obiliny a mlieko, čo by zabezpečilo perspektívy rentability poľnohospodárskej výroby. Dôležitým rozhodnutím, ktorého sa roľníci už od davnáho dožadovali, je ochrana poľského trhu pred prílivom poľnohospodárskych produktov a potravín z dovozu. V súvislosti s tým vláda na istý čas zaviedie niektoré colné opatrenia, v tom najmä t.zv. vyrovnávacie poplatky na dovážané zahraničné produkty a potraviny. Samozrejme má sa to uskutočňovať súhlasne s medzinárodnými záväzkami Poľska, aby to nevyvolalo v zahraničí od-

vetné opatrenia voči poľskému vývozu. V tomto kontexte treba poznamenať, že poľské poľnohospodárstvo pre príliš vysoké výrobné náklady je mälo konkurečné voči dovážaným tovarom. Zase na druhej strane, čo je všeobecne známe, konkurenčnosť viacerých západných poľnohospodárskych produktov spočíva v tom, že ich vlády jednotlivých štátov bud EHS priamo alebo nepriamo dotujú. Preto takýto dovoz prispieva k úpadku našich poľnohospodárskych výrobcov.

K ďalším opatreniam na podporu poľnohospodárstva bude patriť poskytovanie preferenčných úverov na zmenšenie následkom sezónneho poklesu poľnohospodárskej výroby. Zároveň, úmerne so stabilizáciou poľnohospodárskeho trhu a finančnými možnosťami štátu, vláda vyvinie dlhodobú činnosť smerujúcu k reštrukturizácii a modernizácii poľnohospodárstva. Hovorí sa o tom často ako o farmarizácii. Značné prostriedky z t.zv. Fondu reštrukturizácie poľnohospodárstva budú určené v prvom rade na zásobovanie vidiaka vodom, telefoniaciu, ako aj podporovanie remesla a priemyslu pracujúceho pre potreby poľnohospodárstva.

Co sa z tohto programu a ako rýchlo počíta s uskutočniť — uvidíme. Situácia je nazaj veľmi vážna a vyžaduje si rýchle riešenia, o čom píše jeden z našich dopisovateľov.

J.S.

INÍ MEDZI SVOJIMI

Takýto názov malo dvojdňové vedecké sympózium venované problematike národnostných menšín, ktoré sa konalo v polovici septembra vo Varšave. Organizoval ho Ustav literárnych výskumov Poľskej akadémie vied za spoluúčasti Jagelovskej univerzity a iných ustanovení vrátane Kolektívnu pre otázky národnostných menšín Ministerstva kultúry a umenia s jeho riaditeľkou Bogumiľou Berdychovskou — predsedníčkou organizačného výboru.

Je potešujúce, že sa v Poľsku v poslednom období vyvíja čoraz viac rôznych iniciatív, ktoré slúžia lepšiemu spoznaniu národnostnej problematiky. Veď — ako povedal na úvod sympózia prof. Andrzej Wyczński — „v Poľsku žije vyše poludruha milióna občanov iných národností, najmä Nemcov, Ukrajincov, Bielorusov, Slovákov a Čechov, Litovcov, Židov, Rómov a pod. Naďalej tomu sme celé desaťročia boli presved-

čovaní, že sme jednonárodnostným štátom. Až v poslednom období sme zistili, že je to klam a dezinformácia.“

Sympózium, na ktorom prednášali významní poľscí historici, sa zaoberala národnostnou problematikou v minulosti a z viacerých aspektov, napr. umenie menšín do druhej svetovej vojny, menšiny v literatúre, mnohonárodnostná kultúra vo vedeckých výskumoch, dávne Poľsko na križovatke kultúr a náboženstiev. V tomto kontexte sa prof. Janusz Tazbir snažil odpovedať na otázku, kedy sa etnické a náboženské menšiny cítili v Poľsku najlepšie. Podľa neho bolo to najmä v 16. storočí, keď poľskú boľo veľmocu a Poliaci sa necítili ohrození. Totíž netolerancia vyplýva z pocitu slabosti a strachu. Veľké stretnutie rôznych kultúr, historických tradícii a náboženstiev v Poľsku až do polovice 17. stor. prebiehalo v znamení akéhosi kompromisu, vzájomného prenikania a vyhýbania sa krajnostiam. Neškôr prišli, žiaľ, obdobia, keď poľskú toleranciu čoraz častejšie „zastieral tieň“. Stretnávame sa s tým i dnes. V niektorých krajinách sa často ozývajú hlasy, ktoré delia občanov Poľska na domáčich a hostí. V súvislosti s tým prof. Tazbir upozornil, že naďalej Poliaci žijú ako menšiny vo viacerých

krajinách, môže dôjsť k tomu, že sa s nimi bude zaobchádzať tak isto, ako sa bude zaobchádzať s menšinami v Poľsku. V súčasnosti sa teda naskytá potreba — konštatovať účastníci sympózia — širšieho oboznamovania spoločnosti s problematikou menšín, výchovy k tolerancii a dôsledného riešenia národnostných problémov v súlade s európskymi štandardami.

Poznamenajme, že varšavské sympózium sprevádzala zaujímavá výstava fotografií z rokov 1863—1991 venovaná menšinám. Prispela na ňu i redakcia Života zbierkou vyše 30 fotografií (z osobného archívu red. Jozefa Pivočárika) zobrazujúcich súčasný život krajanov zo Spiša a Oravy.

Ďalšia časť sympózia sa konala v Krakove pod heslom Európa štátov, Európa národov. Mala medzinárodnú účasť a bola venovaná — na rozdiel od prvej časti — súčasným otázkam národnostných menšín, najmä v štátach strednej a východnej Európy, národnostným pohybom a konfliktom, jazyku a kultúre a etnickej problematike v Poľsku v kontexte s európskou koncepciou menšín. Jeden z referátov sa dotýkal otázky vlasteneckého postoja českého obyvatelstva v Zelove.

J.S.

NA MARGO DNEŠNÉHO POĽNOHOSPODÁRSTVA

O Poľsku sa dlho hovorilo, že je to krajina roľnícko-priemyselná. A hoci po vojne štát hlavný dôraz kládol na rozvoj priemyslu a viediek zanedbával, možno preto, že sa ho na štásie nepodarilo združstveniť, poľnohospodárstvo zostáva naďalej jediným z hlavných odvetví hospodárstva. A naďalej je zanedbávané.

Významnou pomocou pre roľníkov boli donedávna roľnícke krúžky, existujúce skoro v každej obci, ktoré poskytovali obyvateľom rôzne služby, najmä pri mechanizácii poľnohospodárskych prác. Ako malé jednotky, boli zväčša rentabilné. Keď však v súlade s vtedajšou politikou došlo k reorganizácii krúžkov a vytváraniu väčších celkov — družstiev roľníckych krúžkov, po niekoľkých rokoch vy-

svítlo, že to bol chybný krok, ktorý spôsobil postupný zánik týchto podnikov. Stali sa nerentabilné.

Teraz sa časy veľmi zmenili, zmenil sa celý systém, no jedno sa nezmenilo: vzťah štátu k poľnohospodárstvu, ktoré bedárilo za totality a bedári i dnes, možno aj viac. Vždy som si mysel, že keď poľnohospodárstvo stojí pevne na nohách, obyvateľstvo sa nemusí obávať, že mu hlad nazrie do hrnca. Dnešná situácia však nútí zmeniť toto myšlien.

Viem, že dnes o všetkom rozhodujú ekonomickej práva, ponuka a dopyt, rentabilita. Roľníci sa už naučili počítať a ničim im to nevyhádzia, aj keď sa snažia pracovať čo najlepšie. Najmä u nás v podtatranskom kraji. Večne sa ponáhľajú, aby stihli načas zaorať, zasiať, obrobit tie svoje polička a potom s obavou pozerať na Tatry, či este nie sú zasnežené, aby stihli pred príchodom zimy zozbierať úrodu. Nemajú ľahkú prácu, nie vo všetkom si môžu pomáhať strojmi, lebo také, aké potrebujú — prispôsobené horským podmienkam — sa u nás nevyrá-

bajú. Napriek tomu dokážu aj v takých podmienkach robí priam záhrady. Pritom často výsledky ich práce nezávisia len od nich, ale aj od počasia. Napr. tento rok ich posihlo veľké sucho a zber sena, obilín, zemiakov a iných plodín bol značne slabší, čo ich situáciu len zhoršilo. Akiste budú musieť obmedziť živočíšnu výrobu, chov jahod, býkov a iných zvierat.

S tým chovom to tiež nie je jednoduché. Takého býka treba kŕmiť zo dva roky a potom márniti čas na hľadanie kupca. A keď ho konečne najdu, dostanú takú cenu, že nech si počítajú akokoľvek, nemôžu si napočítať nijaký zisk. Cena je veľmi nízka, o čom svedčí i fakt, že vo velkopredaji za to isté mäso kúpujúci platia aspoň dvakrát vyššiu cenu. Čiže niekto si napcháva vrecká na úkor roľníkov. Takúto situáciu roľníci dlho nevydržia, tým viac, že na druhej strane musia za výrobne prostriedky platiť vysoké ceny. Výsledok je taký, že dnes roľníci skoro vôbec nepoužívajú umelé hnojivá.

POKRAČOVANIE NA STR. 16

Až sa nechce veriť, že od vzniku Kultúrno-sociálnej spoločnosti Čechov a Slovákov v Poľsku uplynú práve tento rok už 45 rokov. Za toto obdobie, sa v našom hnutí vystriedali už dve generácie krajanov. Nebolo to ľahké obdobie, najmä keď si uvedomíme, že pripadalo na roky totalitného režimu, ktorý presadzoval ideu jednonárodného poľského štátu a utajoval problémy národnostných menšíns. Napriek všetkým ľažkostiam naša menšina pretrvala a hoci aj dnes riešenie jej problémov neprebicha hladko, s dôverou sa dívá do budúcnosti. Pri tejto príležitosti obrátili sme sa na niektorých krajanov, činiteľov našej Spoločnosti, aby aspoň stručne zhodnotili uplynulé obdobie, pouvažovali o perspektívach našej organizácie budúci jednoducho pospominali.

JE TO UŽ 45 ROKOV

EUGEN MIŠINEC — predseda ústredného výboru KSSČaS

Dobre sa stalo, že pred 45 rokmi vznikla Kultúrno-sociálna spoločnosť Čechov a Slovákov v Poľsku, že naši krajania mali a majú podnes svoju organizáciu, ktorá bráni ich záujmy. Obdobie vzniku Spoločnosti v prvých povojnových rokoch nebolo ľahké, tak ako nebola ľahká i jej neskoršia činnosť v časoch totalitného režimu, v ktorých naši činitelia museli čeliť komunistickej ideológii, skriveným príkazom a inštrukciami. Napriek všetkému vytrvali a zachovali si pevné národné povedomie. Dnes už viaceri z nich nežijú, no ich odvaha a obetavá práca v prospech Spoločnosti si zaslúži veľké uznanie a ocenujeme ju veľmi vysoko. Vďaka nej, napriek rôznym ľažkostiam, naša Spoločnosť dosiahla za tých 45 rokov mnoho rukolapných výsledkov. Nedali sme sa zlomit a v krajanoch sme sa snažili upevňovať národné cítanie, zachovať rodinu reč a rozvíjať našu národnú kultúru.

V súčasnosti treba nadalej pokračovať v krajanskej národnostnej práci. Aj keď sa v niektorých oblastiach situácia zlepšila, nadalej nie sú vyriešené všetky problémy. Ešte stále nie vo všetkých školách na Orave a Spiši sa vyučuje slovenčina. Nadalej sa boríme s nedostatkom učiteľov slovenčiny a slovenského bohoslužby boli prinavratené len v niekoľkých farnostiach. Napriek viacerým intervenciám na nowosączskom úrade pamiatkovej starostlivosti, nadalej sú ničené slovenské historické pamiatky, najmä na cirkevných objektoch. Obmedzenie štátnych dotácií na minimum ohrozuje nielen našu kultúrnu prácu, existenciu jednotlivých súborov, ale vôbec celú činnosť Spoločnosti. Snažíme sa sice vyvýtať hospodársku činnosť, ale stačí to kryť len neveľké potreby. Napolok nemôže to byť hlavná úloha našej organizácie. Dúfam, že štát vyvinie väčšiu starostlivosť o kultúrny rozvoj našej menšiny.

Som rád, že čoraz čulšie sú naše styky so Slovenskom. Prial by som si, aby sa ďalej rozvíjali a aby naša stará vlast na nás nadalej pamätala.

So Spoločnosťou úzko súvisí náš krajanský časopis Život. Snáď onedlho by sme mali mať svoju tlačiareň, v ktorej by sa tlačil a dúfam, že príbude čitateľov. Som toho názoru, že aby sa naša organizácia mohla ďalej rozvíjať, je potrebná väčšia aktivita krajanov. Veď KSSČaS je vlastne ich a pre nich.

OPRAVA

Do článku Jurgovský sviatok v Živote č. 8/92 sa našim nedopatrením vkradlo niekoľko chýb. Slávostný referát prednesol predseda jurgovského zboru kr. Ján Vojtas a nie veliteľ Emil Martinčák. Okrem toho sme medzi vyznamenanými neuvedli ako krajanov Františka Plučinského a Jána Machaja. Zainteresovaným sa ospravedlňujeme.

REDAKCIA

ANTON PIVOVARČÍK — predseda Obvodného výboru KSSČaS na Spiši

Teším sa, že naša Kultúrno-sociálna spoločnosť Čechov a Slovákov v Poľsku sa dožila tohto výročia, že napriek želaniu našich neprajníkov nezanikla, ale prejavila veľkú životschopnosť a prekonala všetky prekážky.

V našej činnosti za toto obdobie máme úspechy, ale i nedostatky. Nepochybne úspechom v poslednom období je prinavratenie slovenského jazyka do liturgie najprv v Nedeci, Kacvine a Vyšných Lapšoch, potom v Jurgove. Naproti tomu, ako sa mi zdá veľa sme zanedbali na poli kultúrnom. Kedysi na našom spišskom obvode pôsobil kultúrny inštruktor. Dnes ho nemáme pre nedostatok finančných prostriedkov. Preto tým väčšia zodpovednosť spočíva na active Spoločnosti, ktorý by mal zaktivizovať miestne skupiny. Viaceré z nich akoby spali zimným spánkom. Treba viac spolupracovať s krajanskou mládežou, lebo ako to povedal básnik P.O. Hviezdoslav mládež je držiteľkou rána, teda aj našej krajanskej prítomnosti a budúcnosti na Spiši a Orave.

Niekto, aj mimo Spoločnosť, sa zamýšľa, či sa krajania rozdelia alebo zotravajú v jednej organizácii Slovákov a Čechov. Podľa mňa v našom spoločnom záujme je zostať spolu, ak chceme pretrvať. V jednote je sila, len tak zdoláme všetky prekážky.

A ako si predstavujem našu Spoločnosť v budúcnosti? Predovšetkým počítam s tým, že sa rozšíri naša spolupráca so starou vlasťou tak v oblasti školstva, kultúry, ale aj na poli cirkevnom. Pamäťom sa na medzivojnové obdobie, keď u nás, v Kacvine, pôsobil knaz Jozef Šwistek. Hoci bol Poliakom, sám pozval napr. na odpustové slávnosti slovenských knázov. Vedel ľudí spájať a nie deliť, ako sa to robí dnes. Dával príklad lásky k bližnému a ozajstnej tolerancie.

Ako menšine chýba nám ešte veľa. Nie sme napr. zastúpení v parlamente. Dnes, keď sa propaguje spolupráca regiónov v pohraničí, keď konajú sa vzájomné stretnutia samospráv, niekto sa snažia vylúčiť z toho našu menšinu. S tým treba definitívne skončovať.

ALOJZ BUGAJSKÝ — predseda MS KSSČaS v Jablonke

Najspäť spomeniem hadám to, čo sa nám nepodarilo dosiahnuť. Myslím si, že sa nám nepodarilo vypracovať metódu širokej kultúrno-osvetovej činnosti, ktorá by zahrnula všetkých, v tom najmä mládež, a zabránila by jej odnárodnňovaniu. Veď samo organizovanie niekoľkých kultúrnych podujatí v roku vonkoncom nastačí. Možno, že to znemožnil totalitný režim, ktorý nás toleroval, ale zároveň v našej činnosti aj obmedzoval. Práve na to, na spoluúčasť všetkých v krajanskej kultúre, mali by sme dnes položiť dôraz, no a zaktivizovať miestne skupiny. Nemožno predsa dobre pôsobiť, keď sa napr. členské schôdzky konajú raz na štyri roky.

Podľa mňa veľkú zásluhu pre našu činnosť a krajanské povedomie ma náš časopis Život. Je vítany v každej rodine. Len škoda, že tak neskoro začal publikovať materiály z dejín Spiša a Oravy. Nemožno to

zanebdávať. Musíme predsa odovzdávať mladým to, čo nám naši dedovia zanechali vedomosti o našich dejinách a národné povedomie.

Teším sa, a pokládam to za jeden z našich najväčších úspechov, že už konečne máme prinavratený slovenský jazyk v liturgii, aj keď zatiaľ len v Jablonke. V súvislosti s tým ma veľmi znepokojoval fakt, že sme počas odpustu a potom aj v nedele (27.-28. júna) nemali slovenskú omšu. Myslím si, že nariadenie kúrie o slovenských omšiach treba dodržiavať bez výnimky. Niečo sme dosiahli aj v oblasti školstva. Teším sa, že do Jablonky prišla učiteľka so Slovenska. Je to pre krajanov povzbudzujúce. To, ako aj naše jubileum by malo nabádať krajanov k vyšej aktivite, aby sme mohli zverejniť naše výsledky a predovšetkým oživiť kultúrny život v miestnych skupinách.

JOZEF BRYJA — člen výboru MS KSSČaS v Novej Belej

Cas ubieha tak rýchlo, že ani som sa nenazdal, keď sa naša Spoločnosť dočkala 45. výročia svojho vzniku. Je to príležitosť zamyšľať sa nad významom toho, že sa krajanom aktivistom podarilo založiť — dalo by sa povedať — strešnú organizáciu slovenskej a českej menšiny v Poľsku. Patrí im za to hlboká úcta a vďaka. Mnohí z nich už navždy opustili naše rady. Nezabúdajme na nich.

Za tých 45. rokov sme hodne dosiahli no vari najviac sa riešenie národnostných problémov pohlo najmä v poslednom období, keď nastala demokracia. Dobre si pamäťam napr. šesdesiate roky. Vtedy som mal domaj, že na celom Spiši za práva krajanov bojuje len Nová Belá a potom Krempachy. Mýli som sa však, aj krajania z iných spišských obcí najmä v poslednom období prejavili veľkú aktivitu napr. pre prinavratenie slovenských bohoslužieb. Nám išlo vtedy veľmi ľažko, niekto krajania za svoje povedomie dokonca sedeli vo väzení.

Naše jubileum, aj keď ho nejak zviaľať neoslavujeme, malo by mobilizovať krajanov do ďalšieho úsilia pre vyriešenie všetkých našich problémov. Je potrebné, to adresuji všetkým miestnym skupinám, aby zvýšili starostlivosť o udržanie slovenčiny na základných školách na Spiši a Orave a na jablonskom lúčku. Treba spieť k tomu, aby sa vyučovala v každej obci. Veď jazyk je hlavným atribútom existencie každej národnostnej menšiny.

JÁN GRIGLÁK — pokladník MS KSSČaS vo Varšave

Nemal som šťastie byť spoluzačladeľom našej Spoločnosti. Keď vznikala, sotva som začal chodiť do školy a jednako po celý svoj život sa stretával s výsledkami jej činnosti. Po prvý raz to bolo v r. 1948, keď ma rodičia zapísali do slovenskej školy vo Vyšných Lapšoch a po jej absolvovaní — do slovenského lúčku v Jablonke. Keď som sa neskôr, ako novopečený absolvent FFUK v Bratislave, ocitol vo Varšave, aj tu som som narazil na krajanov prvok — časopis Život. Bolože to vzrušenie, keď ma redakcia, ako svojho spolupracovníka, vyslala po prvýkrát služobne na Spiš zháňať krajanové materiály. Vtedajšia účasť na miestnych schôdzkach a všetko čo som neskôr na Orave a Spiši videl a zažil, ako trebá slovenské spevy v kostoloch, vyučovanie slovenčiny v školách, dvojjazyčné tabuľky vo viacerých obciach, recitávne súťaže, prehliadky, vystúpenia krajanových súborov a v poslednom období i zavedenie slovenských bohoslužieb v niekoľkých farnostiach — to všetko sú výsledky našej Spoločnosti, na ktoré všetci krajania môžu byť hrdí.

Uvedomujem si, že nás čaká ešte veľa úsilia, kym všetky menšinové práva budú zabezpečené. Myslím si však, že celkový vývoj smeruje k tomu a nedá sa zastaviť. Preto sa s dôverou dívajme do budúcnosti.

TOMÁŠ ČERVEŇ kňaz a národovec

(14. 01. 1793 – 27. 04. 1876)

Bliží sa 200. výročie narodenia človeka v posledných desaťročiach zabudnutého, avšak prevelmi zaslúženého pre slovenský národ, ktorého bol dobrým synom. Ide o Tomáša Červeňa, rodbáka z Chyžného, o ktorom sa v nekrólogu r. 1876 predpovedalo, že jeho „pamiatka v národe bude na veky vekov slávna a večná.“ Bohužiaľ, táto predpoved sa veľmi dlho nespĺňala, najmä v obdobi komunistického režimu, keď akákoľvek spomienka na zásluhy ľudu Čírky, najmä kňazov, nebola v massmédiách nie lenž vitaná, ale často bola priam zakazovaná. Týmto článkom chcem sa aspoň trocha príčniť o zväčšenie slávy Tomáša Červeňa v národe. Myslim si, že to bude možné dosiahnuť, keď Vás, drahí Slováci žijúci v Poľsku, oboznámim so životopisom tohto veľkého syna oravskej zeme.

V matričnej knihe farnosti Chyžné sa uvádzá, že Tomáš Červeň sa narodil v tejto hornooravskej dedinke 14. januára 1793 ako syn Andreja a Kataríny. Bol pokrstený v ten istý deň miestnym farárom Michaelem Bernolákom v drevenom kostele sv. Anny, ktorý sa nachádzal na mieste dnešného cintorína. Od skorej mladosti ho rodičia, veľmi nábožní, učili, ako sa má prezehnávať, modliť, poz-

dravovať bližným. Chlapec rástol v ovzduší ľažkej, vyčerpávajúcej práce na poli, avšak v rodine Červeňov — Gmyrov nikdy nechýbal čas na vzájomný rozbor, spoločnú modlitbu, vzájomnú lásku a rodinné porozumenie. Rodičia, ktorí sa s veľkou starostlivosťou venovali svojim piatim deťom, hneď spozorovali, že mladý Tomáš je veľmi schopný a niečo z neba vyrastie. Poslali ho na začiatočné vyučovanie v Chyžnom, potom do základnej školy v Trstenej. Vďaka svojmu strýcovovi, taktiež Tomášovi — milovníkovi vedy a umenia a veľkemu vydavateľovi, ktorý finančne podporil schopného synovca — mohol mladý Tomáš študovať na gymnáziu v Bratislavе a vo Vespréme. Po úspešnej maturite išiel študovať filozofiu do Raby a neskôr teológiu do Pešte. Štúdia ukončil v roku 1816. Priamo po nich bol vysvätený za kňaza v Banskej Bystrici, ktorá bola jeho hlavným životným pôsobiskom. Vďaka mnohým schopnostiam — hlavne mûdrosti a šikovnosti — plnil v banskobystrickej diecéze mnohé významné funkcie, z ktorých dôležitejšie boli:

- 1821 — biskupský tajomník a svätostoličný notár,
- 1828 — konsistoriský radca,
- 1833 — kanonik u stoličného chrámu banskobystricke-

ANDREJ SLÁDKOVIČ

Na deň svätého Tomáša

Veta Ti, pejma, — v dverách Jeho ti veta,
Bo na prahu Jeho stráži tichá pokora! —
Prijme ľa dobrý ten? — no, keďže aj prijme ľa,
Začervenieč sa, sloby pred sincom zora.
Chrán sa urazit muža! — pejma, lichotné dieľa!
Muž svätine to — nie hrdoš kráľodvora:
Pred týmto chvála naspäť chválená plesá,
Tam len pred chválu žiaľno začervenie sa!
Nechaj tam, pejma, ty lubeznica sveta!
Lubeznica Jeho tíska dýcha samota;
Rada s modlitbou duša Jeho sa stretá
A s Ním rada sa stretá bledá sirota, —
Ty čo chceš tam? To mne Tvoja odveta:
„Sirota pieseň ja, z matky Slávy života, —
Nie k dverám Jeho, — v Božej milosti Záhrenie
Za Neho, sirotu, moje dobroručenie!“

Požehnaná zem, ty Oravienka naša
Neprestať rodiť veľké, slávne deti!
Jordán — Orava, krstelnica Tomáša,
Veriacich takých Pán Boh požehnajže ti, —
Slovan tvoj z hrobu život už vynáša, —
Svitá deň slávy mu — po zrade to deň tretí, —
„Pokoj vám“ — žehná u slovenských dverí
A jedenásť každý mu neuverí —
Tomáš tvoj, Orava — Oravienka milá,
Tomáš tvoj vidí plamenné jazvy národa,
Hľadí na ruku, ktorú zbojnič prebila,
Žmie vkladá v bok, nimž tiekla krv a voda:
V slovo slavjanstva viera v ním ožila,
So slovom slovutná slovenstva sloboda, —
Váha sklonila sa: — i zkríkne Tomáš tvoj,
Oravienka naša: „hoj, rod môj a ľud môj!“
A jednou hrsiou čahá v ľažke národa rany
A druhou hrsiou čahá v zlaté svoje poklady, —
V poklady poklad sám jasavý, neprebraný, —
Simeon staručky, čo predtým Tomáš mladý,
V tamtie večného žitia Hospodina stány
Pokojným, zroseným vďakou okom hľadí
A z úst mu radosti svätej hľasy hudú:
„Prepušť ma! — videl som slávu Tvojho ľudu!“ —
Neprepust, Pane! — ak ti tak svätá vôla!
Izrael nový dnes s týmto pred Tebou kľačí:
Alebo, — prepust, kam sláva ho slávnejšia volá, —
Akže tak Tebe sa, Pane praslávky páči!
Len nech tam, u svadby Baránkovej stola
Majestát Tvoj mu privetiť ráči:
„Verneš ľažil s peniažkom Slovana,
— Sluha, vojdi v radost svojho Pána!“

K úcte
Veľadostnej Veľkomožnosti
Pána Tomáša Červeňa
Pokladníka Matice Slovenskej
na deň sv. Tomáša

1864

(Sokol IV.1865, str. 8—9, Skalica)

ho a riaditeľ biskupskej kancelárie,

1847 — hlavný biskupský vikár,
1851 — riaditeľ ústavu nevládnych a vyslužilých kňazov,

1853 — prosynodálny examinátor,

1856 — radný súdu manželského,

1861 — prodirektor bohosloveckého ústavu a spoluprednosta prosynodálnych skúšok.

slávnozne zneli Červeňove slová: „Verím v Boha Otca...“ O niekoľko dní, — 11. mája 1861, prežil slávnozne inštaláciu (uveđenie) do funkcie veľprepošta v hlavnom b. bystrickom chráme, čiže v katedrále. Červeň svojimi príspevkami obnovoval túto katedrálu a dal v nej postaviť nový oltár. Bol známy ako muž veľkej, horlivej modlitby.

Všeobecne známa bola aj činnosť Tomáša Červeňa na charitatívnom poli. Jeho vysoká učenosť nevykorenila zo srdca šachetnosti a obetavosti pre chudobných. Mnohokrát venoval svoju otcovskú pozornosť vdovám a sirotám, pre ktoré založil katolícky ústav v Banskej Bystrici. Zakladal mnohé nadácie, z ktorých sa každoročne vyplácalo podporu slovenskym chudobným študentom. Zaviazal sa pravidelne prispievať určitou sumou peňazí do spolku pre chudobných

8. apríla 1861 vymenoval sv. Otec Pius IX. Tomáša Červeňa na veľkého prepošta b. Bystrickej kapituly. Od času kňazskej vysviacky to bola asi najvýznamnejšia udalosť v jeho živote. 5. mája toho istého roku vo Sv. Kríži za prítomnosti duchovenstva a inteligencie celej diecézy zložil do rúk p. biskupa Stefana Moysesa predpísané apoštolské vyznanie viery. Veľmi

Tableau z IX. valného zhromaždenia Matice slovenskej (1866) s T. Červeňom v strede. Hore: S. Závodník a M. Čuleň, dole — M. Hodža a D. Lichard.

žiakov z alumnej, čo vždy obeťavo spinil. Roku 1841 pomohol založiť penzijný ústav pre učiteľské vdyovy a nevládnych katolíckych učiteľov b. bystrickej diecézy. Stopäcentne si zaslúžil, aby mu Andrej Sládkovič v jednej z troch básni venovaných

Tomášovi Červeňovi napísal: „Žij pre siroty, Tomášu jediný!“

Tomáš Červeň patril k tým vzácnym duchovným 19. storočia, ktorí sa veľmi významne zaslúžili o rozvoj slovenskej kultúry. Roku 1835 sa stal členom Spolku milovníkov reči a literatúry

slovenskej. Členom tohto Spolku podľa jeho stanov mohol byť len „rodený, literárne vzdelený a mravne bezúhonný Sloven.“ Maďarské kruhy obviňovali Tomáša Červeňa z rozširovania básní slovenských spisovateľov v rámci tohto spolku. Keď maďarská akcia spôsobila rozpustenie spolku, Červeň sa neprestal aktívne zapájať do slovenského kultúrneho života novými spôsobmi.

Červeň bol hlavným iniciátorom postavenia novej budovy b. bystrickej katolíckeho gymnázia, ktoré slávnostne vysvätil 10. októbra 1857 a na ktorom pôsobil aj ako profesor. Od roku 1861 bol cisárskym dekréтом menovaný na prodirektora tohto gymnázia, ktoré nadľho predtým ľedro podporoval.

Roku 1859 sa Červeň stal spoluzakladateľom katolíckeho literárneho Spolku sv. Vojtecha, ktorý vydával a rozširoval slovenskú náboženskú literatúru. Naši starí rodičia za Slovenského štátu si lacno predplácali nazaj vela kusov dobrej literatúry, ktorá vysla práve v tomto Spolku v Trnave.

Hoci bol tichým a pokorným človekom, vzdialeným od vonkajšieho hľuku, Tomáš Červeň dokázal odvážne vystúpiť a zakročiť, kde bolo treba. V decembri 1861 sa spolu s biskupom Štefanom Moyzesom dostal k cisárovi Františkovi Jozefovi I., aby bránil národné práva Slovákov v rakúsko-uhorskom cisárstve. Vo Viedni predložili cisárovi požiadavky slovenského národa, známe ako Memorandum (prosbopis).

Asi najväčšia zásluha T. Červeňa pre slovenský národ v oblasti kultúry spočíva v tom, že bol spoluzakladateľom a obetavým dlhoročným pokladníkom Matice slovenskej. Spolu s prvým predsedom Matice — biskupom Stefanom Moyzesom hral v tej prvej hre. Vysvitá to z matičných materiálov nahromadených v jej literárnom archíve v Martine. Svedčí o tom o. i. tableau z IX. valného zhromaždenia Matice slovenskej z roku 1866, kde je fotografia Červeňa umiestená v centre a okolo neho sa nachádzajú podobizne S. Závodníka, M. Čuleňa, M. Hodža a D. Licharda.

Akým spôsobom sa Tomáš Červeň dostal k tejto vysokej funkcií v Matice? Hlavný zakladateľ a predseda MS biskup Moyzes povedal na I. valnom zhromaždení MS dňa 4. augusta 1863 o. i. toto: „Život nás duchovný nemôže byť bez materiálu. Má — buď Bohu chvála! — i ústav nás už dosť značný materiál. Myšlim tu na jeho dnes-zajtra na isto tisíc zlatých vystupujúci majetok; k jehož opatrovaniu potrebný je nám poriadny a svedomitý, teda spoľahlivý pokladník a ja mám tú čest muža takého predstaviť valnému zhromaždeniu vo vzácnnej osobe tu prítomného predstojného pána opata a kanonika b. bystrického Tomáša Červeňa, ktorého na úrad pokladníka slávnemu zhromaždeniu navrhujem.“ Podľa správy istého svedka zhromaždenia po týchto biskupových slovach sa zo všetkých strán ozvalo: „Sláva Červeňovi! Prosíme, nech sa ukáže, aby národ poznal svojich mužov!“ O chvíľu predstojný ka-

nónik Tomáš Červeň vystúpil na stolec a povedal: „Slávne zhromaždenie! Slabý môj hlas a veľ starý (mal vtedy už 70 rokov) nedovoľuje mi dlhšie rečniť. Ja som od mladosti svojej až dosiaľ milerád účinkoval v tichosti pre národ môj a trebársom som už i starší a slabý; keď to však slávne zhromaždenie žiada, milerád budem a chcem pracovať až do konca života. Prijímam teda naložený mi úrad.“ Keď skončil, zase sa ozvali hlasy: „Nech žije, sláva mu!“ a podobne.

Pokladník T. Červeň vykonával svoju funkciu svedomite až takmer do smrti. Ako už vtedy známy mecenáš daroval Matici viackrát hodnú sumu peňazí a nadálej podporoval literárne a charitatívne akcie na území stredného Slovenska. Pred smrťou dal zapísť v testamente takmer celý svoj majetok Matici. Matica ho už však prakticky nedostala, lebo bola rok pred smrťou Červeňa zrušená.

Veľkú osobnosť T. Červeňa oslavil v troch príležitostných básniach Andrej Sládkovič a Tomáš Varga. Veľký hudobný skladateľ J. Bella mu venoval svoj Staroslovenský otčenás a M. Hatáľa svoju „Gramatiku.“

Tomáš Červeň, jeden z najväčších slovenských mécenášov, v 19. stor. všeobecne známy a milovaný „patriarcha“, nenahraditeľný pokladník Matice, otec a sluha Kristovej Cirkvi, zomrel 27. apríla 1876 v Banskej Bystrici. Na jeho pohrebe sa zúčastnili tisíce ľudí, nielen príslušníci slovenskej inteligencie, ale hlavne siroty a chudobní, pre ktorých obetavo žil a pracoval. Pochovali ho o tri dni neskôr, 30. apríla 1876 v krypte b. Bystrickej kapituly. Svetlo večné nech mu svieti v nebeskej vlasti!

Kňaz STANISLAW CAPIAK

POUŽITÉ PRAMENE:

1. Rukopisy a fotografie z literárneho archívu MS v Martine týkajúce sa Tomáša Červeňa,
2. Slovenský biografický slovník I. zv., MS 1986,
3. Zora, časopis venovaný záujmom slov. ľudu, roč. I., č. 5, Turč. sv. Martin, 31. mája 1876,
4. Matičné čítanie č. 8/1976, ročník IX., str. 8, biografický článok Pamiatke Tomáša Červeňa na 100. výročie smrti,
5. Slovník náučný, Praha 1930, IV. zv., str. 157,
6. Národní kalendár, 1866, roč. I., Banská Bystrica, MS s. 253—256 Povýšenie T. Červeňa...
7. Národní almanach, vyd. A. Sytniansky v Turč. Sv. Martin 1870, str. 289—290,
8. Spisy bánské Andreja Sládkoviča,
9. Časopis Sokol IV. 1865, Skalica, str. 8/9,
10. Nekrológ: Národné noviny 7 (1876), č. 51, str. 1,
11. Matičné čítanie: biografický článok, 9 (1976), č. 8, s. 8,
12. Pútnik svätovojtešký 1976, 9 (1976), č. 8, s. 8, str. 142,
13. Svetozár Hurban Vajanský, Život S. Moyzea, MS Martin 1970.

POKRAČOVANIE NASLEDUJE

Janko muzikant

Veľký poľský spisovateľ, laureát nobelovej ceny Henryk Sienkiewicz napísal v rannom období svojej tvorby dojimatú novelu Janko Muzikant, v ktorej popisuje osudy chudobného a súčasne hudobne nadaného chlapca Janka. To nás primálo predstaví profil krajanana JÁNA SOĽAVU z Dolnej Zubričice, ktorého životná dráha, najmä v mladosti, a jeho láska k hudbe sa v mnohom podobajú osudom mladého hrdinu Sienkiewiczevej novely, práve Janka muzikanta.

Narodil sa 17. júna 1929 ako druhé dieťa v početnej, dvanásťdetnej roľníckej rodine v Hornej Zubričici. Rodičia sa teda museli riadne obrátať, aby vyživili tak veľkú rodinu. Nemali ľahký život. Deti si museli od malička zvykať na ťažké podmienky a tvrdú prácu. Na maškrty, či hračky nikdy nezvyšovalo, ostávali len v snoch. Malý Janko mal tiež svoj veľký sen — chcel sa naučiť hrať. Už ako chlapec strúhal si z vrby písalky a pekne na nich pískal. Túžil však po ozajstnom hudobnom nástroji, čo v tom čase bolo neuskutočiteľné. Sotva vychodil miestnu ľudovú školu, začal pracovať na pile. Potom sa pridal k tesárskej skupine horozubrických stavebníkov, ktorá chodila

po Orave a budovala gázdom rodinné domy. Medzi tesármami pôsobil do roku 1959. Medzičasom sa oženil, preťahoval do Dolnej Zubričice, kde roku 1960 začal pracovať pri regulácii tunajšieho riečneho toku. V roku 1977 prešiel na zaslúžený invalidný dôchodok.

Na svoje hudobné záľuby v jeho pripade dychovku, nikdy nezabudol. Počas nášho stretnutia mi porozprával celú história horozubrickej dychovky. Jej základ položil otec nášho krajanana Jozefa Vojčiaka, dnes žijúceho na Slovensku. V roku 1934 priniesol z Francúzska do Hornej Zubričice prvý dychový nástroj — kornet a podnietil miestnych zapálencom, aby založili dychový orchester. Aby mohli kúpiť ďalšie hudobné nástroje, dali do zálohy vlastnú pôdu a vzali pôžičku v Jablonke, ktorú neskôr za pomocí súrodencov žijúcich v Amerike pomaličky splatili. Našlo sa veľa záujemcov. Začali cvičiť a pomaly i hrať. Po vojne, keď Orava pripadla k Poľsku, presnejšie v roku 1946, sa 17-ročný Ján Soľava stal členom horozubrickej dychovky.

Noty som spočiatku neovládal — hovorí Ján Soľava — hoci niečo som už vedel zo školy a z domu. Veď ako prvý bol v dychovke môj najstarší brat, potom aj bratranc. Keď doniesli domov trúbky — „altovky“, pomysel som si, že to skúsim. Začal som fúkať... a tak to vlastne začalo. Členov horozubrickej dychovky školili vtedy miestny kantor a učiteľ hudby František Mičovský. Vďaka nemu som sa naučil nie len hrať, ale spoznal som čiastočne i teóriu hudby".

Takto sa teda začalo hudobné dobrodružstvo dnešného kapelnika dolnozubrickej krajskej dychovky Jána Soľavy. Najprv, skoro štyridsať rokov viedol dychovku v Hornej Zubričici. Za celý tento čas dychovka slúžila i slúži podnes všetkým obyvateľom obce. Hrávali v kostole počas cirkevných sviatkov, na svadobách, pohreboch, tanecných zábavach a pri iných príležitostach. Je zaujímavé, že dychovka príťahovala všetkých Soľavovcov. Starší odovzdával nástroj mladšiemu. Keď sa niekedy v nedele zišli v rodičom kruhu, tvorili takmer celú kapelu.

V 1986 krajan Ján Soľava zanechal zo zdravotných dôvodov činnosť v horozubrickej dychovke. No bez hudby nemohol žiť, nemohol sedieť so založenými rukami. Ešte v tom istom roku sa pričinením krajanov Ignáca Pieronka z Podvylka, a najmä Eugenie Kotta a Jozefa Kulaviaka z Dolnej Zu-

brice pristúpil k organizovaniu krajskej dychovky v Dolnej Zubričici. Prihlásilo sa veľa záujemcov a krajan Soľava každého osobne vypočul, aby mohol vybrať tých najlepších „musel som vedieť — hovorí — či majú hudobný sluch, či vôbec cítia hudobný nástroj. Samozrejme veľkosť dychovky závisí od množstva nástrojov a tých Zubričanov mali veľmi málo. A vtedy, im prišiel s pomocou ústredný výbor našej Spoločnosti a dodal im skoro celý komplet nástrojov obdržaných darom z Česko-Slovenska. Začalo teda pod vedením Jána Soľavy usilovné načievanie, ktorého sa zúčastnilo (v r. 1989) až 26 záujemcov, väčšinou mladých. Najmladší mal sotva jedenásť rokov. Odvtedy sa dychovka zúčastnila viacerých prehliadok, z ktorých si odnesla niekoľko cien v tom napr. dychový nástroj, a viač diplomov. Vsetky visia v klubovni MS KSSCaS v Dolnej Zubričici. Je to podľa kr. Soľavu najkrajšia pamiatka pre dychovku a vzácná odmena za prácu kapelníka.

Tento rok sa Dolnozubričania po prvý raz nemohli zúčastiť prehliadky dychových orchestrov v Jurgove. Totiž viacerí členovia dychovky narukovali na vojenčinu zase iní išli pracovať mimo obec. Treba bude začať nový nábor členov s ktorým hľadám nebudú problémy. Krajan Soľava sa nazdáva, že aj keď sa objavila vážna konkurenčia skupín modernej hudby, jednako dychovka si naďalej zachováva svoju obľubu. Zdôrazňuje tiež, že je potrebná spolupráca dychového orchestra so školami. Totiž mnohé školy nemajú žiadne hudobné nástroje a žiaci sa často učia len teóriu, keby však mali takéto nástroje mohli by sa učiť na nich. „Vtedy by sme nemali starosti o budúnosť dychových orchestrov na dedinách“ — dodáva krajan Soľava.

Sú v živote človeka momenty, ktoré tesia a navždy utkvajú v pamäti.

— Teší ma všetko, povedal mi na záver krajan Soľava čo sa spája s dychovkou a vôbec s hudbou. No veľmi ma napr. potešilo, keď v istú nedelu prišiel za mnou člen dychovky Jozef Pekarčík a podčakoval mi za to, že som ho naučil hrať. Dnes je na vojenčine. Slúži vo Varšave a to, čo sa u mňa naučil, vedel využiť. Hrá v reprezentačnom orchestri Poľského vojska.

Na takého človeka ako krajan Ján Soľava môžu byť Zubričania právom hrdí.

Pripravil: JOZEF PIVOVARČÍK

„V Tatrách bije srdce našej spoločnej Matky...“

Takto možno povedať o tomto mimoriadnom mieste akým je Rusinova Polana v Tatrách. Hory obklopujúce toto miesto vzbudzujú dojem, že sa ľovec nachádza v nádhernom chráme. Je to skutočne chrám — chrám prírody, kde sa každý dobre cíti. Už roky tu kráľuje bohorodička v maličkej drevenej soke. Práve túto sošku 2.08.1992 slávnostne korunoval kardinál Franciszek Małachowski za účasti biskupa Tadeusza Rokoczyho bielsko-żywieckej diecézy a biskupa Mariana Przykuckého zo Štětína.

Keď sme niekoľko dní po korunovácii prišli na Rusinovu poľanu stál ešte tam oltár, pri ktorom sa konali súťaže. Otcovia dominikáni hovorili o 20 000 ľudí, ktorí tam prišli k svojej Matke lesnými cestami zo všetkých strán, v tom aj zo Slovenska.

Dejiny tohto miesta sú krásne. Prečo ľudia sem chodia? Obdivovanie prírodných krás sa musí spájať s vďakou ich Stvoriteľovi. Keď ľovec, ktorého duša speje k vyšším hodnotám vidí krásu prírody chce, aby aj na takých miestach, ako sú hory, boli miesta zvlášť venované Bohu. Práve na tomto mieste sa vraj podľa starých legiend a rozprávani zjavila Matka Božia malému dievčačku — Marienke Murzańskiej, ktorá už potme hľadala svoje stratené ovečky. Keď sa modlila ruženec, uvidela na strome Matku Božiu, ktorá jej poručila vyzývať ľudí, aby sa obrátili a činili pokánie. Sošku Matky Božej zhotovali podľa vzoru Levočskej Márie, čo zdôrazňujú otcovia dominikáni v príležitostnej publikácii o kaplnke na Wiktorówkach, vydané pri príležitosti korunovácie. Malá Marienka hľadala vzor pre zhodenie sošky a našla ho na Spiši, v Jurgove, kde počas procesie zbadala vlajku, na ktorej bola zobrazená Levočská Panna Mária. Práve takúto videla a takú dala aj vyrezáť.

Pomenovanie Matka Božia — Kráľovná Tatier je od knáza Stanislawa Foxa ktorý písal takto: „Kaplnku som postavil v roku 1936 na počesť Najsvätejšej Panny Márie, ktorú som pomenoval Kráľovnou Tatier... Pomysel som si, že keď Matku Božiu vo Swarzewe na Pomori nazvali Kráľovnou mora, o čom som čítal v novinách, môže byť Matka Božia i Kráľovnou Tatier... Postavil som túto kaplnku, aby týmto spôsobom boli Tatry akoby pokrstené a dostali katolícky charakter.“

Matka Božia znamená veľa pre každého verejaceho človeka. Svedčia o tom mnohé miesta, kam putujú mnohí ľudia. O nie-

POKRACOVANIE NA STR. 16

Levočská Panna Mária a Kráľovná Tatier z Rusinky

„Zelovská škola venkovské podnikavosti připravuje velkou kulturní, rekreační, sportovní a obchodní slavnost“ — vybízely reklamy. Přijeli jsme sem na „Léto dosud nevidané“, abychom uviděli, jak vypadá zábava na venkově v novém vydání. Nepřekvapila nás mše na zahájení slavnosti v katolickém kostele. Zaujal koncert na zvonky v evangelickém reformovaném kostele. Poněkud nás zneklidnil pohled na baptistickou kapli po cestě, a podezření vzbudily viditelné z dálky věž evangelicko-augsburského kostela a zapomenutá židovská modlitebna na náměstí. Copak se tady děje? Přijeli jsme do malého městečka, o němž nikdo neslyšel, a kostelů zde jako hub po dešti. Potom někdo řekl, že je to největší česká obec v Polsku! A tak jsme vstoupili do tohoto národnostního a náboženského kotle.

Zelovský kotel

Zelov, Nevelká, pečlivě udržovaná obec, vzdálená asi 50 km od Lodže. Navzdory tomu, že leží ve středu Polska, je opravdu polská teprve od zakončení války. Založili ji v roce 1802 Češi, kteří zde našli útočiště před náboženským pronásledováním ve své vlasti. Zelov byl český a také dnes je to největší česká obec v Polsku. Před válkou zde žilo šest tisíc Čechů vedle dvou tisíc Němců a dvou tisíc Židů. Poláci tvořili sotva tisícilennou skupinu. Na tomto nevelkém prostoru žili vedle sebe příslušníci několika církví. Dnes se změnily pouze pororce. Národnostní a náboženské rozdíly zůstaly.

— V Polsku je místo pro všechny, kteří chtějí tady žít a pracovat — říká starosta obce Jerzy Józwiak — a mluví-li někdo o nesnášenlivosti, pak je to buď pokus o zneváření lidí a rozsevání neklidu, nebo snaha o dosažení politických cílů. Místní obyvatelé jsou tolerantní, protože celá pokolení spolužila s jinými národnostmi a náboženskými skupinami.

Dzelos — prý od tohoto řeckého slova pochází název města — znamená „vášen“, „náruživost“, „hněv“. Město prožilo ve svých dějinách mnoho vášní, a také dnes je to s tím různě, přes optimismus starosty a jeho dobré snahy.

NĚMCI

Jsme v evangelicko-augsburském kostele. Je to starý přísný chrám postavený v roce 1935, jedna z četných modliteben v Zelově. V tomto nevelkém městečku, čítajícím devět tisíc obyvatel, je v jedné ulici, ve vzdálosti několika desítek metrů od sebe, několik kostelů: evangelický reformovaný, římskokatolický, baptistická modlitebna a stará židovská synagoga. Stranou stojí pouze nové modlitebny Svědků Jehovy a luterská.

— Zůstalo tady nás Němců pouze 30 rodin — říká stará žena, která pečuje o kostel. — Já umím německy, ale mladí už sotva, proto se bohoslužby konají polsky. Stejně jsou u nás téměř pouze duchodci. Mladých je stále méně. Žení se a přestupují na jinou víru. Dokonce i můj syn se oženil s reformovanou evangeličkou. Žije s tou Českou na vesnici. On zůstal u vlastní víry, ona také, ale sňatek uzavřeli v jejím kostele a také tam pokřtili děti. Snacha řekla, že sňatek v tomto kostele nechce. Syn měl na vybranou.

Stará žena se snad smířila s osudem. Dokonce i kněží všech vyznání vyzývají v Zelově na společných ekumenických bohoslužbách k shodě a smíru.

— Ten katolický kněz řekl pravdu, jak je ve skutečnosti — říká Němka. — Do očí každý se usmívá, ale na ulici řekne: „Tamhle jede Čech, ten je Polák a ten zase Němec.“ Tady je kostel německý a tam český. Katolický kněz řekl, že se takhle mluvit nesluší. Bůh je přece jeden. Ale co dělat s tmářstvím?

Je Němkou od pokolení, nikdy však nechtěla odsud odjet. V Německu byla několikrát, má tam sestru a příbuzenstvo. Její

místo je však tady, i když nejednou jí srdečně usedalo nad tim, jak se lidé chovají.

ČEŠI

V čistých ulicích Zelova stojí pečlivě udržované domy. Mnoho je starých, předválečných. Jména jejich majitelů: Jersák, Pospišil, Matějka, Smetana, Svoboda, Pospěch, Kulhavý, Kupec. Z české obce čítající několik tisíc lidí zbylo asi něco přes 400 obyvatel. Mnozí odjeli po osvobození. A válka? Čas pomalu zmirnuje staré předsudky, antipatie. Starí lidé nechtějí porušovat dávné rány. Nikdo nechce nahlas mluvit o tom, co bylo. Uplynulo přece tolik let od války. Jen tak mezi rádky se mluví, třeba nespravedlivě, že mnoho Čechů podepsalo volkslistinu... Není to výslověně řečeno, je to téma tabu. Všichni chtějí žít v klidu, tím spíše, že se rodiny směšují stále více a někdejší majitelé města se pomalu odnárodnují.

Mladé pokolení se chce integrovat co nejrychleji, podle rčení: nevyklánej se, dále dojede — říká místopředseda Kulturně sociální společnosti Čechů a Slováků v Zelově Zenon Jersák. — Společnost teď nic nedělá, protože není zájem. Kdysi jsme pořádali jazykové kurzy, měli knihovnu. V poslední době kurs absolvovalo pouze pět lidí. Před válkou každý Polák mluvil česky. Teď stále méně Čechů zná tento jazyk.

Zenonu Jersákovu je něco přes třicet. Je Čechem od nepaměti, ale ženatý s Polkou. Z každého pokolení část přestupuje na jinou víru kvůli manželství. On to neudělá, manželka přijala jeho vyznání.

Každý se cítí Čechem jen u sebe doma — říká — vím přece, jak to je u mně v rodině. Když jsem si bral manželku Polku, říkali: „copak ty jsi Čech?“ Takový byl vnitřní nátlak. Děti tetičky, která hubovala nejvíce, také si vzaly jiné. Teď jen několik rodin zachovává staré zvyky. Dříve střoha protestantská kultura nedovolovala zábavu. Jen práce, práce a práce. Babička a tatínek ani nedovedou tančit. Teď se to všechno změnilo. Mladí se chtějí co nejrychleji asi-

milovat, nikoliv zdůrazňovat svou odlišnost. Třeba proto, že ještě nedávno člověk mohl poslyšet za sebou na ulici „kocour“, „Pepík“.

Kdo jsou? Poláci nebo Češi? Všichni, starí i mladí odpovídají stejně jako místopředseda Společnosti:

— Považuji se za Čecha, ztotožnuji se však s mým národem, nikoliv se státem. Neodjel jsem odsud, i když je tam téměř celá moje rodina. Zde jsem se narodil a chtěl bych zůstat v rodném koutě. Zde jsou moje kořeny, tam — pouze city.

ŽIDÉ

Zelovských Židů zůstalo jen málo. Více než deset rodin, které se zachránily z válečné vichřice. Některí přestoupili na jinou víru, připojili se k Svědkům Jehovy. Ani modlitebna už není potřebná. Nenápadná budova s ochozem na náměstí se změnila v obyčejný obytný dům. Několik tisíc předválečných Židů zcela zmizelo z obrazu města. Včetně hřbitova. Ještě v sedmdesátých letech hřbitov existoval, byly desky s hebrejskými nápisy, staré hrobky. Teď zbyly jen žluté duny. Nezpůsobil to čas, ale lidé.

— Ještě nedávno, asi před 15 lety, jsme tam chodívali s kluky a tahali kosti z hrobek — vypráví zelovský obyvatel. — Nevěděli jsme, co děláme, to byl takový koníček zelovských dětí. Radovali jsme se, když někdo přinesl do školy stehenní kost. Tato zábava skončila, když jsme jednou naházelí spoustu kostí do zahrady učiteli, jehož jsme neměli rádi.

Pak přišly buldozery. Město se začalo rozvíjet, z hřbitova těžili písek pro stavbu domů. Dosud tam berou zeminu soukromí stavitelé. Nejeden dům v Zelově vznikl z pozůstatků židovského hřbitova. To neudělaly nerozumné děti.

SMÍŘENÍ

Zelov. Malé městečko několika vyznání a několika národností. Na verandě u domu sedí stará žena, která hodně viděla a prožila, nechce však pamatovat na zlou dobu:

— Napište, že my tady svorně žijeme, protože teď už to tak je. Já jsem Polka, katolická, a můj druhý manžel byl Čechem. To byl poctivý člověk. Miloval bouřku a chtěl, aby v den jeho pohřbu hřmělo. Také tak bylo. Snad byl v milosti. Pán Bůh je přece jen miluje.

Ve městě zbyly jen dva hřbitovy. Jsou vedle sebe, rozděluje je jen úzká cesta. Zprava ve hřbitově a prostorný, římskokatolický. Zleva skromný, lesnatý, kde odpočívají Češi a Němci. Tráva ke kolenům skrývá staré hrobky. Na mnoha z nich seřené, nečitelné nápisy, popraskané snímky. Mezi novými náhrobky jsou staré, zapadlé, bezjmenné. Za pozemského života byly mezi těmito lidmi velké rozdíly. Teď je dělí jen polní cestička.

M. LEONCZAK-SZULC,
J. CZAJCZYŃSKA

(Tygodnik Solidarność č. 34/1992)

Záběr z loňské návštěvy velvyslankyně ČSFR mezi zelovskými krajany. Foto: J.P.

Predstavujeme článok Tadeusza Dudu uverejnený v polštine v malom zborníku pod názvom Akcja spisko-orawska. Materiály szkoleniowe pod redakcją Stanisława Walczyńskiego. (do užívania vniterného). Nowy Sącz 1939, s. 61–69). Pôvodný názov Dudovej práce zniesie: „Orientacja pročeskosłowacka w polskich częściach Spisa i Oravy w okresie międzywojennym“. Informácie pre svoj článok autor čerpal z prameňov krakovského archívu, ako aj z dobovej tlače. My ho však predstavujeme aj preto, aby sme ukázali postoj polských úradov k slovenskej menšine na Spiši a Orave. K slovenskému textu prekladu sme pripojili násu komentár v podobe poznámok označených písmenami. Poznámky označené číslicami napísal Tadeusz Duda.

JOZEF ČONGVA

Pročesko-slovenská orientácia v polských častiach Spiša a Oravy v medzivojnovom období

Po skončení prvej svetovej vojny a po rázke cárskeho Ruska a Rakúsko-Uhorska vznikli dva so sebou susediace štát: Poľsko a Československo, ktoré od samého začiatku mali hraničný konflikt na území Tešínskeho Slezska, Spiša a Oravy. Poľská strana nebola spokojná s doterajšími hranicami medzi Haličou a Maďarskom (otázka Tešínskeho Slezska nie je priamo v kraji našich záujmov), keďže nechávali po slovenskej strane (predtým maďarskej), teda mimo poľských hraníc i oravských a spišských goralov, ktorí hovorili nárečím úplne podobným poľštine a často sa zreteľne vyjadrovali za príslušnosťou k Poľsku. a) Otázku príslušnosti Spiša a Oravy mali vyriešiť plebiscity, ku ktorým však nedošlo. Totiž vďaka prostredníctvu štátov víťaznej Ententy bola 10. júla 1920 v Spa b) podpísaná poľsko-československá zmluva, nepriaznivá pre Poľsko, keďže dostalo iba menšiu časť týchto historických území — 13 spišských dedín a 14 oravských c) s asi 30 000 obyvateľmi.¹⁾

K tomuto rozhodnutiu došlo napriek kampani poľskej strany, ako aj popredných predstaviteľov poľského obyvateľstva na Spiši a Orave (zo Spiša Wojciech Halczyn a na Orave knáz Ferdinand Machay), ktorí sa usilovali o pripojenie týchto území k Poľsku nielen doma, ale aj na mierovej konferencii vo Versailles v roku 1919. O tejto akcii sa veľa písalo.²⁾

Autor sa pokúsil predstaviť opačnú akciu, smerujúcu k pripojeniu poľských častí Oravy a Spiša k Československu, ktorá bola využívaná nielen v období plebiscitu, ale aj v celom medzivojnovom dvadsaťročí. Treba tu zdôrazniť paradoxnosť situácie: obyvateľstvo južného Spiša a južnej Oravy často demonštrovalo poľské národné cítanie a bolo za príslušnosťou k Poľsku, naproti tomu obyvatelia severnej časti týchto oblastí, sa priblížiali k Československu, buď dokonca výrazne prizvukovali svoju „slovenskosť“.

Na proslovenský postoj obyvateľstva a skôr jeho časti na poľskom Spiši a poľskej Orave mali iste vplyvy ekonomickej dôvody. Došlo totiž k uzavretiu hraníc, stáženiu a niekedy znemožneniu hospodárskych stykov s južnými časťami týchto oblastí. V tomto kontexte treba pripomínať, že slovenské mestá a mestečká boli odbytišom poľnohospodárskych produktov.

Vplyv na postoj obyvateľstva severného Spiša a severnej Oravy mala činnosť československej administratívy a jej propagandy, mimoriadne aktívnej v plebiscitnom období. Poľská tlač zdôrazňovala, že administratíva ČSR sa usiluje tieto územia „čechizovať“ najmä ich odtrhnutím od poľských vplyvov a zabraňovaním cest do Poľska, dokonca na tradičné odpusty v Kalwarii Zebrzydowskej³⁾. Poľská tlač v tomto období priznáva,

že existujú a pôsobia „čechofili“, ktorí spejú k pripojeniu severného územia Spiša a Oravy k Československu; v niektorých dedinách nachádzajúcich sa na spornom území, napr. v Jablonke, bojujú s poľskými činiteľmi.⁴⁾

O negatívnom vzťahu časti obyvateľov Spiša a Oravy k poľskému štátu hovoria správy poľskej polície z roku 1921⁵⁾. Konštatuje sa v nich, že obyvatelia by radšej patrili k Československu, keďže sa ekonomicky prikláňajú k ČSR. Slo v tomto prípade aj o nevyriešené majetkové pomery. Casté boli situácie, že obyvatelia poľského Spiša budú Oravy mali svoju ornú pôdu, lúky a hole na slovenskej strane a československé orgány im robili rôzne fažnosti. Napr. v roku 1935 obyvateľom Repisk, Čiernej Hore a Jurgova na Spiši⁶⁾, obmedzili prístup k holiam nachádzajúcim sa na slovenskej strane. V prvých rokoch po prvej svetovej vojne obyvatelia Spiša a Oravy žili v neistote vzhľadom na pokusy o zmenu hraníc, napr. výmenu Kacviny a Nedece za Spišskú Javorinu, naproti tomu na Orave časť dediny Veľká Lipnica sa ocitla po slovenskej strane a nemala prístup do stredu dediny (kostol, škola). Preto neprekvaňuje, že agitovali za pripojenie tohto územia k Československu. A zatiaľ v roku 1924 došlo na Orave k hraničným zmenám, avšak nie v prospech tých obyvateľov Veľkej Lipnice, čo chceli obec pripojiť k ČSR. Stalo sa opačne, časť Lipnice pripojili k Poľsku za Hladovku a Suchú Horu.⁷⁾

Tí čo speli k pripojeniu k ČSR sa však nevzdávali. Dňa 21. mája 1921 obyvatelia gmin severného Spiša vystúpili pred Delimitačnou komisiou v Jurgove a žiadali, aby ich pripojili k Československu, d) Prihlásovali v tejto veci rezolúcie na mitingoch, volali na slávu československej vlády. Spiško-oravský starosta musel zavolať vojsko.⁸⁾

Agitáciu za odtrhutie od Poľska, ktorá poslupne slabla ďalej využívali podľa poľských orgánov, „stúpenci čechofilskej politiky“. Ako príklad môže slúžiť oravská dedina Chyňné, kde sa „čechofili“ na čele s náčelníkom gminy Parlom usilovali odstrániť poľského činiteľa, farára Adama Sikoru, a dosadiť knáza Gwizdasza, o ktorom v policajných správach písali ako o „nepriateľovi poľskosti a českom agitátorovi“. Na spišských dedinách, v Čiernej Hore, Repiskách, Tribiši, Kacvine a Jurgove sa obyvatelia nezúčastnili sejmových volieb v roku 1922. V celom spišsko-oravskom okrese hlasovalo vtedy iba 4429 osôb, čiže 37% oprávnených hlasovalo.¹⁰⁾ V nasledujúcich rokoch emócie trochu poklesli a tak v správach vojvodských a policajných orgánov sa už poznámky, „že obyvateľstvo sa už veľkou zmierilo s existujúcou situáciou a pomaly zaujíma kladný vzťah k poľskému štátu“. Naďalej sa však objavujú infor-

mácie o „čechofilskej“ akcii (pročeskoslovenskej). Takúto akciu v Tribiši viedol tamojší farár František Moš. Biskupská kúria v Krakove odporúčala dekanovi, aby ho odvolal z tejto farnosti, ale pre rozhodný postoj farníkov to nebolo možné.¹²⁾ V roku 1929 obyvateľ Tribiša Ján Zigmund rozširoval československé časopisy, ktoré nemali debít a oznamoval, že Nemecko, ZSSR a Československo uskutočnia zanedľho novú delbu Poľska, v rámci ktorej by Československu pripadli územia Spiša a Oravy. Jeho manželka zatiaľ nahovárala rodicov, ktorí mali synov na vojenčine, aby dezertovali z armády.¹³⁾ Išlo teda o podnecovanie neistoty medzi obyvateľmi a presvedčenie o dočasnej príslušnosti týchto kúskov Spiša a Oravy k Poľsku.

Charakteristickým faktom bola angažovanosť do slovenskej národnej činnosti katolických knazov vychovaných v tomto duchu, ktorí na rozdiel od roľníckeho obyvateľstva mali vykryštalizované slovenské národné povedomie. Naproti tomu iní knazi pochádzajúci z tohto územia, mali takisto výrazné národné povedomie, ibaže poľské, napr. spomínaný knáz Adam Sikora alebo známy plebiscitný činiteľ a buditeľ poľskosti knáz Ferdinand Machay buď jeho brat, farár vo Veľkej Lipnici Karol Machay.

Iným aktívnym Slovákom bol farár z Nedece knáz Šwistek, ktorý na začiatku tridsiatych rokov vyvýjal agitáciu z kazateľnice, nútí farňkov používať v kostole slovenský jazyk a pozýval spovedníkov zo Slovenska, aby sa farníci spovedali po slovensky. e) Aj v Zubrici mladý knáz nútí farňkov počas bohoslužieb používať slovenský jazyk. Keď veriaci spievali po poľsky, nahneván prerušoval bohoslužbu.¹⁴⁾ V tejto proslovenskej a separatistickej činnosti duchovní z poľskej časti Spiša a Oravy mali podporu ľudáckych činiteľov zo Slovenska, dokonca tých, ktorí otázku slovenskej autonómie chceli vyriešiť prostredníctvom Poľska. Napr. vodec Ľudákov Andrej Hlinka v roku 1938 posielal poľadniču farárovi v Podvilk na Orave adresovanú: Dôstojný R. Kat. Farský úrad, Podvilk Halič, Okupovaná Orava¹⁵⁾

Krátko predtým, ako Poľsko obsadilo kúsky Spiša a Oravy v októbri 1939 na spišských dedinách patriacich Poľsku bola vyvýjaná akcia za pripojenie k Československu celého Spiša. Mnohí obyvatelia z týchto dedín podpisali v tejto veci hromadnú žiadosť. Originál tejto žiadosti sa dostal do rúk poľských orgánov, v súvislosti s čím okresné starostvo v Novom Targu vypočúvalo o.i. 70 obyvateľov Jurgova.¹⁶⁾

Situácia sa zmenila v októbri 1938 v momente vzniku autonómeho Slovenska, ktoré súhlasilo s územnými požiadavkami Poľska, keď to na necelý rok získalo Spišskú Javorinu spolu s časťou Belanských Tatier, Lesnicu v Pieninách a oravské dediny: Suchú Horu a Hladovku odovzdané v roku 1924 Československu¹⁷⁾, spolu 226 km² s 3200 obyvateľmi. Tento fakt zosilnil nepriateľský postoj voči poľskému štátu slovenského obyvateľstva bývajúceho v Poľsku, ale aj na území pripojenom v Poľsku v roku 1938. Miestni farári napr. knáz Stefan Curill z Lesnice a knáz Petryk z Hladovky organizovali manifestácie a protestné akcie. Výsledok jednej z protipoľských akcií bol možno uvidieť na zámku v Spišskej Javorine (zmeneňom na rezidenciu prezidenta Poľskej republiky), na ktorom sa na začiatku januára 1939 objavil nápis: Jeszcze Polska nie zginęła, ale zginąć musí. (Ešte Poľsko nezahynulo, ale zahynúť musí).¹⁸⁾

O desať mesiacov neskôr, 1. septembra 1939 spolu s nemeckou armádou do Poľska vkróčili jednotky „nezávislého Slovenska“ spojenca hitlerovského Nemecka. V novembri toho istého roku hitlerovské Nemecko povolilo Slovensku pripojiť celý Spiš a Oravu a hranice medzi Slovenskom a Generálnym gubernátorstvom prebiehali tak, ako v čase rakúsko-uhorskej monarchie.f)

Na záver treba zdôrazniť, že poľské orgány sa snažili prekázať v akciách slovenských činiteľov a usilovali zintegrovať územie Spiša a Oravy s poľským Podhalím. Preto v roku 1925 zrušili Spiško-oravský okres.¹⁹⁾

Pripojili toto územie k podhalanskému Novotargskému okresu. Cirkevné úrady v Králove odvolávali slovenských knňazov a na ich miesto dosadzovali Poliakov.²⁰⁾

TADEUSZ DUDA

BIBLIOGRAFIA

- 1) Pozri E. Orłof, Polska działalność polityczna, dyplomatyczna i kulturalna w Słowacji w latach 1919—1937, Rzeszów 1984, s. 50—51.
- 2) Pozri najdôležitejšie práce: W. Semkowicz, O Spisz, Orawę, Czadeckie, Wierchy R. 8, Kraków 1930, s. 27—47; tamže: Spisz, Orawa, Czadeckie, Kraków 1919; F. Machay, Moja droga do Polski, Kraków 1939, Z. Goetel, Z geografii historycznej południowych rubieży Państwa Polskiego od strony Spisza i Szaryszu, Rocznik Sądecki zv. XII, Nowy Sącz 1971, s. 371—386; E. Orłof, op.cit.; A. Szklarska-Lohmanowa, Polsko-czechosłowackie stosunki dyplomatyczne w latach 1918—1945, Kraków 1967.
- 3) Piast č. 9 zo dňa 2.III.1919, Ilustrowany Kurier Codzienny č. 92, z 2.IV.1920.
- 4) Głos Narodu č. 291 z 28.XI.1919.
- 5) Archiwum Państwowe w Krakowie (dalej: APKr), Akty Vojvodskiej śtatej policie v Krakove (dalej: KWPPKr) 133, Situacné mesačné správy za mesiac X.1921.
- 6) Gazeta Podhalajska č. 24 z 13.X.1953.
- 7) E. Orłof, op.cit., s. 51.
- 8) APKr, KWPPKr 133, UWKr Mesačná situacné správa za mesiac VI.1921.
- 9) APKr, akty Krakowského vojvodského úradu (dalej UWKr) 266, mesačná situacné správa za mesiac I.1924.
- 10) APKr, KWPPKr 133, mesačná situacné správa za mesiac X.1922; T. a W. Rze-

peccy, Sejm i Senat 1922—1927, Warszawa 1927, s. 280—281.

- 11) APKr, KWPPKr 133, mesačná situacné správa za mesiac VIII. a IX.1922.
- 12) APKr, UWKr 266, mesačná situacné správa zo dňa 30.III.1929.
- 14) APKr, UWKr 277, mesačná situacné správa za mesiac I.1932; F. Machay, op.cit., s. 178.
- 15) J. Berghauzen, Poľsko-slovenské vzťahy v rokoch 1938—1947, Przegląd Historyczny tzv. XLVI, W-wa, s. 412.
- 16) Slovenský ústredný archív v Bratislave, KU prez. PIV, kartón 265.
- 17) J. Berghauzen, op.cit., s. 286.
- 18) J. Berghauzen, op.cit., s. 414.
- 19) Pozri Nariadenie Rady ministrov č. 441 z 27.V.1925, Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej č. 63 z 27.VI.1925, s. 913.
- 20) Územie Spiša a Oravy bolo v roku 1925 definitívne pripojené ku krakovskej archidiecéze (po cirkevnej reorganizácii v Poľsku v dôsledku konkordátu medzi Poľskom a Apoštolskou stolicou, podpisaneho v roku 1925). Vznikli dva dekanáty: spišský a oravský, ku ktorým však pripojili aj podhalanské dediny. Pozri: Elenchus Venerabilis Cleri tam saecularis neo non Monialium Dioecesis Cracoviensis S. Sedis Apostolicae immediatae subiectae nec non territorii Scepusiae et Oravae pro A.D. 1925, Cracovia 1925.

POZNÁMKY

a) Autor, žiaľ, nepodložil svoje tvrdenie žiadnymi dôkazmi. Poľské publikácie sice veľmi často používajú podobné formulácie, ale keď ide o konkréty, vždy sa odvolávajú len na postoj Wojciecha Halczyna z Lendaku a Piotra Boroweho z Rabčic.

b) Rozhodnutie o hraniciach priniesla nie poľsko-československá dohoda z 10. júla 1920, ale Konferencia veľvyslancov z 28. júla 1920.

c) Opačne: 13 oravských a 14 spišských dedín.

d) Stretnutie obyvateľov severného Spiša s delimitačnou komisiou v Jurgove pri Suchom potoku dňa 28. mája 1921 popísal F. Moš (Roky 1918—1939 na severnom Spiši, Bratislava 1944, s. 9—10).

e) Knaz Józef Świstek nebol Slovák, pochádzal z Makova Podhalanského. Voči slovenským farníkom v Kacvíne a v Niedci mal veľmi tolerantný a priateľský postoj, za čo ho kritizoval W. Semkowicz a F. Machay. Podľa zápisnice z konferencie vo veci Spiša, Oravy, oblasti Čadce a Slovenska z 25. mája 1934 (Archiwum Państwowe w Katowicach, Urząd Wojewódzki Śląski 338, k. 308): „P. Semkowicz zwraca uwagę na szkodnika, ks. Świstka w Niedzicy, który wprowadza język słowacki do na bożeństw“. Podobne počas konferencie z 27. júna 1935: „W Jurgowie i Niedzicy po naszej stronie działa nadal bardzo ujemnie ks. Świstek, o którym wielokrotnie była już tu mowa. Wprowadza słowackie kazania wśród Polaków i w ogólności propaguje wśród nich słowaczyznę. Trzeba by koniecznie pomyśleć o jakiejś interwencji w tej sprawie“. (Výpoved W. Semkowicza, k. 326). Úplne iný názor vyjadril nedávno M. Pukański v článku pod titulom: Jakim go zapamätať? Rzecz o ks. Józefie Świstku. („Na Spiszu“, nr 9, grudzień 1991, s. 1, 3—4). Podobne: Ks. Józef Świstek — wielki kapłan i Polak („Na Spiszu“, nr 8, listopad 1991, s. 4).

f) Severný Spiš a horná Orava boli pripojené k Slovenskej republike nie v novembri, ale už v prvých dňoch septembra 1939.

Prof. JOZEF ČONGVA

JUDITINO VENO

Dávna poľská veda na základe dosť balatných prameňov pomerne všeobecne šermovala tézou, že Bolesław Krivoústy (1085—1138) vydal svoju dcéru Juditu za Kolomana, syna maďarského kráľa, a dal mu do vena doživotne Spiš. Avšak novšie vedecké výskumy presvedčili skoro všetkých, že pravda vyzerala celkom inak. Preto veľmi prekvapuje fakt, že aj dnes táto dávno zameňnutá téza nachádza svojich stúpencov. Ako sa možno ľahko domyslieť, dnes ju už nebránia vážne vedecké autority, ale novinári, publicisti a autori populárnych inštrukčných materiálov pre sprievodcov a vlastivedcov. Príkladom takého podozrivého nasledovania výpovedi poznaného biskupa Bogufala buť Boguchwala (umrel v roku 1253), autora Veľkopoľskej kroniky alebo Jana Dlugosza (1415—1480), sú texty Seweryna Wisłockého (používajúceho pseudonym: Blażej Okulicki a Stanisław Madziarski), a jeho nasledovateľa Jerzyho Leśniaka. Tito autori buťto neprečítali do konca náležite spracované dejiny Spiša alebo poznajú sice výsledky najnovších výskumov, ale úmyselne prehodnocujú fikciu, aby „dokázali“, že aj v 12. storočí Spiš patril Poľsku.

Takéto postepe sú zvlášť nebezpečné. Sú totiž uverejňované v populárnej miestnej tlači a iných publikáciách, majúcich často veľký náklad, ktoré prijímajú na uverejnenie všetko bez overovania — napr. vo forme recenzii — skutočnej hodnoty obdržaných materiálov. Týmto spôsobom túto radosť tvorbu obyčajne čítajú lebo taký je jej adresát — čitatelia bez osobitnej historickej prípravy. Takéto odberateľ ju teda prijíma nekriticky a omámený čarom tlačeného slova. A tak sa otvára cesta pre masové stvárňovanie falošného historického vedomia čitateľov.

Pripomeňme na začiatku, čo o Juditinom venu napísal Seweryn Wiślicki. V článku Spišský syndróm autor nemal žiadne pochybnosti o tom, že: „Spiš k poľskej monarchii pripojil Boleslav Chrabrý. Jeho pravnuk a menovec majúc meno Kri-voústy ho dal ako doživotné meno dcére Judite, vydatej za Stefana, maďarského kráľoviča.“ (1) O niekoľko dní neskôr túto vetu skoro doslovne zopakoval nowosądzsky novinár Gazety Krakowskiej Jerzy Leśniak: „Trochu dejin: Spiš k poľskej monarchii pripojil Boleslav Chrabrý. Jego pravnuk — Krivoústy dal ho ako doživotné meno dcére Judite, manželke maďarského kráľoviča Stefana.“ (2)

Začnime osobnými údajmi. Už na začiatku treba poprieť konštatáciu, že sa Judita — ako písal Bogufał — vydala za Kolomana, syna maďarského kráľa. Túto pravdu po-prel už v roku 1890 Bronisław Gustawicz, ktorý v obširnom encyklopédickom hesle Spiš napísal: „Krivoústy však nemohol výdať Juditu za Kolomana, syna vtedajšieho maďarského kráľa, keďže sám sa volal Koloman a nemal syna tohto mena: s prvou manželkou mal synov Stefana (nar. 1101), Vladislava (um. 1112) a Mikuláša: zasa s druhou manželkou Přeclavou dcérrou kyjovského veľkonočného kniežaťa Svatopluka, s ktorou sa oženil v roku 1104, ale zanedlho ju odvrhol, mal iba Borisa.“ (3). Mohol by teda pripadať do úvahy, ale iba teoreticky, najstarší syn kráľa Kolomana — Stefan. Takúto verziu prijal Jan Długosz: „Z tohto dôvodu (t. zn. že kráľ Koloman nemal syna menom Koloman — pozn. J.C.) opravuje Długosz to, čo napísal Bogufał a k roku 1108 tvrdí, že Judita sa vydala za Stefana, najstaršieho syna Kolomana.“ (4). Gustawicz však oprávnene popiera aj takúto možnosť: „Avšak ani to nie je možné, keďže Stefan, ktorý po otcovej smrti (1113) zasadol na trón v roku 1114, nemohol byť Juditiným manželom, lebo v roku 1108 mala iba štyri roky a Stefan sedem. Žiadnen z maďarských dejepiscov nevie o takomto zväzku. Písu, že Stefan v mladosti viedol samopasný život a až stavý ho v roku 1121 prinutili vziať si manželku, ktorou podľa jedných mala byť dcéra apulského kráľa Ro-

berta Gwiskarda, zase podľa druhých — dcéra Henricha Steflinga, grófa na Ritenburgu.“ (5).

Aj dnes sa historici nazdávajú, že autor Veľkopoľskej kroniky „uviedol mylné fakty týkajúce sa samého Juditinho manželstva“, keďže v skutočnosti bola manželkou Ottona I., magdeburgského markgráfa.“ (6).

Z doterajších poznámok nepochybne vyplýva, že Spiš už z týchto personálnych príčin nemohol byť Juditiným venom. Toto územie nemohlo byť venom dcéry poľského kráľa aj z iného dôvodu. Totiž „väčšina bádateľov zastáva názor, že Spiš sa už v priebehu 11. storočia dostal pod maďarskú nadvládu.“ (7). A keď áno, potom ani nemohlo dôjsť k aktu odovzdania Spiša Boleslavom Krzywoústym Judite v roku 1108. Vedľa neho niekomu dať viacej, ako sa má. A v roku domneľného odovzdania vena Judite Krzywoústym určite Spiš nevlastnil. Túto múdro pravdu poznali už právnicki starovekého Ríma, ktorí formulovali peknú a podnes platnú právnu zásadu: *Nemo plus iuris in alium transference potest quam ipse habet* (Nikto nemôže preniesť na druhého viacéj práva, než ma sám).

Teda takéto — ako zrejme fikcie — je aj generálne hodnotenie Juditinho venu v najnovších výskumoch poľských historikov stredoveku: „Je pravdou, že sa zachoval odzakaz Veľkopoľskej kroniky o domneľom odovzdání Spiša Boleslavom Krzywoústym do vena Judite, vydatej za syna maďarského kráľa Kolomana, avšak väčšina vedcov rozhadne odmietá takúto možnosť. Zastávajú názor, že autor kroniky uviedol nielen mylné fakty týkajúce sa samotného manželstva (...), ale zároveň presunul do 12. storočia vzáťahy z druhej polovice 13. storočia.“ (8).

Na záver malá rada tým, ktorí sa amatersky zaoberajú dejinami Spiša alebo s nimi vôbec nezaoberajú, ale ma sústavne ohovárajú, že používam „falošné argumenty“. Pri dokazovaní mi týchto „falošností“ a vraj aj protipoľského tonu mojich publi-

POKRAČOVANIE NA STR. 10

JOSEF ŠKVORECKÝ

Zločin v dívčí škole

DOKONČENÍ Z MINULÉHO ČÍSLA

Na náměstí jsme potkali bytnou detektivovou sestry. Detektiv obřadně smekl klobouk a vážně se otázal nejdřív po jejím zdraví, potom po chování své sestry Lucie. Bytná se při druhé otázce zachmuřila.

„Bohužel, pane Klíma, Lucinka se nějak mění.“

„Co to?“ pravil detektiv přísně.

„Má přede mnou tajnosti,“ pravila bytná, která zřejmě patřila k povídavým bytným, „a lze mi.“

Jaroslav V. Klíma se zamračil.

„Tak?“

„Už několikrát,“ pravila bytná, „se mi vmluvila, že jde ke kamarádce nebo na angličtinu, a já pak zjistila, že ani u kamarádky ani na angličtině nebyla. Jako zrovna včera. Když se jí pak ptám, kde byla doopravdy, a připomenu jí, že jste mě pověřil tak říkajíc mateřskou péčí, jenom pochodi hlavou a řekne, představte si, že je plnoletá a že mi do toho nic není.“

Detektivovo zamračení dosáhlo možného maxima. Ponuře a pevně stiskl bytné ruku a pravil:

„Přídu k vám večer, madam. Pak si to s ní vyřídím. Nestrachujte se. Teď mám důležitou práci. Na shledanou!“

Mlčky jsme pokračovali v cestě do školy. Detektiv hleděl zasmušile před sebe a pak mě najednou oslovil: „Vy jste na mé sestře nepozoroval nic, pane učiteli?“

Zavrtěl jsem hlavou.

„S nějakými mládiky jste ji neviděl?“

„Ne,“ řekl jsem. „Mně připadá jako velmi ukázněná žákyně. Dobре se učí, tělocvik ji zajímá. —“

Jaroslav V. Klíma mě vážně uchopil za ruku, jako předtím bytnou.

„Dávám vám plnou moc zakročit,“ řekl. „Kdybyste jí někde uviděl s nějakým chlapcem, okamžitě ji odvedte domů a hlašte to mně. Já už si to vyřídím. S oběma. Dávám vám k tomu plnou moc.“

„Ale,“ pokusil jsem se o námitku, jenže detektiv mě nepustil k slovu.

„Jsem za ni odpovědný zvěčnělé matce. Nebožka mi ji svěřila na smrtelné posteli.

Kdyby měla přijít o čest, zabiju ji a jejího svůdce taky!“

V černém očích mu zajiskřilo a já si znova řekl, že to jsou oči jako z italského filmu. Černý knírek se naježil. Přejel mi mráz po zádech. Octli jsme se u školy a detektiv se zarazil. Naše škola měla vzadu zanedbanou zahradu a ulice se před ní rozdrobovala. Levé rameno vedlo k hlavnímu vchodu, pravé dozadu kolem zahrady a dál do staré městské čtvrti.

„Ta zahrada,“ řekl Jaroslav V. Klíma. „Vede do školy ještě nějaký jiný vchod?“

Zaváhal jsem. Pak jsem ale řekl:

„Vede. Právě ze zahrady. Jenže kolem celé zahrady je prkený plot a nejsou v něm žádná vrátky.“

„Zajímavé,“ řekl detektiv. „Pojďme!“

Místo k hlavnímu vchodu jsme zabočili vpravo. Kráčeli jsme pomalu kolem plotu a Jaroslav V. Klíma do něho bušil pěsti. Brzo jsme se ocitli v úzké uličce mezi plotem a slepou stěnou staré provaznické dílny. Slunce zakryly mraky a v ulici bylo vlnko a nepříjemně. Ležel v ní chladný stín a plot místy rezavěl ztrouchnivělými skvrnami.

U jedné se detektiv zastavil. Položil ruku na široké prkno a lehce zatlačil. Pak se otočil ke mně a v černých očích mu vítězně blýsklo.

„Zahrada má zadní vchod,“ pravil. Oběma rukama vzal za dvě sousední prkna a odtahl je od sebe. Trojúhelníkovou štěrbinou se ukázal výhled na zanedbanou školní zahradu, zarostlou kapradinami. Detektiv prolezl štěrbinou na zahradu a hned nato hněvivě zaklel. Prolezl jsem za ním. Stál po kolena v kapradinách a pravici si přidržoval k ústům.

„Co se vám stalo?“

„Skrábl jsem se,“ zasyčel. „Zatracená práce!“

Sehnul se k zemi, zdvihl zpod kapradin zelenavý kámen, přistoupil k plotu a několika údery ohnul zakrvácený hřebík, jenž tam nebezpečně trčel z prkna. Pak se rozhledl. Od štěrbiny v plotě vedla kapradinam sotva zřetelná, ale přece jen patrná, vyšlaná cestička.

„Tudy uprchli,“ řekl detektiv, vytáhl z kapsy červený kapesník a zabalil si do něho ruku.

„Kdo?“ hlesl jsem.

„Pachatelé.“

Chvíli jsem mlčel. Marně jsem se snažil srovnat si v hlavě myšlenky, které patrně vyládaly jeho myšlení.

„Vy — už tedy nemáte podezření na Celbovou?“ zeptal jsem se.

Ušklíbl se. „Právě naopak. Víc než předtím. Vám tahle cestička neříká nic?“

Pohlédl jsem na cestičku. Vedla rovnou k zadnímu vchodu do školní budovy, který se nezamykal. Skoro jí nebylo vidět. Opravdu jsem nevěděl, co říkala Jaroslavu V. Klímovi. Mně rozhořdně neříkala nic, co by se dalo spojit s krádeží peněz v zeměpisném kabinetě a s vedoucí maňáskového kroužku.

Pokrčil jsem rameny.

„Nemáte schopnost dedukovat z jasných stop,“ vzdychl detektiv. „A přece je to na biledni. Pachatelka měla komplice,“ pohlédl na mě útrpně.

„Je to elementární, drahý pane,“ pravil. „Celbová si vypůjčila klíč od sborovny, vzaala klíč od kabinetu, odcizila se sit s penězi, předala jej spolupachatelce, která přišla touto cestou,“ ukázal na pěšinku mezi kapradinami, „potom zamkla a šla ke školníkovi s historkou, že klíč od kabinetu zmizel. Alibi, rozumíte? Spolupachatelka se zatím

skryla o poschodi výš. Když potom školník přišel do kabinetu s Celbovou, spolupachatelka — nebo spolupachatelky — uprchly po schodech dolů a opustily školu zadním vchodem přes zahradu.“

Jaroslav V. Klíma se odmlčel. Odkud Celbová věděla, že v kabinetě jsou peníze? A proč se spolupachatelky schovávaly o poschodi výš, když mohly sejet dolů současně s Celbovou a utéci zadním vchodem, který ze školníkovy láže není vůbec vidět? Tyto otázky mě okamžitě napadly, ale nepovažoval jsem za vhodné ovlivňovat velkého detektiva v jeho deducech.

Detektiv řekl: „Potřebuji pomocnici.“

„Pomočnici?“

„Ano. Bude třeba zjistit, která z žákyň nejvyšších dvou ročníků má na sobě černý podvazkový pás, na němž chybí jeden podvazek.“

Tě pic, pomyslil jsem si a nad tou představou se mi trošku zatajil dech.

* * *

Zatajil se i Ivaně Hrozné, protože trošku zrudla a otevřela ústa. Detektiv však trval na svém. Nakonec tím úkolem pověřili profesorku angličtiny, které bylo dvaadvacet a měla nedávno jakési polodisciplinární řízení, protože stála modelem v aktu místnímu malíři, smutně proslulému opilstvím a modernismem.

Prohlídka se konala za zavřenými dveřmi čtvrtého ročníku. Seděl jsem mezi tím s detektivem v zeměpisném kabinetě a detektiv si zavzpominal.

„V naší branži musí mít člověk zvlášť vyvinutou schopnost logicky myslet,“ pravil zamyšleně. „Logika je všechno. A potom psychologika. To je také všechno. Pozorovací talent. Všimat si malířkostí. Když jsem ještě pracoval v Karlíkově detektivní kanceláři, svěřoval mi šéf nejsložitější případy. Tam šlo ovšem většinou o zločiny sexuální, ne o krádeže a podobně.“ Odmlčel se. O jaké sexuální zločiny šlo v soukromých detektivních kancelářích, jsem věděl. Jenom že mi napadlo, je-li v našem trestním zákoníku mimomanželský styk kvalifikován jako zločin. „A to je další věc,“ dumal velký detektiv. „V pozadí většiny zločinu je sexus. Nedivil bych se,“ vytáhl z kapsy černý podvazek a zadíval se naň, „kdyby byl i v pozadí této krádeže.“

Obrátil podvazek v ruce a hleděl na něj se zřejmým zalibením.

A najednou provedl jeden ze svých nečekaných bleskurychých pohybů. Škubl sebou, jako by ho uštkla zmije, a přidržel si podvazek těsně před očima. Pak zašmátral nervózně v kapce a vytáhl pěknou lupu, regulérní lupu o průměru skoro decimetru. Skrze ni pohlédl na podvazek a zasyčel: „Proklaté!“

Lekl jsem se.

„Co je?“

„Podivejte se!“

Pohlédl jsem lupou. Podvazek měl kovovou přezku a na její spodní straně byl vyrytý nápis, lupou zřetelně čitelný: Maiden-shape Corsets, Pat. Reg. U.S.A.

Detektivovi zasvítily oči.

„Chápete?“

„Nechápu.“

Jaroslav V. Klíma vyskočil ze židle. „Ale vždyť je to jasné, drahý pane! Smyčka okolo pachatele se stahuje. Máme ideálně zúžený okruh podezřelých!“

A vyběhl na chodbu.

* * *

Na chodbě jsme se srazili s učitelkou angličtiny.

„Nuže?“ řekl se detektiv.

„Nic,“ řekla profesorka.

„Výborné,“ prohlásil detektiv. „To je přirozené,“ obrátil se na mne. „Kdybychom prohledali všechny plechovky na smeti ve městě, nepochybě bychom někde našli černý podvazkový pás s utřízeným podvazkem. Ale nebude už třeba podnikat tak namáhavou práci. Pojdme!“

A šli jsme do sborovny.

BIBLIOGRAFIA

1. B. Okulicki: Spiski syndrom. Ile prawdy, ile emocji. Panorama, č. 14 z 7. apríla 1991, s. 9.
2. J. Leśniak: Kuriozalne poglądy docenta Ciągwy. Gazeta Krakowska, č. 94, z 23. apríla 1991, s. 5.
3. B. Gustawicz: Spisz. W: Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich. Pod redakcją B. Chlebowskiego i W. Walewskiego. Według planu F. Sulimirskego. Zv. XI., Varšava 1890, s. 133.
4. Tamže, s. 133.
5. Tamže, s. 134.
6. J. Nalepa, A. Wedzki: Spisz. W: Słownik starożytności słowiańskich. Encykopedyczny zarys kultury Słowian od czasów najdawniejszych do schyiku wieku XII. Związek piaty. Varšawa 1975, s. 359.
7. Tamże, s. 359.
8. Tamże, s. 359.

Ivana Hrozná pohlédla lupou na černý podvazek a zbledla. Detektiv ji s významným úsměvem pozoroval.

„Nu? Co tomu říkáte?“

Ivana těžce dosedla na židli, otočila na Jaroslava V. Klímu své pomněnkové oči a vdechla: „Špionáž?“

„Ale ne, uklidněte se,“ mávl rukou detektiv. „Svědčí to pouze o jediném: majitelka podvazkového pásu má příbuzné v cizině. U nás se americké zboží neprodává. Předložte mi kádrový materiál!“

* * *

A tam, nad těmi ohmatanými, přísně tajnými listy došlo k tomu strašlivému odhalení, které vzalo dech dokonce i samému Jaroslavu V. Klímovi. Pečlivou prohlídkou se totiž zjistilo, že po kádrové stránce je naše škola klenot mezi školami, neboť ze všech našich dvou set třiceti šesti žáků má příbuzné v zahraničí pouze jediná: Lucie Klimová.

Strnuli jsme u konferenčního stolu ve sborovně a obklopilo nás trapné ticho. Mě, Jaroslava V. Klímu a Ivanu Hroznou. Jaroslavu V. Klímovi se po hubeném krku pochyboval ohryzek nahoru dolů, nahoru dolů. Ivana Hrozná zrudla. Já jsem zašilhal do osudné rubriky Příbuzní v zahraničí v kádrovém dotazníku Lucie Klimové a četl jsem:

Clara Paese — teta
Isabella Francesco — teta
Mariucca Petrinelli — teta
Cesare Francooni — strýc
Benito Francooni — strýc
Carlo Francooni — strýc
Emilio Francooni — strýc
New York,
USA

Mrkl jsem ještě rychle na rubriku Rodiče. Otec: Václav Klíma, hudebník, matka: Marie Klimová, roz. Francooni, zemřela.

Odtud tedy ty taliánské mravy jejího bratra.

A ty taliánské oči.

Zamrazilo mě.

Jaroslav V. Klíma seděl bez hnutí a pomalu purpurověl. Ivana Hrozná na něho

upřeně hleděla a z pohledu jsem jí zřetelně vyčetl soucit. Odkašala si a odvážnila se říci: „Třeba v tom bude nějaký omyl —“

Ale detektiv vyletěl, jako by ho pichli šílem.

„Zádný omyl! Porco Dio!“ zařval a zcela nedetectivně udeřil pěstí do stolu. „Moje vlastní sestra! Kde je? Kde je?“

Divoce se rozhledl kolem sebe, jako by čekal, že se Lucie Klimová objeví schovaná někde ve sborovně. Pak jeho pozornost upoutaly dveře. Vyrazil k nim s nesrozumitelným výkřikem. Ivana Hrozná učinila chábý pokus ho zadržat, ale detektiv se jí vyškubl a řítil se ke dveřím. Ty se otevřely a v nich se objevil rozpačitý pán s aktovkou. Detektiv do něho plnou silou vrazil a oba se poroučeli.

První se vzpamatoval pán. Posadil se.

„Pardon,“ řekl a podal ruku poloomráčenému Jaroslavu V. Klímovi. „Profesor Kotě. Musím se omluvit. Došlo tu k politováhodnému omylu. Ty peníze mám já.“

„Porco Dio!“ zařval Jaroslav V. Klíma.

„Našel jsem je v kabinetě, když jsem odcházel. Račte prominout. Způsobil jsem nepríjemnosti, ale neměl jsem čas zjišťovat, či jsou, a tak jsem je zamkl do své skříně, aby se neztratily. Chtěl jsem o tom na odchodu říci školníkovi, ale nějak jsem zapomněl.“

Jaroslav V. Klíma hleděl na profesora Kotěho jako na zjevení.

„Zaplát Pánbůh!“ ozvala se radostně Ivana Hrozná. „To mi spadl kámen ze srdce, soudruhu Kotě.“

Detektiv zabloudil: „To se tedy žádne pevně neztratily?“

„Bohužel — bohudík,“ zakotkal rozpačitě Kotě a ustoupil o krok od detektiva. Jaroslav V. Klíma ještě o poznání zpurpurověl. Najednou prudce sáhl do kapsy, přiskočil ke Kotěmu, pravíčkou ho uchopil za kravatu a levicí mu vrazil před oči černý podvazek.

„A co znamená tohle?“ zařval, až mu přeskochl hlas.

„To — to — to prosím nemám tušení,“ koktal Kotě a oběma baculatýma rukama se snažil vyprostit kravatu z detektivova sevření. Černé oči detektiva spočinuly na

těch běloučkých rukách. Detektiv se zarazil. Dlouho na ně hleděl.

Pak pohlédl na mě. Zamrazilo mě.

Černé oči Jaroslava V. Klímy sklouzly z mé tváře na mou zafáčovanou ruku. Srdeč se mi zastavilo.

Jaroslav V. Klíma předvedl poslední bleskurychý pohyb toho dne a ve sborovně se rozsvítilo překrásné souhvězdí červených, modrých a zelených hvězdiček.

* * *

„Jistě jste pochopila, Evo. Jaroslav V. Klíma byl docela dobrý, pečlivý a příjemný švagr, až na to, že slib, který dal umírající matce ohledně Lucie, dodržoval i potom, co se Lucie vdala. Sledoval mě na každém kroku mnoha let. Nedůvěroval asi mým morálním zásadám.“

Poručík vzdychl a rozpačitě se usmál na příslušnici. „Cest jeho sestry jsem nakonec zachránil já, čtrnáct dní po případu s černým podvazkem, v děkanském chrámu sv. Vavřince v K. Ale jako učitele mě to stejně nezachránilo. Musel jsem ze školy v K. odejít a naskytla se mi taková možnost — přes jednoho kamaráda z vojny — a snad mi trochu zaimponoval i Jaroslav V. Klíma. Konec konču, svůj případ tenkrát vyřešil, i když to byl jiný případ, než si zezačátku myslí. Podal jsem si žádost k bezpečnosti — z lotrů prý bývají nejlepší policisté.“

Odmlčel se. Dívka hleděla kamsi do neurčité, do neznáma. Poručík si smutně pomyslel, že ji případ černého podvazku nerovnesel. Přemohl se, nasadil opět lehký tón:

„I na mně se to osvědčilo — už jsem u kriminálky zůstal a nemůžu říct, že by se mi sem tam něco nepovedlo vypátrat. Doufám, že si o mně nemyslíte nic špatného. To víte, byl jsem tenkrát mladý, i když učitel, a učarovaly mi ty její oči v černých rámečcích — takové smolné řasy měla, víte.“

Poručík vzdychl.

„No, tak abych to dopovídám. Prostě, protože moje žena byla tenkrát moje žákyně, nemohli jsme se přirozeně scházet na veřejnosti, na to bylo K. příliš malé městečko. Zbyl nám jenom zeměpisný kabinet, kde měl kolega Kotě tu širokou pohovku na odpolední šlofky. Když tenkrát k večeru, kdy měla být Lucie na hodině angličtiny, Celbová začala lomcovat klikou, přirozeně jsme se podělili a uvedli jsme se do civilizovaného stavu trošku překotně. A při tom přišla moje žena o ten černý podvazek. Stačil jsem právě zamknout a klíč pověsit ve sborovně, když jsem na schodech uslyšel Celbovou, jak se vraci se školníkem. Tak jsme se rychle o poschodi výš schovali, a když byli ti dva v kabinetě, rychle jsme se sebehli dolů a zadem přes zahradu, kudy jsme také do kabinetu tajně chodívali. Protože jsme měli naspěch, rozřízl jsem si ruku o ten vyčnívající hřebík, který pak poranil i Jaroslava V. Klímu. To je ten jediný švindl, jehož jsem se vůči vám v tomhle vyprávění dopustil. Nebyl to nůž na chleba. No,“ poručík vzdychl, „a za devět měsíců — to už jsem zařezával u kriminálky — se nám narodila Zuzanka.“

„Ale,“ špitla příslušnice.

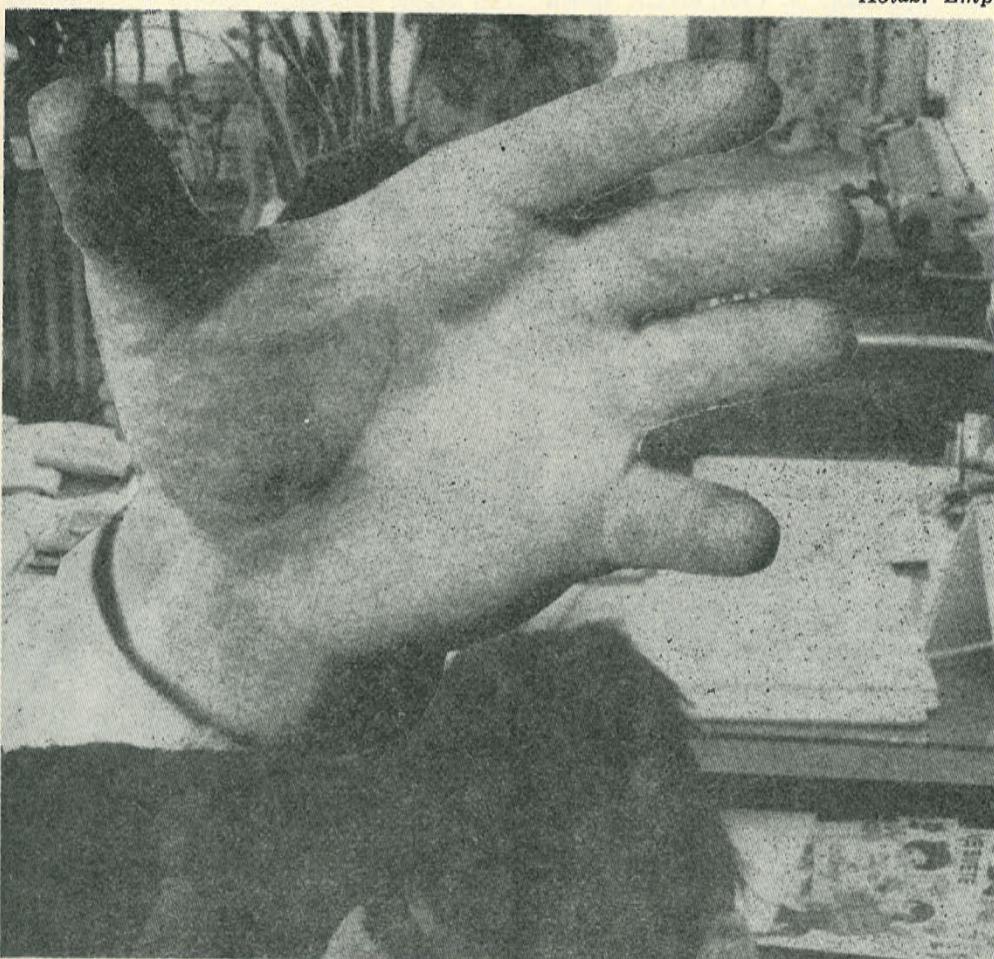
„Ano?“ poručík na ni tázavě upřel ty své velké, pomněnkové oči v kulatém obličeji. Bylo to veselé vyprávění, ale dívku nerozveselilo. Hleděla na něho a přišlo jí ho líto. Byl už starý. A najednou pochopila ten poručíkův hluboký, bezedný smutek, který se mu usadil v obličeji, a také zesmutnělá.

„Co jste chtěla říct, Evo?“ zeptal se tiše.

„Nic,“ vzdychla a bylo jí do breku. „Jenom, že ze Zuzanky můžete mít radost. Je to moc hezké děvče.“

Poručíkovu tvář přelétl úsměv.

A dívka ihala. Chtěla říct docela něco jiného. Jenomže teď v hloubi srdce docela jistě věděla, že mu to nikdy neřekne, jak velice je nepravděpodobné, aby žena s šedivýma očima a modroooký muž měli spolu dceru s očima jako zelenooká kočka.

Koláž: Empe

Pod dážnikmi očakávali Jurgovčania...

... a Jurgovčanky na príchod vzácných hostí.

Paradne vys
F. Tondru z

SPIŠSKÝ BISKUP V JURGOVE

V nedeľu 6. septembra tohto roka sa v Jurgove na Spiši konala neobvyklá udalosť. Túto malebnú podtatranskú dedinku navštívil mimoriadne vzácný host — ordinár spišskej diecézy biskup ThDr. František Tondra, ktorý v miestnom drevenom kostoliku Sv. Šebastiána odslúžil slávnostnú sv. omšu pri príležitosti nedožitých 90. narodenín jurgovského rodáka, knaza prof. Aloja Miškoviča.

Jurgovčania sa na slávlosť pripravili mimoriadne starostlivo. Napriek nepriaznivému počasiu sa tesne pred 11. hodinou zhromaždili pred obcou zástupy obyvateľov, aby dôstojejne prijali vzácného hosta spišského biskupa Františka Tondru, ktorý prišiel do Jurgova v spoločnosti pomocného biskupa kakovskej Metropolitnej kúrie biskupa Albina Matysiaka. Tu v mene zhromaždených obvodov biskupov srdečne privítal predseda miestnej skupiny KSSCaS v Jurgove kr. Jozef Vojtas a uviedol ich do starodávneho pekné vyzdobeného koča do ktorého bol zapriahnutý pár hnedých žrebcov. Potom zhromaždení sformovali dlhý sprievod, ktorý sa pohol k miestnemu kostolíku. Nechýbala v ňom ani chýrna jurgovská dychovka, ktorá vyhrávala príležitosné piesne.

V preplnenom kostole začala slávnostná sv. omša. V úvode otec biskup poďakoval Jurgovčanom ako aj Metropolitnej kúrii v Krahovke za milé a srdečné uvitanie. Neskôr vo svojej homílie o. i. zdôraznil, že každý človek aby dosiahol večné spasenie, musí sa vo svojom pozemskom živote riadiť zásadami Evanjelia. Na ceste k pravde sa treba zrieknuť všetkého, čo sa s Evanjeliom nezhoduje. Potom otec biskup nadviazal na životné dielo jurgovského rodáka Aloja Miškoviča. Priopomenul stručne jeho životopis,

detstvo a prvé školské roky v Jurgove potýkajúce zároveň odvahu jeho zbožných rodičov, ktorí sa rozhodli poslat syna študovať na Slovensko, hoci im chýbali prostriedky, no a na gazdovstve dve ruky. Poukázal na stredoškolské, teologicke i univerzitné štúdia A. Miškoviča, potom knazskú, pedagogickú i vedecú činnosť, zdôrazňujúc súčasne jeho pevnú vieru a snahu pozdvihnut svoj slovenský národ i po stránke morálnej a duchovnej.

Profesor a knaz Alojz Miškovič — zdôrazný biskup František Tondra — sa celou osobnosťou a celým svojim konaním zasadil za slovenskú vec. Dobre vieme, že po I. svetovej vojne z vôle politikov sa vaše dediny tuná na severnom Spiši a hornej Orave dostali do Poľska. Boli oddeľené od slovenského etnika, ktoré dovtedy patrilo do uhorskej monarchie. Stalo sa to proti vôle vašich otcov a vás, ktorí si to pamätáte. Vznikla Česko-slovenská republika. A Česi hlásali teóriu československého národa, kym my, Slováci, a naša reč, slovenčina, bola vraj len nárečím českého jazyka. Preto profesor Miškovič váhou svojej osobnosti začal dokazovať, že od Velkomoravskej ríše Slováci na svojom území žili a zachovali si svoju reč a identitu, aj keď nás chceli násilne za tisíc rokov pomaďarčiť. (...)

Každý národ si oslavuje a ctí osobnosti, ktoré boli otcami národa vo svojom čase. Skutočnými vodecami národa sú len ti, ktorí národ stvárnjujú duchovne. Politické situácie sa menia, ale duchovné hodnoty ostávajú. Takým ostane v našej pamäti aj jurgovský rodák, profesor Alojz Miškovič..."

Po slávnostnej svätej omši otec biskup navštívil hroby jurgovských farárov, ktorí

v tejto obci pôsobili. Telesné pozostatky troch z nich Antona Kubasáka, Andreja Sílana a Andreasa Chmela spočívajú pri miestnom kostole. Hrob Józefa Wengrzyna sa nachádza na miestnom cintoríne. Otec biskup položil k nim kytice kvetov. Na cintoríne sa zastavil aj pri hrobe rodičov profesora Miškoviča. Potom v sprievode jurgovskej dychovky navštívil rodny dom profesora Miškoviča kde taktiež položil kytice kvetov.

Po obede sa spišský biskup František Tondra v prítomnosti konzula Česko-Slovenskej republiky v Katoviciach dr. Jána Jacku stretol v klubovni MS KSSCaS z Jurgovčanmi a krajanským aktivom. Tuná vzácného hosia privítal tajomník Ústredného výboru našej Spoločnosti Eudomír Molitoris. V mene Obvodného výboru KSSCaS na Spiši vystúpil s krátkym prejavom predseda OV Anton Pivočarčík, ktorý okrem iného poukázal, že tak ako prof. Alojz Miškovič, viačerí rodáci prispeli k rozvoju našej kultúry a rodnej reči. Vyjadril tiež presvedčenie že návšteva otca biskupa medzi nami oživi slovenské povedomie krajanov a dodá im nádej do budúcnosti.

Dejiny obce Jurgová a miestnej farnosti priblížil prítomným a vzácnym hosťom profesor Jozef Čongva.

Nasledovala voľná diskusia, ktorej sa zúčastnili i viačerí krajania z iných obcí — Kacvina, Nedece, Novej Belej, Vyšných Lapšov, Krempách, Čiernej Hory a Repísk. Hororilo sa veľa, a hľadalo optimálne riešenie. Otec biskup sa zajímal o všetko, o slovenské omše a postavenie materinského jazyka na školách, ale aj o rôzne iné prekážky, ktoré by pomohol riešiť. Diskusia bola veľmi živá a osozná pre krajanský kultúrny

V mene OV KSSCaS na Spiši vzácného hosta pozdravuje predsedu OV A. Pivočarčík.

Biskup F. Tondra s Jurgovčanmi pri hrobe matky prof. A. Miškoviča

Krajania počas s

ALOJZ MIŠKOVIČ

vystrojení kočiši odvážaju do kostola biskupov:
ru zo Slovenska a A. Matysiaka z Krakova

Klubovna MS KSSČaS: spišského biskupa vitajú
žiačky A. Loreková a A. Rusnáková.

život. Záverom vzácný host ubezpečil krajanov o svojej podpore a pomoci zdôrazňujúc, že v riešení krajanských problémov treba zachovať trpezlivosť, ale i vytrvalosť.

Podečer, po stretnutí, otec biskup navštívil aj špišskú obec Repiská-Bryjov Potok, kde sa tamojší obyvatelia rozhodli vybudovať kostol. Otec biskup posvätil stavenisko tohto božieho príbytku, ktorého výstavba začala na jeseň minulého roka. Po návrate z Repísk navštívil dom a rezbársku dieľnu majstra Andreja Gomboša, kde sa oboznámil so životom a tvorbou tohto krajanského ľudového umelca.

Návštěva otca biskupa Františka Tondru v Jurgove, v poradí už štvrtá v našom krajanskom prostredí, má pre nás a naše hnutie veľký význam. Upevnila nás v presvedčení, že v úsili o zachovanie svojej identity, nie sme sami, že sa máme na koho spoľahnúť.

Text a foto: JOZEF PIVOVARČÍK

as stretnutia so spišským biskupom v miestnej klubovni

Nedožité 90. narodeniny knaza Alojza Miškoviča a 25. výročie jeho smrti nám dávajú vhodnú príležitosť zoznať sa s jeho celoživotnou pracou a dielom, ktoré obsahuje vyše sto titulov — knihy a vedecké štúdie.

Narodil sa 4. sept. 1902 v Jurgove. Základy vzdelania získal v jurgovskej ľudovej škole od učiteľa Andreja Šilana. V jeho náboženskej výchove po zbožných rodičoch (Vojtech a Mária rod. Bigošová) pokračoval miestny farár Anton Kubašák (1896—1921) zo Zubrohlavy, spolužiak A. Hlinku, uvedomlý slovenský vlastenec. Staral sa nielen o duchovné potreby svojich farníkov, ale aj o zlepšenie po hospodárskej stránke: v roku 1898 založil Potravné družstvo v Jurgove, prvé v celom Zamagurí. Pričinil sa o to, že na jeho radu rodičia posielali nadaných chlapcov na štúdiá (napr. A. Miškovič, J. Martinčák, A. Šilan, J. Vojtas, S. Čongva) do Podolíncu, Levoče, Ružomberka i do Košíc.

Alojz Miškovič študoval v Podolínci na piaristickom gymnáziu (1912—1917), v Levoči (1917—1918) a po rozhodnutí stať sa knazom odišiel do Ružomberka, kde maturoval (1920). Teologicke vzdelanie získal na Spišskej Kapitule. V roku 1924 bol vysvätený za knaza spišským biskupom Jánom Vojtaššákom, ktorý — vidiac jeho vedecké a literárne nadanie — poslal ho študovať filozofiu na univerzitu do Bratislavu. Študoval slovenský jazyk a literatúru, filozofiu a poľský jazyk. Stal sa profesorom slovenčiny na Rím.-kat. učiteľskom ústave v Spišskej Kapitule (1927—1939). Bol to prvý učiteľský ústav v Uhorsku. Založil ho v r. 1819 spišský biskup Ladislav Pyrker. Jeho absolventi boli prvými učiteľmi a organizátormi aj na našom Spiši. S ich účinkovaním súvisí aj zakladanie dychových hudieb u nás. Profesor A. Miškovič pripravoval učiteľov na dobrú prácu v škole, ale aj mimo školy — spolky, divadlo, hudba, spev, hospodárska starostlivosť — a to v Samovzdelávacom kruhu Jána Hollého a v Slovenskom katolíckom skautingu. V roku 1939 odišiel do Bratislavu. Stal sa spoluzakladateľom Vedeckej spoločnosti pre zahraničných Slovákov a redaktorom časopisu Nás národ, ktorý shľadával Slovákov v šírom svete a bránil ich práva.

Koniec druhej svetovej vojny prežil na Zamagurí. V roku 1946 na pozvanie Slovenskej ligy v Bratislave vstúpil do jej služieb (1946—1950), a znova sa stáva obrancom práv slovenského národa a slovenčiny doma i za hranicami. V roku 1950 sa stal docentom na Rím.-kat. círilometodskej bohosloveckej fakulte a v roku 1963 po získaní doktorátu teológie bol menovaný za riadneho profesora. Prednášal cirkevné dejiny, patrológiu, kresťanskú archeológiu, staroslovenčinu a cirkevné umenie. Dňa 14. marca 1967 náhle zomrel v Bratislave s breviárom v ruke pri písacom stroji, medzi knihami a starožitnosťami, v jurgovskom kožušku. Pochovaný je v Kežmarku. Má náhrobný pamätník podľa návrhu L. Korkoša z Č. Hory: spišský travertín, balvan z Bialky, kríž a busta — na druhej strane balvanu bude sv. Cyril a Metod, ktorých si uctieval celý život.

Natíka sa nám otázka: Prečo si ho máme ceniť, prečo mu dávame čestné miesto v živote nášho národa?

V prvom rade preto, že bol statočným Slovákom, knazom, profesorom, vedcom, oddaným svojmu národu nielen slovom, ale i prácou. Mal možnosť prihlásiť sa k inej národnosti, najmä počas poľskej agitácie po prvej svetovej vojne. Aj keď jeho rodna obec bola pririeknutá Poľsku, ostal na Slovensku, boril sa s nepochopením, ale vďaka svojej telesnej zdatnosti, zdraviu a duševnej sile premohol fažkosti a zanechal nám bohatý kultúrny poklad, za ktorý sa máme v prvom rade Pánu Bohu, jeho rodičom, učite-

Rodný dom prof. A. Miškoviča v Jurgove

rom, knazom — a potom jemu úprimne podčakovať a najmä za to, že:

1.) Vychoval svojmu národu desiatky, ba stovky dobrých učiteľov a knazov, a to vďaka svojmu vzdelaniu a láske k učiteľskému a knazskému povolaniu.

2.) Obohatil naše národné dedičstvo vzácnymi literárno-historickými dielami, najmä o živote a pôsobení sv. Cyrila a Metoda na Veľkej Morave. Ved učili našich predkov rodinou rečou — voláme ju staroslovenčinou. Stala sa nielen štátnej a administratívnej rečou, ale aj literárnej a obradnej bohoslužobnej rečou. A keď po zániku V. Moravy prišla do kostola latinčina, dielo Cyrila a Metoda nezaniklo: ich žiaci ho rozšírili po celej východnej Európe. Preto sv. Otec Ján Pavol II. ich vyhľásil popri sv. Benediktovi, za spolupatrónov Európy (1980) a za Apoštola Slovanov (1985). A súčasná slovenčina — dečera staroslovenčinu — sa po 2. vatikánskom sneme znova dostáva na oltár: stala sa — ako aj iné národné jazyky — znova aj liturgickou rečou, a to nielen pre Slovákov vo vlasti, ale na celom svete.

3.) Horlil za obnovenie samostatnej cirkevnej slovenskej provincie, ako to bolo za arcibiskupa sv. Metoda pred tisícročím. To sa uskutočnilo rozhodnutím sv. Otca Pavla VI., keď zriadil osobitným dekréтом samostatnú slovenskú cirkevnú provinciu na čele s biskupom-metropolitom (1977).

4.) Bránil identitu slovenského národa, jeho právo na samostatný život a vyznačoval svoje diela horúcim láskou k slovenčine, bránil jej čistotu a predstavoval národu, hlavne mládeži všetkých, ktorí ju chránili a zveľaďovali. Boli mu vzácné najmä mená: A. Bernolák, J. Fándly, J. Hollý, J. Kollár, P.J. Šafárik, L. Stúr, P.O. Hviezdoslav, Št. Moyses, K. Kuzmány, A. Radlinský, A. Hlinka a majstri slova, dláta i farby v službách Bohu a národu, ktorí defilujú pred jeho a našim duševným zrakom.

5.) Bojoval za práva Slovákov za hranicami, najmä pre svojich rodákov v bratskom Poľsku. Bohužiaľ nedožil sa dňa, keď sa slovenčina dostáva znova do škôl i do kostolov, a to vďaka vzájomnému dorozumeniu národov a ohlasu Jána Pavla II. o práve národnostných menšín na vlastný liturgický jazyk pri bohoslužbách.

6.) Svojim literárnym odkazom sa usiloval prispieť k zbrataniu národom, najmä slovenských, čo sa často stretalo s nepoznaním. Ale hlbším poznáním jeho diela zistíme, že obsahuje mnoho konštrukčných prvkov, ktoré môžu slúžiť k dorozumieniu a spriateľeniu aj Slovákov a Poliakov na hraniciach Čiare v Tatranskej oblasti. Len dobrá vôľa postačí k tomu, že nás hranica nebude rozdeľovať, ale spájať.

To si uvedomujeme pri 90. výročí narodenia a 25. výročí smrti profesora ThDr. Alojza Miškoviča — duchom bohatého syna z našej skromnej, ale hrdej jurgovskej chalupy...

Prof. MICHAL GRIGER

ROMÁN NA POKRAČOVANIE

Týmto číslom začíname uverejňovať na pokračovanie úryvky zo zaujímavej knihy Paragraf: Polárny kruh od známeho slovenského literárneho vedca, spisovateľa a prekladateľa Dušana SLOBODNÍKA, ministra kultúry Slovenskej republiky. Autor v nej popisuje svoje dramatické a vzrušujúce zážitky z pobytu v sovietských väzniach a táboroch, v ktorých strávili ako politický väzeň celých 8 rokov. Dejiskom autorovho rozprávania (uväzneného v osemnásťom roku života) je o.i. väznica v ukrajinskom meste Vinnica, tábory na ruskom severe, najmä tábor sprísneného režimu v Abeze pri polárnom krahu. Dúfame, mili čitateľia, že sa úryvky z tejto knihy, ktorá bola bestsellerom na slovenskom knižnom trhu, budú páčiť aj vám.

ZIVOT

predtým vo Vrútkach. Počas povstania som žil v Banskej Bystrici. Rodičia sa sem presťahovali zo Zvolena asi roku 1938. Keďže som už predtým začal navštievať gymnázium vo Zvolene a mesto, škola, spolužiaci i spolužiačky mi prirastili k srdcu, neprestúpil som do Bystrice, ale využíval som pevnú oporu starých rodicov, ktorí ma prichlili do svojho jednoizbového bytu. Neskôr, už ako pätnásť-šestnásťročný, som sa stal vlastníkom, lebo moje športové — futbalové a stolnotenisové — záľuby a záujmy ma čoraz väčšimi spájali s Banskou Bystricou. (...)

Pohľad na lopaty v aute mi vnukol tie najčiernejšie myšlienky. Filozofická otázka viny a neviny sa prispôsobuje tlaku okolnosti. Pravdaže, v takej vzletnej rovine som vtedy o svojej situácii neuvažoval. Bola vojna, a najmä vtedy sú cesty spravodlivosti k ukaté a neprehľadné.

K čiernym predstavám prispelo aj to, že odrazu priviedli k autu môjho piateľa Janka Slováka, s ktorým som sa 8. apríla do Zvolena vrátil.

Vojaci nám gestami a jednoznačnými rozkazmi zakázali zhovárať sa, každý sme sa mal dívať iným smerom. Toľko som už po rusky rozumel. Ani to neboli dobrý znak.

Auto vyrazilo. Vymotalo sa zo stredu mesta, zamierilo k mostu cez Hron, zabočilo smerom na Stráž, kopec nad Zvolenom, cez ktorý viedie hradská na západ. (...)

Podchvíľou som pozrel na lopaty a pri každej odbočke do kopcov na ceste cez Budču, Hronskú Dúbravu a ďalej som s hrézou a so zatajeným dychom čakal, či auto nespomalí a neodbočí a či si s Janom nebudeme musieť vykopat hrob...

Pravdaže, vtedy som ešte nepoznal systém sovietskej (ani inej) bezpečnosti a nevedel som, že keby mi aj bol taký krutý a nespravidlivý záver života hrozil, najprv by si ma predsa boli vypočuli a dozvedeli sa, čo ich zaujíma. (...)

Auto pokojne napredovalo, strach z lopát a z toho čím hrozili sa postupne vtrácal. Po dlhom čase sme dorazili do Topoľčian. V porovnaní so zlou situáciou v zásobovaní vo Zvolene, čo som za dva týždne spoznal, sa Topoľčany mohli zdať pozemským rajom. Ako som videl z korby, ľudia chodili s nákupmi potravín napriek tomu, že bola nedýta. Neodolali ani naši strážní. Zo traja ostali v aute strážiť, ostatní pozoskakovali na zemi, zamiešali sa medzi kupujúcich a ponáhali sa k stánkom.

Vtedy som vystihol tú pravú chvíľu a potichu som sa spýtal Jana:

— Čo o nás vedia?

— Neviem, — odpovedal skôr gestom než nahlas. Aj on bol bledý, nervózny. Keď sme sa neskôr po súde streli, priznal sa, že lopaty na korbe vnukli aj jemu podobné myšlienky.

... A znova cesta. Nepoznal som túto časť Slovenska, ale podľa sliniek — bol vtedy teply, krásny deň! — som hádal, že smerujeme na severozápad. Do Trenčína?

Prešli sme Bánovce nad Bebravou, potom ešte zopár dedín. Pred odbočkou do jednej z nich — neskôr, keď som odtiaľ spolu s ostatnými väzňami kráčal, som sa dozvedel, že sú to Trenčianske Mitice — auto zastalo. Nevie, kam ísť, pomysiel som si. Hneď nato sa nákladiak znova pohol a chvíľu stál pred starým, schátralo vyzerajúcim kaštieľom. Zboku sa črtal strmý zráz, vzadu bol les... Ten členitý priestor za kaštieľom mohol slúžiť ako popravisko. Aj napriek jarnej kráse vyzeral ponuro a nebezpečne.

Na rozkaz jedného z eskortujúcich vojakov sme vykročili ku kaštieľu. Znovu mi odhalo, i keď v bráne stál ďalší voják so samopalom.

A potom bola cela, vlastne skôr pivničná miestnosť, jedna z mnohých v kaštieli, ktorú SMER — oddelenie sovietskej kontrarozviedky (to, že som v rukách tohto obávaného útvaru, som sa dozvedel, až neskôr) používala na väzenie ľudu. Vzali mi opasok, stričili ma do miestnosti, v ktorej už bolo zo päť ľudu: Maťar so smiešnym menom Kakas, Ukrajinec Koľa, slovenský Nemec Jablonowski (alebo Jablonitski), jazykovo podkutý fúzatý muž z Podkarpatskej Rusi

DUŠAN SLOBODNÍK

ZAČIATOK

DLHEJ CESTY

Chlapčenské nedospáte ráno! Nedosnívané osemnásťročné sny!

Starý otec ma drme za plece:

— Vstávaj! Voľako fa hľadá!

Vyskočím z posteľe, nazriem cez sklo na dverách do kuchyne. Akýsi neznámy človek. Rýchlo sa obliekam, nedobrá predtucha je čoraz neodbytnejšia. Kto ma môže hľadať v nedeľu tak zavčas?

Vchádzam do kuchyne. Za ďalším oknom vidím na chodbe policajtu. Postáva, prestupuje z nohy na nohu. —

Posiela ma za tebou Sonnenberg, — vysvetluje neznámy a veľavravne na mňa pozera.

— Nijakého Sonnenberga nepoznám, — hovorím, ako je aj pravda. Ale to meno som už počul. Aj keby som nevidel uniformovaného a z videnia známeho zvolenského policajta, viem, že neznámy neprišiel náhodou. A viem tiež, že strieľa doprázdna. Inak by nespomemul meno človeka, s ktorým som sa nikdy nestretol.

Rýchla rozlúčka so starým otcom, môj nútenej úsmeve, ktorý chce uľahčiť situáciu, a onedlho kráčame od starorodičovského domca jednou z hlavných zvolenských ulíc k malej stanici. Tá ulica bola vždy barometrom politickej situácie v krajinе. Kedysi sa volala Masarykova. Potom ju premenovali na Hitlerovu. A po 14. marci 1945, keď sovietske vojská definitívne vyhnali Nemcov z mesta, dostala do názvu meno iného politika.

Rozhovor je nezáväzný, pocit nebezpečenstva sa vo mne ešte — napriek nepriaznivým okolnostiam, napriek zmienke o Sonnenbergovi — neprebulil. Áno, bol som dva, možno necelé tri týždne vo vojenskej škole v Sekuliach, kam ma poslali z Hlavného veliteľstva Hlinkovej mládeže v Bratislave (a do Bratislavu ma pozvali povolávacím rozkazom), áno, boli tam velitelia Nemci, áno, bola to jednotka, ktorá mala výcvik prebiehať v marci 1945 — bojovali ako partizáni v tyle, no len čo sa mi naskytla prvá príležitosť, dostal som sa odtiaľ preč, nijakej

bojovej ani nebojovej akcie som sa pochopiteľne nezúčastnil, a po zložení putovania som sa vrátil do Zvolena, kde som ako študent gymnázia od 9. apríla začal navštievať maturitnú triedu, celý šťastný, že som zase doma.

Bolo to pred dvoma týždňami. Dnes je nedeľa 22. apríl 1945. Nič som nespáchal, tak prečo by som sa mal znepokojoval? Zrejme sa ma spýtajú, ako to bolo, všetko vysvetlim a vrátim sa domov. (...)

Kráčame úzkymi, zatiaľ takmer ťudoprázdnymi ulicami. Smerujeme k budove súdu? Áno, už sme dokonca pred bočnou, väzenskou bránou. Môj civilný sprievodca vchádza dnu, policajt zostane stáť. Ja sa pokojne tisnem za civilom. Budovu väznice veľmi dobре poznám aj zvnútra. Pravdaže, nie ako väzeň. V suteréne mal svoju izbiertku chlapiec, syn väzenského dozorca, ktorému som dával hodiny latinčiny, takže som sa sem neraz dostal. Ešte som mal v nose nepríjemný hrachový pach väzenskej stravy.

Ale neznámy ma nepustí za sebou.

— Počkaj, — a kývol na nedaleko stojace sovietske vojenské nákladné auto. To je on. mám ho... — choď k autu.

— Odviedte ho ta, — zvrtol sa k mlčanlivému policajtovi.

Ak som predtým vedomý si svojej neviny kráčal zvolenskými ulicami pomerne pokojne (ako som mohol čo i len tušiť, že sa po nich prejdem až po bezmála deviatich rokoch?), teraz sa ma zmocnil strach. Kým sme prišli k autu, narátal som na korbe osem sediacich vojakov. V kabine vedľa šoféra dôstojník. Sovietsky, tak ako vojaci.

A keď som na pokyn vyliezol hore, uvidel som okrem samopalov na dne korby lopaty. Od nevzrušeného pokoja k zúfalstvu je — ako od smiešneho k tragickejmu. — len kréčik. Malý kréčik. Z ulice na korbu auta.

Dorastal som vo vojnovej rokoch. Prvýho mŕtveho človeka som videl 29. augusta 1944. Na jednom z dvorov nedaleko banskobystrickej Národnej ulice ležal zastrelený predseda Karpatenvereinu, fašistickej nemeckej organizácie v Banskej Bystrici. Poznal som ho z videnia, jedno oko mal previazané čierou pásikou, na prechádzkach ho zakaždým sprevaďal vysoký pes. V ten deň sa pokúsil bojať proti partizánom. Vedel som však aj o masových popravách pri Kremničke a

a ešte ktorí piatí, no naňho sa už nepamätám.

Zasypali ma otázkami: čo sa deje vo svede, aké sú najnovšie udalosti, kedy sa skončí vojna. Chcel som s vysvetľovaním počkať, kým do cely dovedú môjho spolucestujúceho Jana Slováka, ale skúsenejší spolužiaci mi poučili, že jeho k nám nedajú, z jednoduchého dôvodu, aby sme sa my dvaja nemohli dohodnúť na výpovedi. Budú ľa vyšetrovať, povedali mi, daj si pozor, nepovedz viac ako treba, ale na druhej strane, neklam, oni majú svoje informácie, zistili by si to a zmlátili by ťa. Bola to prvá rada do života, držal som sa jej. Svojim novým známym som rozpozadal, čo som z rozhlasu o situácii na fronte vedel. Vojna sa chýli ku koncu, Berlin je na dosah ruky.

Ked sa prinesli večerné jedlo, misku som odsunul. Nemal som chut jesť, a navyše strava odporne páchla, oživila mi spomienky na smrť, čo ma na hodinách latinčiny vo zvolenskej súdrii tak ostravovali. Moji spolužiaci si celkom radi obsah misky rozdelili.

Môj „zácvik“ na hlad trval ešte deň, dva. Na ďalší som už zjedol chlieb, ráno riedku žbrdu a kašu večer som odmiel. Na tretí deň bol oporú voči varennej strave už oveľa menej a od štvrtého dňa som rovnako nedočkavo ako moji priatelia čakal na cingot misiek pred dverami. (...) Unavený nervovo vyčerpávajúcim dňom, cestou, obavami z lopáta som si ľahol. Ale nezaspal som. Hlavou sa mi hnali blázne myšlienky. Ešte vo mne žili zvyšky nádeje, že všetko sa vysvetli, že sa táto mora skončí a že sa vrátim domov. Asi o jedenastej či neskor (neviem presne, lebo hodinky mi vzali) sa s hrmotom otvorili dvere, zasvetila baterka a vojak vyslovil s ruským prízvukom moje priezvisko. Strhol som sa.

— Vychodi! — zaznelo.

Vyšiel som. Vojak mi naznačil, že si mám dať ruky za chrbát, a zľahka ma drhol hlavnou samopalu: kráčaj. Vyšli sme z kaštieľa a zamierili k jednému z osvetlených domov.

Môj eskortujúci ma zaviedol do izby, kde sedel sovietsky dôstojník a akýsi civil, prekladateľ, vojak zo Svobodovej armády (čo som zistil neskôr).

Začal sa prvý výsluch. Civil mi prekladal otázky, dačomu som už rozumel, v gymnáziu som dva týždne dennodenne absolvoval výuku ruštiny, na ktorú sa podujal ktorí zo zvolenských nepedagógov, asi emigrant, čo si po rokoch života na Slovensku ešte pamätaľ zvyšky svojej materčiny.

Ach, tie nočné výsluchy, ozaj špecialita sovietskej civilnej (to hovorí na základe mnohých rozhovorov v táborech a ešte neskôr faktografických literárnych diel o stalinsko-jagodovsko-ježovsko-berijovských zločinach) a vojenskej (tu pridávam aj svoje skromné osobné zážitky) vyšetrovacej praxe.

Môj prvý nočný výsluch — napokon, týka sa to i ďalších — neboli hru vyšetrovateľa s vyšetrovaným. Rozpovedal som všetko, ako bolo: že som sa do vojenskej školy, organizovanej Hlavným veliteľstvom Hlinkovej mládeže a umiestnenej v Sekuliach na Záhorí, dostal na základe povolávacieho lístka (paradox ktorý som dôstojníkovi nevysvetľoval, lebo by to bol sotva pochopil a sotva by to bolo pre neho podstatné, bol v tom, že člen-skú legitimáciu Hlinkovej mládeže som dostal až v máji 1944, keď sa konali majstrovstvá mládeže v stolnom tenise a ja som ich vyhral, takže som mal možnosť reprezentovať župu na majstrovstvách Slovenska — majstrovstvá v Prievidzi roku 1944 sa konali pod egidou Hlinkovej mládeže, takže legitimácia bola podmienkou účasti; bol som mladý, zaujímal ma šport a iné príjemné veci, politika mi bola ľahostajná, vari mojom najsilnejším vtedajším politickým pocitom bola viera v slovanstvo), že až na mieste v Sekuliach som sa z rozprávania inštruktorov — sudetských Nemcov dozvedel, aké je zameranie výcviku (partizánsky boj na území obsadenom „nepriateľom“ t.j. Sovietskou armádou a našimi jednotkami), že toto zistenie — oproti slúbovanému výcviku protiletecké delostrelectvo — ma ohúrilo a veľ-

mi rýchlo som sa zo Sekuli usiloval dostať preč, že sa mi to asi po dvoch týždňoch výcviku so šťastím podarilo (...) i keď mi svedomie nezaťažuje nijaky, ani priamy, ani nepriamy zločin — mojou vinou bola iba krátká, nedobrovoľná účasť na výcviku, nič viac).

Všetky objektívne fakty som v nočných výsluchoch priznal, pričom som si čoraz väčším uvedomoval, že absencia objektívnej, ideálnej viny, čo napokon potvrdila aj moja rehabilitácia roku 1960, mi už sotva pomôže dostať sa z mlyna, v ktorom som sa ocitol.

Po výsluchoch som sa okolo tretej ráno v sprievode eskorty vrátil do kaštieľa. Unavený som zaspával. Spánkom spravodlivých? Asi nie, pobyt vo väzení a výsluchy, pri ktorých sa do omrzenia opakovali tie isté otázky, ma sústavne presvedčili, že hranice spravodlivosti sú pre človeka nie abstraktné, teoretické, ale že závisia od reálnej situácie, ktorá ich väzňovi vnucuje.

A potom, nikdy som netvrdil a ani teraz netvrdím, že som sa ocitol v sovietskom kontrarozviedkovom väzení s tým strašným názvom SMERŠ, ktoré nie je, ako som si sprvu mysel, ruským prekladom slova „smršť“, ale skratkou slov „Smrť spílom“, pre nič za nič. Bol som, hoci krátko, vo vojenskej škole Slovenského štátu, bola vojna, abstraktné uvažovanie o spravodlivosti a ne-spravodlivosti, vine a nevine muselo v súvislosti s osudovosťou zápasu, o aký vtedy šlo, ustúpiť do úzadia.

A keď tak som sa však nazdával, že pobyt v sovietskej vojenskej väznici je len krátkodobý. Myslel som si, že ma ako československého občana odovzdajú po výsluchu našim úradom a tam sa, o tom som nepochyboval, vec vysvetli. Optimistickej perspektívy mi nevyvracali ani spolužiaci, s ktorími sme si vymieňali názory na vec Iba dvaja sa do týchto úvah o perspektívach nezapájali, lebo vedeli svoje. Bol to Ukrajinec Kora, s ktorým som si veľmi dobre rozumel, a fúzatý, skúsený muž z Podkarpatskej Rusi. Všetci ostatní sme boli plní nádeji.

Súviselo to aj s tým, že vtedy sa ešte ne-rozkrútila súdna mašineria. Zatiaľ sa konalo — to som sa dozvedel neskôr — len vyšetrovanie. Poľné súdy prišli na rad o týždeň — dva.

Nočné výsluchy boli úmorné, najmä ak sme ráno pochodovali ďalej. Tie tridsať až päťdesiatkilometrové pešie presuny sa po nedospatej noci stávali mukou. Naše väzenie ich absolvovalo niekoľko, jeden obyčajne v priebehu štyroch- siedmich dní, bolo to ovplyvnené napredovaním frontu, jeho presunom na západ.

Od 22. apríla po 19. máj sme sa takto presúvali z Trenčianskych Mitic do Nového Mesta nad Váhom (väzením nám tam boli baráky akéhosi závodu), odtiaľ do Uherského Brodu (miestna väznica), ďalej do Vyškova (tentot úsek sme absolvovali v autobusoch), potom do Blanska a zakotvili sme v Novom Meste na Morave, v budove súdu alebo mestského úradu.

Kancelárie administratívnej budovy premenené na väzenské ceľy sa stali našou poslednou zastávkou medzi dvoma možnými cestami, ktoré mala SMERŠ pripravené: do lesa za mestom (bola to cesta posledná, po-prava) alebo vlakom do Sovietskeho zväzu, do väznice a do tábora. Vtedy v Novom Meste na Morave na rozdiel od prvých dní naivných nádejí sme už vedeli, čo nás čaká. Optimizmus sa vytrácal veľmi rýchlo. (...)

Ako som pri presunoch narátal, mohlo nás v tom konkrétnom, isteže nie jedinom väzení SMERŠu (dobre, že som si tento názov dešifroval oveľa neskôr, až vo Vinici, inak by som bol prežíval tie neľahké dni ešte ľažšie) byť až stodvadsať. A ak mám trochu predbehnutú udalosť, aj z vlastných zážitkov aj z rozprávania druhej slovenskej skupiny, ktorá nás „dohonila“ vo väzení v Černovcach v Bukovine o mesiac po našom prichode, viem, že pre asi päťdesiatich zo sto-dvadsačlenného väzenského „osadenstva“ sa les v okolí Nového Mesta na Morave stal cintorínom. Tam sa skončil aj život dvoch spolužiacov z našej cely — slovenského

Nemca Jablonowského (či Jablonitského) a sympatheticného Nikolaja. Ten sa dostal do nemeckej zajatia, odkiaľ sa jemu a jeho druhom podarilo utiecť a pridať sa na stranu našich partizánov. Bojoval proti Nemcom a súdil podľa priamej kamarátskej povahy a osobnej odvahy, zrejme si vedel nájsť medzi spolubojovníkmi sympatie. Ale po spojení partizánskej jednotky s postupujúcou Sovietskou armádou sa on i jeho druhowia dostali do rúk kontrarozviedek.

Ked sa asi v polovici mája súdna mašineria naplnie rozbehla (Jano Slovák a ja sme sa ocitali pred vojenským poľným súdom 19. mája), nastalo stahovanie zo zafixovaných päť-šestlenných ciel (či improvizovaných) kancelárií, ktoré sa ako cely používali) do dvoch veľkých pivničných miestnosti so zamrežovanými oknami bez skiel.

A keď nás ráno a večer (dva razy denne bola naša väzenská fyziologická norma) vodili na potrebu do dvora, oddeleného od okolia sveta kamenným múrom, mali sme možnosť aspoň vizuálne komunikovať s tými, ktorí už mali súd za sebou. Na nevyslovenú, no jasné gestom naznačenú otázkou „kolko?“ nám už odsúdení z cieľ odpovedali dvojako: z jednej cely sa dva až štyri razy vysunuli dopredu päťica prstov — desať, pätnásť, dvadsať rokov, z druhej mi najprv Nikolaj a potom aj Jablonowski odpovedali výrečným a jasným gestom: zovretou päťou priloženou k sluche a pohybom ukazováka stláčajúceho spúšť... Takým trestom stiahal poľný súd najmä priľušníkov dvoch väčších skupín — Ukrajincov a slovenských Nemcov. Medzi odsúdenými bol aj poručík Sonnenberg, veliteľ nemeckej jednotky — povedal mi Jablonowski. Moji priatelia, ktorí dorazili do mesta Černovce o mesiac neskôr, nám rozprávali, že pred popravou Nemcov sovietsky major, veliteľ väznice, pozval Sonnenberga na fľašu vodky. Gesto, ktoré môže zhodnotiť naozaj len ten, kto vie, že ho čoskoro zastrelia; ten však už o ňom nemá komu rozpovedať...

Vrátim sa ešte k tým presunom z miesta na miesto, zakončeným v Novom Meste na Morave. Bola to kombinovaná muka. Jednak mnohí z nás museli vyčerpaní absolvovať pochody po nočnom vypočúvaní, pričom vypočúvania robili aj niekoľko nocí za sebou, jednak sa už hliásil hlad, ktorý sa mal stať mojím nerozlučným sprievodcom na viac ako dva roky. Mnohokilometrové pochody prinášali fyzické utrpenie. Bolesť nôh sa vytrácala postupne. Pri prvom presune z Trenčianskych Mitic popod zrúcaninu bečkovského hradu až do Nového Mesta nad Váhom najväčšmi trpeli stehná. Pri ceste z Považia na Moravu sa bolest prestávala do oblasti lýtok. Pri treťom putovaní celkom pominula. Ľovek privyknul aj na šibenicu, hovorí múdre príslovie.

O smäde už ani nevravíme. Kráčal od včasného rána do neskorého popoludnia, ba zavie až do večera, a pritom vypíta iba hrnček vody, to sa nedá vydržať. A tak si spomínam, že po prichode do uherskobrodskej väznice sme dychtivo pili vodu z nádrže záchodovej misy. (...)

Ale nech nás pochody akokoľvek morili a vysiľovali, najstratiplňšia bola cesta, ktorú sme absolvovali autobusom. Nadzíali nás doňho už bez ohľadu na cely a autobus mal zatvorené okná. Dusili sme sa od fažkého vzduchu, niektorí zamdleli, až kým ktorí vo vrcholnom zúfalstve nerozbil bočné okno, a dovnútra vnikol životodarný vzduch. Počas tej cesty som stál vedľa staršieho Slováka, ako som vyrózumel z jeho slov — hovoril veľmi nervózne, podráždene — takmer môjho krajanu z Očovej, ktorého vojenský poľný súd odsúdil na smrť.

Aj ľusečné rozhovory s väzňami, čo sa tlačili okolo mňa a mali už rozsudky za sebou, boli deprimujúce. Vtedy som sa dozvedel, že poľný súd nerozdáva tresty, ktoré sa dajú rátať na mesiace, ale tresty strašné dlhočíne. A tak som si už veru nerobil nádej, že by sa to mohlo dobre skončiť. Realita bola neúprosná. Tresty smrti, dlhočíne, až dvadsačpäťročné väzenia...

POKRAČOVANIE NASLEDUJE

KRAJANIA A NÁRODNÉ POVEDOMIE

Už dlhší čas som sa chystal napísat niečo na tému národného povedomia. Primära ma k tomu istá prihoda a vlastné rozhovor s niekoľkými ľuďmi v jednej obci na Spiši. Na moju otázku, čo rozumejú pod národným povedomím, som počul množstvo rôznych, dokonca protikladných odpovedí. Napokon jeden z nich povedal: čo nám tu hlavu zavraciaš akýmsi národným povedomím. Keď tu bude Rusko, budem Rusom, keď bude Amerika, budem Američanom a keď bude Nemecko, budem Nemcom. To ma úplne dorazilo. Bol to príklad človeka bez akéhokoľvek národného povedomia, ktorý nikdy nebude ani dobrým Rusom, Američanom či Nemcom.

Podobne by sa dalo povedať aj v súvislosti s náboženstvom. Nedávno som na jednej slovenskej omši, ktoré sme sa konečne dočkali, počul kázeň, v ktorej kniaz upozorňoval, aby si nikto nemyslel, že Pán Boh zaistil každému otvorenú cestu do nebeského prístavu veľkej blaženosťi a radosti. Veď aj v Evanjelii sa o. i. hovorí, že kto sa povyšuje, bude ponížený a kto sa poníže, bude povyšený. Poslední budú prvými a prví posledními, čo vojdu do kráľovstva nebeského. Na to si treba predovšetkým zaslúžiť. Nestačí byť kresťanom len podľa matričného záznamu. Svoje kresťanstvo musí každý dokázať svojimi skutkami a cestným životom.

Takáto zásada by mala platíť aj pre každého krajanu. Nemožno byť Slovákom len — ako sa hovorí — na papieri. Nemožno ním byť bez pevného národného povedomia, prípadne byť ním len doma, zakonšpirovaný, a navonok prejavovať ľahostajnosť. O takýchto ľuďoch sa hovorí, že nemajú charakter, sú bez chrstie. Ozajstný krajan, Slovák, je človek s pevným národným povedomím, ktorý nikdy nezabúda

na svoj pôvod a neskrýva sa so svojou národnosťou. Naopak, je na ňu hrdý. Máme hodne príkladov takýchto krajanov. Niektorí dokonca položili životy za svoju národnosť, o čom dnes pamína napr. pomník padlým krajanom v Novej Belej.

V posledných rokoch zvlášť oživila problematika národnostných menšín a ich národného povedomia vo svete, v tom osobite v krajinách strednej a východnej Európy. Dvihajú hlavy menšiny, ktoré doteraz boli nútene mlčať. V tomto kontexte chcel by som pripomenúť stretnutie poľského prímasa, kardinála Józefa Glempa, s poľskou menšinou v Kazachstane. Jej osudy boli zložité. Prišli tam nezriedka doylečení násilím a mnohí už nežijú. Ich potomkovia spravidla neovládajú poľstvu, no v srdeci si cítia Poliakmi a blásia sa k poľskej menšine. Práve to vyzdvihol prímas a vyjadril radosť, že si zachovali tak pevné poľské národné povedomie.

A u nás? Keď sa pred nečlým rokom v tých niekoľkých spišských obciach začali odbavovať slovenské omše, narazili sme na veľký odpor niektorých „zdanlivých poľských vlastencov“, ktorí v podstate sami nevedia, čo sú zač a čo chce. Niektoré polbalamutene ženčky spinali ruky do Boha a hovorili: „Kiežby Boh potrestal tých ľudí, že tvoria novú vieri. Budeme sa o to modliť.“ Takýto má byť postoj pravých kresťanov, ktorí zabúdajú na prikádzanie: miluj bližného svojho, ako seba samého? Je zaujímavé, že práve na slovenských omšíach sa akosi často stáva, že nečakane prestane fungovať mikrofón alebo ktosi zabudne začať svetlo a pod. O výhrázkach účastníkom slovenských omší ani nehovorím.

Som zvedavý, čo by si tí naši odporcovia pomysleli, keby sa tak poľská menšina v Čechách stretala s toľkými prekážkami ako my, keby jej vláda nechala len tie výdobytky, aké máme my. Určite by vykrikovali, že poľská menšina je prenasledovaná. A predsa napr. bohoslužby v národnom jazyku mala oddávna, aj v rokoch totalitného režimu, ne-

hovoriac o iných menšinových právach.

Tak či onak vo svetle práva všetci občania sú rovní bez ohľadu na národnosť. Netreba preto tají svoje národné povedomie, typ viac dnes, v demokratickom zriadení. Netreba veriť rôznym našepkávačom, ktorí tvrdia právý opak a snažia sa znešváriť krajanov s ostatným obyvateľstvom. My nechceme ukracovať ich práva, žiadame len to, čo nám patrí. Nás sa kedysi nikto nepýtal o súhlas, keď nám poľšovali priezviská. Dnes by úrady mali prinávatiť ich pôvodné znenie. Nám neprekáža, že niektorí obyvatelia Spiša či Oravy majú poľské národné povedomie. Je to ich slobodná vôle, tak ako vecou slobodnej vôle krajanov je zachovať si slovenské národné povedomie, ktoré by tiež nemalo nikomu prekážať!

A.B.

NOVÁ BELÁ

Z NAŠEJ MINULOSTI

V posledných niekoľkých rokoch sa veľa hovorí a píše o tom, čo všetko sme zažili v časoch „Ľudovej moci“ a aké problémy nám zanechal totalitný režim. Že vládol zle, to všetci vieme, veď preto sa aj pominul. Nechcem sa preto miešať do politiky, v ktorej sa veľmi nevyznam. Chcel by som však poukázať na veľké úsilie obyvateľov našich dedín, v tom najmä krajanských činiteľov, ktorí napriek rôznym nátlakom vtedajších „Ľudových“ orgánov dokázali veľa vecí presadiť. Je to teda akýsi pokus o rekaptuláciu toho, čo sa u nás v Novej Belej, ale aj v Krempechoch a Durštine urobilo od vojny do začiatku demokratických zmien v Poľsku.

Na začiatok spomeniem, aké boli zárobky v medzivojnovom období, čo možno zaujme mladších, ktorí tieto pomery nepoznajú. Obyčajný robotník zarobil priemerne 1,5 až 2 zlote denne, teda mesačne asi 50 zl. Úradníci, inžinieri a iní vysoko vzdelaní pracovníci od 200 do 800 zl,

naproti domu dôstojníci v armáde dostávali od 1000 do 1500 zl. Boli teda veľké rozdiely medzi zárobkami robotníkov a inteligencie. Na dedinách sa žilo biedne. Pamätám sa, že my ako deti sme od skorej jari do neskorej jesene chodievali boso.

Po vojne, najmä v období 1945–1955, tiež nebolo ľahko. Komunisti naložili na roľníkov veľké kontingenty a dane, no a nutili ich zakladať družstvá. Počopiteľne, roľníci sa proti tomu bránili, nedali sa zastrašiť a väčšinou ďalej súkromne hospodárali, aj keď sem-tam družstvá vznikli. Pre ten odpor štát súkromný vidieck ešte viac tlačil a tak do polovice 50. rokov sa na dedinách skoro nič neurobilo. Potom však v súlade s heslom „moc bližšie k ľudu“ došlo k vytvoreniu nových orgánov štátnej správy — obecných národných výborov (GRN). V novotarskom okrese ich bolo 52, medzi nimi aj v Novej Belej. Patrili k nim i Krempechy a neškôr aj Durštin.

Na prvom zasadnutí 22.XII.1954 bol za predsedu ONV zvolený Franciszek Póltorak, za podpredsedu Jozef Griguš a za tajomníka Ján Frankovič, ako aj traja členovia predsedníctva a desiati členovia výboru. V prvom roku činnosti sa vďaka úsiliu vedenia nášho ONV podarilo opraviť dovedy veľmi zlú cestu z Krempech cez Belú do Lopusznej, pričom materiál — štrk, kamene a piesok dovezli sami obyvatelia a prostriedky na odborné práce sme vymodlikali na okrese. Okrem toho, keďže ONV nemal svoje sídlo, bolo rozhodnuté postaviť na starom urbárskom dome drevnenú miestnosť. Drevo došlo urbár a stavba do konca roka 1955 bola hotová.

V roku 1956 nás ONV zvolil za svojho predsedu Františka Loleka. V tomto roku boli v Belej vybudované 3 nové studne a ďalších sedem bolo opravených. Slúžili všetkým obyvateľom. Na jeseň 1958 bol postavený nový most na rieke Bialke medzi Belou a Krempechmi. Keďže sme nemali peňaži a okres poskytol len časť prostriedkov, most bol vybudovaný v značnej miere svojpomocne.

NA MARGO DNEŠNÉHO POĽNOHOSPODÁRSTVA

DOKONČENIE ZO STR. 2

Akože ich majú používať, keď za metrák hnojiv musia zaplatiť tri- až štyrikrát toľko, ko ko dostanú za metrák obilia. Podobne je s mliekom, zemiakmi a pod. To však zároveň spôsobuje, že úroda z roka na rok klesá.

Kedysi v našom kraji roľníci rozvíjali chov oviec a zásobovali celé južné Poľsko vlnou, mäsom, kožami a vyhľadávaným ovčím syrom. Dnes je po tom už len spomienka. Na ovcie výrobky klesol dopyt a ešte viac ceny, v súvislosti s čím sa chov oviec stal nerentabilný. Preto ich počet klesol už viac ako o polovicu a naďalej klesá, až — keď sa nič nezmieni — úplne zmizne. Je to, ako sa zdá, bezvýhodisková situácia. Roľníci obmedzujú hospodárenie, nechávajú polia ležať úhorom a na živobytie sa snažia privýrobu mimo poľnohospodárstvo, v inej profesi. Ich príjmy klesli totiž pod úroveň životného minimu. Nemôžu ani štrajkovať, veď aj tie

zbytky hydiny, dobytka či ošipaných treba kŕmiť. Dočkajú sa lepších čias? Uzná ich štát za živiteľov národa? Sú potrebné okamžité zmeny, kym nie je neskoró.

ANTON PIVOVARČÍK

„V Tatrách bije srdce našej spoločnej Matky...“

DOKONČENIE ZO STR. 6

Ktoríh sa hovorí, že sú záračné. Cirkev je však v takýchto veciach opatrná, aby sa vyhyla akýmkoľvek chybám. Práve preto musíme čakať na konečné rozhodnutie napr. v otázkach Medjugore alebo Litmanovej na Slo-

vensku. Ozdobovanie sošiek bud obrazov korunami svedčí o tom, že ľudia chce počať Matku Bohu za svoju matku.

Mária kraľuje v Tatrách. Tak blízko poľsko-slovenských hraníc. Snáď práve toto miesto a táto socha, toto sanktuárium v Tatrách by sa malo stať miestom vzájomných stretnutí, stykov a modlitby, akým bolo 2. augusta 1992.

My, ľudia bývajúci pod Tatrami, sme najprv katolíkmi — ľudmi jednej vieri a jedného srdca obráteného k Bohu a až potom Poliakmi či Slovákm. Preto keď putujeme do sanktuária na Rusinovej Polanie a obdivujeme prírodné krásy nezabúdajme náhodou prosiť Matku, ktorá kraľuje nad tatranskými štítmi — vypros nám horúce srdcia — vypros nám oddané srdcia — vypros nám milujúce srdcia Matka, ktorá kraľuje nad našimi srdcami — nech budú ako tatranské štíty — nech ukazujú šíty neba — nech pre iných budú útočištom... Odstráň to, čo delí a ničí, urob, aby sme Ta milovali, urob, aby sme sa milovali.

P.K.

Na zasadanej ONV vo februári 1959, ktorého sa zúčastnil i bývalý šéfredaktor Života Adam Chalupec, bol za nového predsedu zvolený kr. Sylvester Moš. Za jeho predsedovania ešte v tom istom roku sme zabezpečili pred povodňami rieku Bialku pri Kramnici a potom sme pristúpili k veľkému dielu — výstavbe novej školy, o ktorej som podrobnejšie písal v predošom čísle Života. Dodám len, že bola otvorená v roku 1965. Upravili sme tiež potôčik tečúci cez dedinu, ktorý mal význam z protipožiarnych dôvodov (v zime býval zamrznutý a zaviať snehom). Keď sa po veľkom úsili podarilo na okrese vybojať cement, zaviedli sme od Bialky k obci betónové rúry (ok. 400 m) a cez dedinu sme potôčik do konca 1961 obmurovali.

V roku 1961 na návrh vtedajšieho ríchtrára Františka Bednáčika a tajomníka ONV Jána Frankoviča sa Bečanía rozhodli opraviť cestu cez dedinu a postaviť riadne chodníky, čo sa nám — keď autori návrhu vybehali na okrese dajaké prostriedky — podarilo ukončiť v r. 1962. V tom istom roku, vďaka mnichoročnému snahám tajomníka ONV sme dostali povolenie a otvorili sme poštový úrad v našej obci, ktorý slúži aj obyvateľom Krempách a Durštinu. Dovtedy sme museli chodiť na poštu do Fridmana. Významnou udalosťou tohto obdobia bola elektrifikácia obce. V decembri 1962 v každom dome po prvý raz zažiarilo elektrické svetlo k všeobecnej radosti obyvateľov.

V tomto období začínajú k nám prichádzať prí turisti. V r. 1962 trávili u nás leto harceri z Bochné a na pamiatku nám dali ako dar 1300 kníh, ktoré sa stali základom pre založenie obecnej knižnice (v septembri 1962). Neskor sme pre ňu zaobstarali i slovenské knihy, v tom aj z miestnej skupiny KSSCaS. Vedúcou knižnice je dnes Mária Bednáčková.

Keď nastala reorganizácia ONV a v novotarskom okrese sa ich počet zmenšíl z 52 na 36, k nášmu ONV pribudla obec Durštin. Vtedy, v 1963, bola v Belej postavená tzv. „agronomovka“, v ktorej pôsobil odborný agronom majúci za úlohu pomáhať rolníkom moderne hospodáriť. O rok neskôr začala v Belej výstavba obchodu s potravinami, zavŕšená v júli 1965, na čom veľkú zásluhu má krempašské družstvo Rolnícka svojpomoc (GS), najmä jeho predsedu Jozef Griguš, predsedu dozornej rady František Chalupka a ďalší činitelia GS. V roku 1967 sme odovzdali do užívania garáz na poľnohospodárské stroje miestneho rolnického krúžku. Rok predtým sa však Bečanía na obecnej schôdzi rozdelili začať výstavbu 4-kilometrového úseku cesty z Belej do Bialky Tatzańskiej. Z okresu sme pre výstavbu vymohli potrebné stroje, ale vo veľkej mieru sme cestu vybudovali svojpomocne. Obyvatelia vozili štrk, piesok, kamene, kopali priekopy a vykonávali iné práce. Každý musel odpracovať viac dní, až konečne po 4 rokoch (v 1970) z bývalej poľnej cesty sa zmenila na riadnu vozovku, po ktorej dnes prekvapujú dopravné vozidlá, osobné

automobily, taxíky a pod. Tade to ide od nás najkratšia cesta na Slovensko, do Bukowiny Tatzańskiej bud' Zakopaného.

Z ďalších prác treba spomenúť výstavbu sídla GNV ukončenú v decembri 1971, pre ktoré sa o získanie materiálu zvlášť zaslúžil kr. Sylvester Moš, vtedajší predseda ONV. Dnes v tejto budove je zdravotné stredisko, slúžiace aj obyvateľom Krempách a Durštinu. Ďalšou veľkou investičiou, začatou v polovici 70. rokov, bola výstavba vodovodu pre Novú Bélu a Krempachy, zavŕšená v 1979—1980, čo pre každú domácnosť malo veľký význam.

Vrátim sa ešte k novobeľskej remíze, vybudovanej v roku 1954. Po čase prestala vyhovovať svojmu poslaniu (pribúdalo zariadení) a tak po viacerých poradách požiarníkov a predstaviteľov obce bolo nakoniec rozhodnuté začať výstavbu. Prípravy trvali dva roky, kym sme získali povolenie, potrebný materiál a časť prostriedkov z Gminného úradu v N. Targu. Napokon v r. 1977 začala výstavba. Občania vložili do nej veľa práce a peňazí, kym urbár dal drevo a pozemok — čo spolu znamenalo asi polovicu nákladov. Po piatich rokoch, 17. októbra 1982, bol hasičský dom slávnostne odovzdaný požiarníkom. Budova ma viač miestnosti a slúži celej obci. Konajú sa tam schôdzky a porady, zábavy, svadby a iné podujatia. Na jeho výstavbe sa zvlášť zaslúžili František Chalupka, Jozef Bryja, Andrej Skupin, Michal Kalata a ďalší občania.

Ako som už spomienul, k nášmu národnému výboru patrili i Krempachy a Durštin. V týchto obciach sa v uplynulom období tiež veľa urobilo. Začením Krempachmi, kde v r. 1947 bolo založené gminné družstvo Rolnícka svojpomoc (GS), ktorého členmi popri Krempachoch boli aj niektorí Bečanía. Počiatky družstva boli fažké, no po niekoľkých rokoch dokázali už vybudoať sídlo GS s úradmi, potom skladiská na umelé hnojivá a stavebný materiál a neskôr veľký obchod s hostincom na poschodi. V r. 1956 Krempachy obsadili 2. miesto v súťaži o najčistejšiu obec v Krakovskom vojvodstve a získali na tie časy peknú odmenu 70 tis. zl. Za tieto peniaze z iniciatívy vtedajšieho ríchtrára a veliteľa hasiča Jakuba Palucha Krempachia si zaobstarali potrubia a urobili privod vody z Bialky a obmurovali jarok cez obec, čo malo veľký význam pre prípad požiarov. Podobné ako N. Belá aj Krempachy boli v tom čase elektrifikované a v r. 1962 vzniklo tam zdravotné stredisko slúžiace zároveň obyvateľom Novej Belej a Durštiny. O rok neskôr začala výstavba cesty a chodníkov cez obec, ktorá sa tiahla doslova a bola zavŕšená v r. 1968.

Za ďalšie 2 roky boli v obci asfaltované všetky cesty. Nemožno opomenúť ani ďalšiu výstavbu remízy, ktorá slúžila miestnej dychovke, hoci podrobnejšie o stavebných výsledkoch v obci by mohol najlepšie napiisať niekto z Krempach.

Keď ide o Durštin, ich veľký úspechom je výstavba cesty do tejto obce, na ktorej sa podielali obyvatelia oboch dedín. Vďa-

ka tomu Durštin má dnes dobré autobusové spojenie. Cez obec vedie pekná asfaltová cesta, pri ktorej krempašské družstvo GS vybudovalo obchod s potravinami. Aj tu sa v uplynulých rokoch urobilo, pochopiteľne, oveľa viac, obec sa rozrástla, vzniklo mnoho pekných, moderných domov, nový kostol a pod.

Samořejme, teraz sa naskytájú nové možnosti, ale aj ohrozenia. Zatiaľ to nevyzerá najlepšie a akiete uplynie veľa času, kym sa situácia zlepší.

JÁN FRANKOVÍC

ORAVSKÉ SPOMIENKY (5)

Spomínal som už v predošlých častiach týchto spomienok, že v našej obci, Veľkej Lipnici, počas frontových bojov vyhorelo viac obytných domov aj s hospodárskymi budovami a všetkým zariadením, ktoré v nich bolo. Situácia pohorelcov, ale aj ostatných obyvateľov obce, bola veľmi ťažká. Každý predsa utrpel nejakú škodu. Najhoršie mali však majitelia spálených domov, ktorí sa prakticky nemali kam vrátiť.

Niektoři z pohorelcov si našli úložok u spoluobčanov, ktorých domy sa zachránili, a istý čas u nich bývali. Musím tu poznamenať, že Lipničania boli vtedy veľmi solidárni a ochotne pričítli postihnutých. Ďalší sa snažili prispôsobiť pivnice a bývali v nich, prípadne — keď sa už trochu otepilio — v nejakých chatrčiach buď kolibach, ktoré si mohli narýchlo postaviť. Ze sa namrzli a natrápili, o tom nebudem ani hovoriť.

Samořejme, prvoradou otázkou v tejto situácii bolo postaviť nejaké domy, do ktorých by sa mohli nasťahovať pred príchodom nasledujúcej zimy, no a obrobiť aspoň trochu polí, aby si tým zabezpečili potraviny. Každý, kto budoval dom, dobre vie, že to nie je také jednoduché, že len sám materiál treba zháňať niekoľko rokov. A tu bolo treba postaviť si príbytok v najlepšom prípade za niekoľko mesiacov. Na šťastie u nás je veľa lesov a tak sa väčšina rozhodla pre výstavbu drevených domov.

Musím povedať, že už nikdy viac som neviadal taký budovateľský ruch ako vtedy. Celé mesiace ľudia zvážali drevo, tesali, pripravovali šindľe a robili iné stavebné práce. Najhoršie bolo s prípravou brvien na steny a najmä dosiek. V obci vtedy nebola ani jedna pila a tak ľudia museli voziť drevo až do Černeho Dunajca, kde ho mohli spliť na materiál potrebný na stavbu. Samozrejme, vtedy neboli v obci ani jeden traktor a tak cesta vozmo, s konským záprahom, spod Babej Hory do Černeho Dunajca, kde ho mohli spliť na materiál potrebný na stavbu. Samozrejme, vtedy neboli v obci ani jeden traktor a tak cesta vozmo, s konským záprahom, spod Babej Hory do Černeho Dunajca, kde ho mohli spliť na materiál potrebný na stavbu.

Tak teda pohoreli začali budovať domy a museli sa veľmi ponáhľať, aby v nich, čo aj skromne, mohli pred zimou bývať. Výstavba rýchlo napredovala, lebo ľudia si navzájom veľmi pomáhali a väčšinou boli domy na jeseň ukončené. Odvtedy

uplynulo skoro pol storočia a Veľká Lipnica sa za ten čas veľmi zmenila. V obci stojí dnes mnoho pekných, moderných domov. Zachovalo sa však aj niekoľko z tých drevených, vybudovaných v roku 1945. Sú pamiatkou z pohnutých rokov druhej svetovej vojny.

POKRAČOVANIE NASLEDUJE

VENDELÍN STERGULA

MICHAL KUŽEL NEŽIJE

12. septembra 1992 nás navýd opustil jeden z najzaslužilejších činiteľov našej Spoločnosti 77-ročný krajan MICHAL KUŽEL z Nedece. Pre miestnu skupinu v tejto obci je to v tomto roku už druhá cíteľná strata. Odišiel totiž neobvykle statočný človek, plný obetavosti, spojený s krajanským hnutím od samého vzniku našej organizácie.

Narodil sa 12.XI.1913 v mnohodetnej slovenskej rodine Kuželcov. Od malíčka zakúsil čo je práca, najprv na nevelkom gazdovstve a neskôr ako cestár. V tomto povolaní, s malými prestavkami, zotrval do roku 1978, kedy prešiel na zaslúžený dôchodok. Popri práci dlhé roky bol tiež kostolníkom v Nedece; vždy si našiel čas na spoločenskú činnosť najmä v našom krajanskom hnutí. Patril k prvým, ktorí sa zapojili do príprav k zorganizovaniu miestnej skupiny Spoločnosti v Nedece. Už na prvej, zakladateľskej schôdzi v r. 1947 ho zvolili za podpredsedu.

Svojou iniciatívnosťou, obetavosťou a neoblonmým postojom v otázkach našej menšiny si získal všeobecnú úctu a autoritu a tak nie div, že ho krajania zanedľho jednohlasne zvolili za predsedu miestnej skupiny KSSCaS v Nedece. V tejto funkcií zotrval vysé štvrti storočia, čiže do roku 1988.

Michal Kužel bol horlivý čitateľom a neúnavným propagátorm Života. Významne sa podieľal na získavaní predplatiteľov našho časopisu a v poslednom období aj na jeho doručovanie odberateľom.

Na poslednej ceste ho popri rodine a spoluobčanoch boli odprevaliť i členovia predsedníctva našej Spoločnosti. V mene Obvodného výboru na Spiši sa so zosnulým rozlúčil predseda OV Anton Pivočárik, ktorý zdôraznil jeho zásluhy a rodine vyjadril hlbokú sústrast.

Cestí Jeho pamiatke!

ANTON PIVOVARČÍK

Hlbokú sústrast rodine Kuželcov vyjadruje i redakcia Života.

Ak chceme mať vajcia v zime

Produkcia vajec závisí predovšetkým od podmienok chovu, prostredia, kŕmenia, svetla, udržiavania a ošetrovania sliepkov atď. V dobrých podmienkach sliepky chované extenzívnom systémom by mali znášať prieberne 200 vajec ročne. Ale často tak nie je, chovatelia robia mnoho základných chýb, následkom čoho nosivosť je oveľa nižšia a zreteľne sezónna. Sliepky vyliahnuté skoro na jar začínajú znášať vajcia v auguste alebo v septembri (samořejme, ak boli správne chované). Neskorú na jeseň, t.j. vtedy, keď sa deň kráti, znášajú menej vajec a v zime vôbec prestávajú znášať. Naproti tomu v marci a apríli je produkcia vajec najväčšia, čím stúpa na trhu ponuka a ceny sú vtedy najnižšie. Ak sliepky nezačnú znášať vajcia pred zimou, ani v tomto období nebudú znášať. Teda niekoľko mesačná prestávka bude obdobím celkom neproduktívnym. Ako teda chovať sliepky, aby ich nosivosť sa udržala na dobrej úrovni aj v zime?

Predovšetkým treba „predĺžovať deň“, t.j. doplnovať prirodzené svetlo, umelým v období, keď deň je najkratší. Svetlo treba zapávať v kurine ráno a večer tak dlho, aby sliepky mali spolu 14 hodín prirodzeného a umelého svetla. Pritom pri rannom zapálení svetla treba sliepkam zároveň dávať krmivo. Je dodatočné osvetľovanie kurína nevyhnutné? Áno, je to jeden z najdôležitejších činiteľov, ktoré kladne pôsobia na nosivosť. Svetlo dopadajúce na očnú buľvu

povzbudzuje zrakový nerv, ktorý odovzdáva impulzy do mozgového prívesku. Prívesok vylučuje hormóny, ktoré vyvolávajú vytváranie a dozrievanie vaječných mechúrikov.

Druhým veľmi dôležitým činiteľom, ktorý má vplyv na nosivosť, je kŕmenie. Veľmi často mu neverujeme takú pozornosť ako by sme mali keďže si myslíme, že to, čo sliepky nájdú na dvore, a malý prípadok zrna alebo šrotu, celkom stačí. Je to chyba, keďže na dvore nájdú sliepky sotva 50% potrebných živín, aj to len v období od jari do jesene. Zato v zime im musíme zaistíť 100 perc. potrebných krmív, ktoré musia nevyhnutne obsahovať bielkoviny.

Z krmív vyrábaných na gazdovstve, napríklad obsahuje mälo bielkovín a preto je nosivosť sliepok v zime veľmi malá. Hodnotným prameňom bielkovín sú superkoncentráty (obsahujúce až 45 perc. tejto zložky, ktorú v pšeničnom zrne je iba 12 perc. bielkovín). Zloženie dennej dávky pre sliepku môže byť nasledujúce:

superkoncentrát	10 perc.
pšenica (šrot a zrno)	40 perc.
jačmeň (šrot)	30 perc.
sojový šrot	10 perc.
kŕma krieda	5 perc.

Namiesto sojového šrotu môžeme použiť 5 perc. šrotu z repky, z hrachu, vlčieho bôbu a bóbiku. Sliepky v období nosivosť,

závisle od svojej hmotnosti prijímajú denne 120 až 150 g suchých krmív čiže v období 60 týždňov na jednu nosivcu treba počítať asi 60 kg krmív, v tom 5 kg superkoncentrátu. Tento prípadok je sice drahý (100 kg stojí okolo 800 000 zl), ale vyplatí sa ho podávať, keďže obsahuje nielen bielkoviny rastlinného pôvodu, ale aj živočíšne bielkoviny, minerálne zložky a vitamíny. Sliepky musia dosťať vápnik, ktorého zdrojom je kŕmna krieda alebo mičanka MMD. Nedostatok vápnika spôsobuje, že skupina vajec je tenká a krehká a súčasne zapričinuje zniženie nosivosť. Plne zabezpečenie všetkých živín dosiahneme i vtedy, keď sliepkam dávame priemyselnú mičanku DJ. Obsahuje 17 perc. bielkovín. Mala by byť používaná ako výlučne krmivo bez obilného šrotu. Keď vtáky kŕmim touto mičankou, môžeme im večer dať len malé množstvo (30 g na kus) zrna.

Teplota v kuríne má vplyv na nosivosť, ktorá pri nízkej teplote výrazne klesá. Môžeme sa o tom ľahko presvedčiť v zime. Počas odmáku sliepky znášajú viacero vajec ako v období mrazov. Pred zimou musíme kurína patrične vystlať, aby sme takto chránili sliepky pred chladom. Podľa možnosti treba pripraviť baly slamy a v prípade potreby obložiť nimi vonkajšie steny kurína. Keď je veľký mráz treba zapojiť infračervený žiarič, ktorý je vhodným prameňom tepla. V zime treba často vymieňať stielku, aby bola stále čistá a suchá. Chlad v spojení s vlhkou je činiteľom, ktorý spôsobuje vznik mnohých chorôb.

Zaistenie všetkých týchto podmienok prispeje k zvýšeniu nosivosť v zime.

Mliekopudná bylina

Jednou z najstarších rastlín, ktorú pozná ľudstvo, je rasca. Rastie voľne na medziach, lúkach, popri cestách a na pastvinách, ale možno ju úspešne pestovať i v záhradách. V dávnych časoch ľudia verili, že rasca chráni pred čarami a prináša šťastie. Dnes sa všeobecne používa ako prísada do pokrmov a liečivá rastlina. Semená rasce majú protikrčový a vetropudný účinok a celá rastlina má mliekopudné vlastnosti. Preto sa odporúča matkám ktoré koja.

Pre liečebné účely sa využívajú zrele semienka rasce. Rasca kvitne v máji a semenná začínajú dozrievať v júli. Semienka zbierame, keď sú červeno-hnedé, ale niekoľko dní skôr ktorým úplne dozrejú, aby sme sa

vyhli stratám. Totiž semienka po prezretí sa ľahko rozsypávajú. Dozrievajú nerovnomerne a preto na malých plantážach a v záhradách treba ich zbierať postupne, úmerne s dozrievaním. Pre zber suroviny by sa mal zvoliť deň, keď je pekné počasie, najlepšie hneď ráno. Rastliny odrezeme približne 7 cm nad zemou, ukladáme na suchom a vzdušnom mieste na papieri alebo na plachte, kde ich nechávame až kým celkom dozrejú. Keď už je rastlina celkom suchá, mrvíme ju alebo mlátime a semienka presievame, aby sme ich dôkladne vycistili. Semienka možno najlepšie uskladňovať v plátených vrecuškach alebo v papierových vreckách.

BOJ S PÝROM. Proti pýru možno bojať mechanicky alebo chemicky. V boji mechanickými metódami je nevyhnutná orba do takej hľbky, v ktorej sú korene pýru, potom striedavo 2- až 3-násobné kultivátorovanie a 2- až 3-násobné bránenie. Je to metóda menej účinná a drahšia ako chemická. Najlepším herbicidom, ktorý ničí pýr, je Roundup. Jeho účinnosť dosahuje vyše 95 perc. Teda po jednom, dobre vykonanom chemickom zákuvalu, možno sa neobávať pýru 3-4 sezóny. Veľkou prednosťou Roundupu je jeho rýchla biodegradácia. Vníká do rastlín cez ich nadzemnú časť, preto neohrozí ďalšie rastliny. Roundup je dobre používať na strnisku. Aby záklrok bol účinný, treba po kosobe počkať asi 2-3 týždne, aby sa na pýre rozvinulo niekoľko listkov. Preparát pôsobí systemický, preto ktorým sa z listkov dostanie ku koreňom, musia uply-

núť asi 2 týždne. V súvislosti s tým by sa na poli postriekanom Roundupom nemalo asi 5 týždňov od žatvy uskutočňovať žiadne ine práce. Zlepšenie účinnosti Roundupu zaisťuje prípadok Adbiusu 85-St — prostriedku, ktorý podporuje prenikanie preparátu.

ROJ VČIEL. Ak majiteľ vydelených včiel ich nanájde v priebehu 3 dní, vtedy novým vlastníkom roja sa stáva ten kto nášiel zatúlaný roj. Majiteľ roja má právo vojsť na cudzie pole, ale mal by nahradíť prípadnú škodu. Ak sa roj včiel usadil v cudzom úli, v ktorom sú už iné včely, stáva sa majetkom majiteľa úla. Ak takýto roj vojeli do cudzieho, prázdnego úla, majiteľ vydelených včiel má právo sa dohadovať, aby mu včely boli vratené, ale musí hradil náklady s tým spojené.

ZELENÁ KRONIKA

NADPOČETNÉ PRASATÁ

Stáva sa, že prasnice má viačie prasiat ako cekov. Vtedy vzniká problém, ako odchovať nadpočetné prasatá. Najjednoduchším spôsobom, ktorý nie je vždy možný, je ich dojčenie inou prasnicou, ktorá má menej prasiat. Ale vtedy treba dodržiavať niekoľko zásad. Prasatá pripojené k innej prasnici by mali byť trochu silnejšie, alebo aspoň rovnako silnejšie ako jej vlastné. Ak sa druhá prasnica oprasilá trochu skôr, nadpočetné prasatá treba aspoň jeden deň držať pri matke, aby sa ten čas cicali mleďivo. Bez toho neskorši chov sa obvykle nedarí.

Aby druhá prasnica dobre prijala cudzie prasatá treba ich

dať na istý čas do debny spolu s jej vlastnými a pokropiť kroličinom alebo denaturowaným liehom. Vtedy prasnica podľa vôle nerozozná cudzie prasatá a prijme ich.

Ak sa prasnice prasia jednotlivo alebo žiadna z nich nemá voľné ceky, nadpočetné prasatá musíme vychovať pri matke. Delíme vtedy prasatá na viac-menej rovné skupiny a striedavo pripravíme k prasnici. Možno tiež oddeliť slabšie prasatá od silnejších a pravidelne ich púšťame k prasnici, ktorá silnejšie len každý druhý raz. Ak, napríklad, prasnica má 12 cekov a 16 prasiat, vtedy vyberame 9 najsilnejších prasiat a delíme ich na dve skupiny po 4 prasatá. Zakaždým prasnicu cicá 8 slabších prasiat a jedna štvorica silnejších. Trvá to asi 10 dní. Potom ich postupne začíname kŕmiť. Časť z nich treba podľa možnosti čo najskôr odlúčiť.

WĘTERYNARZ

BIEGUNKI I ZAPARCIE U OWIEC

Schorzenia te są wynikiem właściwego żywienia. Przyczyną biegunki jest skarmianie zgnilej zamarzniętej paszy, dawanie zbyt dużej ilości kiszonek i kielkującego ziarna. W chorobie zwierzęta stają się smutne, nie chcą jeść, przestają przeżuwać, boki mają zapadnięte, kąt jest bardzo rzadki, a nawet wodnisty. Zwierzę szybko chudnie, jest osłabione i ospale. Zdarzają się nawet przypadki śmierci. Chorze zwierzęta należy przyglądać się nie podając mu nic do jedzenia przez 24 godziny. Ponadto umieszcza się go w cieplym pomieszczeniu i daje łagodne środki przeciwszczające — 2–3 łyżki stołowe oleju rycynowego lub 5–6 dkg soli glauberskiej rozpuszczonej w 1–2 litrach wody. Jeżeli biegunka dalej nie ustaje dajemy środki wstrzymujące — łyżeczkę odwaru z kory dębowej lub 1–2 łyżeczkę węgla leczniczego.

ZAPARCIE — jego przyczyną jest podawanie nadmiaru pasz suchych, treściwych, ciężko strawnego albo zapieszczonych.

W chorobie zwierzę jest niespokojne, ma zmniejszony apetyt, przestaje przeżuwać, postępuje, kąt nie jest wydalany, albo wydalany w malej ilości — suchy i spieczone. Chorym zwierzętom nie podaje się nic do jedzenia, robi się lewatwy z ciepłej wody oraz podaje środki przeciwszczające — takie same jak przy biegunkach.

SWIERZB NÓG DROBIU

Choroba ta występuje przeważnie u kur. Przyczyną schorzenia jest małe, niewidoczny gołykiem pasożyty. Na stopach drobiu powstają twardy, żółtawoszare strupy. Pod luskami często gromadzi się ropa lub krew. Stopa stają się zgrybiałe, luski odstające. Pasożyty usadzają się pod luskami i powodują swędzenie skóry. Kury stają się nie-spokojne, tracą apetyt i chudną zmniejszą się ich nieśność, chodzą z trudnością, czasem występuje porażenie nóg. W leczeniu trzeba zastosować obfite smarowanie strupów tłuszczem, aby dobrze rozmięknąć a następnego dnia delikatnie je usunąć, stopy oczyścić z brudu i posmarować maścią karbolową lub 10% maścią kreolinową. Wcieranie maści należy powtarzać przez parę dni. Jednocześnie należy dokładnie oczyścić z brudu i odkażać gorącym roztworem sody żrącej pomieszczenia dla drobiu. Trzeba pamiętać o tym, że pasożyty usa-

dawiają się w szparach i szczelinach ścian kurnika, należy więc je uszczelnić, a ściolkę spalić. Chorobie zapobiega się przez higieniczne utrzymywanie pomieszczzeń i częste odkażanie.

BRAK MLEKA U KRÓW

Nieraz mimo prawidłowego porodu i urodzeniu zdrowego ciecia, krowa nie daje mleka, albo też daje go bardzo mało. Najczęściej zdarza się to u pierwastek. Przyczyny tego mogą być różne — zły żywienie krowy jeszcze we wczesnej młodości lub też podczas ciąży, niedostateczne rozwinięcie wymienia, zwalszczka u zbyt wcześnie zacielanego krowy. Jeżeli wymię jest zbyt mięsistą lub otłuszczone, to wydzielanie mleka jest także słabe, a wymię w takich wypadkach jest małe. Postępowanie uzależnione jest od przyczyny. Przede wszystkim należy zwierzęciu dać pasze mlekopędne, jak poja z maki i siemienia Inianego lub z otręb pszennych, śrutu zbożowego. Należy również wymię kilka razy dziennie masować i lekko wcierać w nie zwykły spirytus kamforowy. Jeśli zabiegi te nie pomogą, trzeba poradzić się lekarzem, który ustali przyczynę i doradzi czy warto taką krowę leczyć, czy też lepiej przeznaczyć ją na opas.

Zatrzymanie mleka występuje przeważnie u krów płochliwych nerwowych lub wtedy gdy doje-

nie sprawia krowie bóle. Mleko zostaje zatrzymane w jednej ćwierci lub w całym wymieniu. Postępowanie uzależnione jest od przyczyny zatrzymania mleka. Przede wszystkim nie wolno takiej krowy bić, ani krzyczeć na nią i w ogóle hałasować w obozie, zwłaszcza w czasie dojenia. Jeżeli koło obory przywiązaną jest pies, który dużo szczeče, trzeba go umieścić gdzie indziej, gdyż to również straszy krowę. Krowy takie muszą być dojone zawsze o tej samej godzinie. Przed dojeniem trzeba wymię wysmarować. Masuje się zaczynając od tyłu wymienia, przechodząc stopniowo do przodu. Masować należy od góry do dołu. Dojść trzeba dokładnie, ażeby nie sprawiać krowie bólu, najlepiej sposobem piątkowym. Osmyskiwanie i kciukowanie sprawią zwierzęciu wiele bólu. Po wydojeniu trzeba jeszcze wymasować podstawę wymienia, aby móc zdobić resztę mleka.

MLEKOTOK U KRÓW

Schorzenie polega na stałym wyciekaniu mleka kroplami wskutek schorzenia mięśnia zamkającego ujście strzyku. Schorzenia takiego nie można całkowicie wyleczyć. Można na taki strzyk nakładać opaskę gumową nie zbyt silnie uciskającą lub zmniejszyć otwór operacyjnie.

H. M.

PRAWNIK

ZASIEDZENIE

Sposób nabycia gruntów na własność poprzez zasiedzenie jest na wsi dosyć częsty. Ale wiedza wśród rolników o tym, że mogą złożyć wniosek do sądu rejonowego o dokonanie formalnego stwierdzenia nabycia nieruchomości na własność nie jest tak powszechna. Przed nowelizacją Kodeksu Cywilnego, czyli przed 1 października 1990 okres potrzebny do udowodnienia, że faktycznie włada się nieruchomością, chociaż bez prawa własności, wynosił lat 10. Jeśli natomiast rolnik posiadał nieruchomość „w złej wierze”, czyli wiedział, że nie ma formalnego prawa, ale korzystał z niej poprzez zasiedzenie, trzeba było wykazać się 20 latami użytkowania. Gdy podczas zasiedzenia nastąpiło przeniesienie posiadania, na przykład po ojcu użytka ziemie syn itp., to może on doliczyć lata poprzednie do swoich.

Obecnie od posiadania w „dobrzej wierze” wymagane jest 20, a w „złej wierze” — 30 lat nieprzerwanego użytkowania. I zauważa się, że wszystko jest jasne, tymczasem nawet sędziowie miewają kłopoty przy orzekaniu w konkretnych przypadkach.

Na jednym z rodzinnych spotkań Bolesław Z. otrzymał przrzeczenie teścia, że ten daje mu zaledzioną działkę rekrecyjną,

aby mógł wypocząć wraz z rodziną w wolnych od pracy zawodowej chwilach. Zięć chętnie przyjął propozycję i „zadomowił się” na działce jak na własnej. Teść po pewnym czasie zmarł, a Bolesław Z. wykarczował las, uzupełnił pasieki, zbudował na działce domek letniskowy i pracownię. Podziału spadku nie było i nikt z rodziny przez ten czas nie śmiał oponować, pamiętając wół zmarłego. Lata mijaly i kiedy minęło ich 20. Bolesław Z. skierował się do sądu po postanowienie o stwierdzeniu zasiedzenia. Sąd Rejonowy w K. uwzględnił wniosek, ustalając, iż w roku 1985 minął 20-letni termin posiadania działki przez wnioskodawcę. To postanowienie zaskarzyła rewizja Janina Sz. twierdząc, iż ma do tej działki prawo jako spadkobierczy niestawa.

W konsekwencji powstał problem, jakie w tym przypadku zastosować terminy zasiedzenia, 20 czy 30 lat. Postanowienie sądu rejonowego było wydane w roku 1987, a rewizja została wniesiona już po wprowadzeniu nowych przepisów k.c.

Uchwała Sądu Najwyższego z 10 stycznia 1991 (III CZP 73/90) jest następująca: „Do zasiedzenia nieruchomości, którego termin 20-letni upływał przed 1 października 1990 r., nie mają zastosowania terminy zasiedzenia przewidziane przepisami nowej ustawy — Kodeks cywilny (Dz.U. Nr 55, poz. 321)”. Ale w uzasadnieniu SN wyjaśnia, że przepis art. 9 nowej ustawy — z 28.07.1990 — należy odnieść wyłącznie do ta-

kiej sytuacji, w których bieg zasiedzenia rozpoczął się przed wejściem w życie ustawy z roku 1990 i nie zakończył się przed 1.10.1990. A w sytuacji Bolesława Z. jest inaczej — 20 lat użytkowania w „złej wierze” miało w roku 1985, czyli spełnia on warunki do prawa własności tej nieruchomości.

NAJNIZSZE WYNAGRODZENIE W SPÓŁCE

— Ostatnio w kraju powstaje wiele różnych spółek, których właściciele mają często bardzo niską wiedzę o prawie, lub stają się zapominąć o przepisach „niewygodnych”. Do takich można zaliczyć przepisy kodeksu pracy. Ministerstwo pracy niedostatecznie panuje nad tą sytuacją i faktycznie mało kto przypomina „prywaciarzowi”, że jeśli chodzi o zatrudnienie siły roboczej, obejmują go przepisy ustawy.

Kodeks pracy ustalił dla wszystkich podmiotów gospodarczych obowiązek przestrzegania zasad, że praca ponad 8 godzin na dobę i przeciętnie ponad 46 godzin na tydzień w przyjętym okresie rozliczeniowym jest pracą w godzinach nadliczbowych. I w tym przypadku trzeba płacić pracownikowi za nadgodziny pracy.

Jeśli chodzi o najniższe wynagrodzenie w kraju ustalone przez ministra pracy i polityki socjalnej — od 1 X br. wynosi ono 1.350.000 zł. Czyli pracownik, który dotyczy otrzymuje najniższe wynagrodzenie zasadnicze powinien dostać wyrównanie do kwoty 1.350.000 zł.

Inne składniki wynagrodzenia, nagrody, wynagrodzenie za nadgodziny, wszelkie wyplaty z nadwyżki bilansowej itp. nie mają wpływu na placę zasadniczą. Pracodawca chcąc nie chcąc będzie musiał na ZUS Fundusz Pracy zapłacić więcej.

EMERYTURY I LATA PRACY

„Słyszałem, że od 1 stycznia 1993 r. zostanie wprowadzony nowy system emerytalny, a przy najmniej punkt przewidujący, że do emerytury liczone będą zarobki z 4 lat. Proszę o wyjaśnienie w tej sprawie” — pisze p. J.K. z Jabłonki.

Punkt o którym wspomina Czytelnik, znajduje się już w aktualnie obowiązujących przepisach emerytalno-rentowych. Zawarty jest w ustawie o rewaloryzacji emerytur i rent... z 17. października ub.r. Jeżeli wniosek wpłynie do ZUS po 1 stycznia 1993 r., do obliczenia podstawy wymiaru emerytury zostaną wzięte zarobki z czterech kolejnych lat kalendarzowych wybranych z ostatnich trzynastu. Jeżeli wniosek trafi do ZUS do 31 grudnia 1994 r. będzie można wybrać zarobki z kolejnych 5 lat kalendarzowych z ostatnich czternastu. Aż do roku 1999. Jeżeli wniosek zostanie zgłoszony po 31 grudniu 1999 roku, zainteresowany wybierze kolejne 10 z ostatnich 20 lat kalendarzowych. Należy jednak pamiętać, że przy okresie ostatnich lat kalendarzowych nie liczy się roku, w którym zgłoszono wniosek o emeryturę lub rentę.

Milka na cintoríne

Bol deň Dušičiek.

Milka išla s matkou na cintorín. Prišli navštíviť otecka, ktorý ležal tam už druhý rok. Počali veniec na jeho hrob, poklakli ku krízu a polievali ho horúcimi slzami. Keď sa vyplakali, uľavilo sa im na srdci. Zapálili sviečky a vrúcene sa modlili za oteckovu dušu.

V cintoríne bolo plno ľudí, plno detí. No, tak smutno azda nikdy nebolo ešte v ňom ako teraz. Všade hrobové ticho. Len tu i tam ozval sa pláč detí nad hrobovom oca alebo matky.

Milka len teraz videla, koľko nešťastných, opustených detí je len v ich obci. Rozplakala sa a nijako nemohla sa utísť. Veď otec mala tak rada! A nikdy viac ho už neuvídi na tomto svete...

Nebo bolo zachmúrené a smutné ako duše tých, čo v cintoríne plakali. Veselé boli vari len tie svietelka, ktoré blkotali na hroboch. Milka pozrela na ne a zdalo sa jej, že to dušičky s neba pozierajú medzi svojich priateľov, aby sa s nimi aspoň v tento deň potešili. Čím viac pozerala na svetlá, tým viac verila, že sú to dušičky zomreliých. Veď tak radostne horeli v mori svetiel, tak milo kývali svojimi plamennými jazyčkami!

Iba niektoré hroby boli bez svetla, opústené smutnejšie ako ostatné.

— Mamička, prečo na niektorých hroboch niesie vencov, ani svetiel? — vypytovala sa Milka.

— To sú hroby opustených ľudí, ktorí nemajú nikoho. Nemá sa o ne kto stará. Nemá im kto sviečku zapálí.

Milka ešte viac zosmutnila. Dlhho hľadala na opustené hroby, potom prosebne pozrela na matku. Matka porozumela a kývla hlavou.

O malú chvíľku na oteckovom hrobe svietila len jedna sviečka. Ostatne Milka poroznášala po ostatných hroboch. Z oteckovho vencu vytrhla niekoľko ruží, na každý hrob zanesla jednu-dve. Na každom kľakla a pomodlila sa.

Onedlho noc prikryla cintorin svojím čiernym pláštom. Zlatých plamienkov bolo na ňom čoraz menej. Dušičky odletúvali do neba, vyplakaní ľudia odchádzali domov.

Milka s matkou objali kríž, rozlúčili sa s oteckom a spokojne išli domov. Čestou zhovárali sa o tom, že príde čas, keď sa stretnú s oteckom tam, kde nebude viac ani smútku, ani súz.

Podľa J. Dafčíka

SEDEMDESIAT SUKIEŇ MALA

Rýchlo a veselo Ludová

Se - dem - de - siat su - kieň ma - la a predsa sa
ne - vy - da - la a ja ne - mám i - ba, i - ba
jed - nu, pý - ta - jú ma až za Vied - hu.

2. Sedemdesiat tisíc mala
a predsa sa nevydala.
(: Ja nemala iba jeden zlatý,
dostal sa mi bajúzatý. :)

3. Pod oblôčkom vyskakoval,
štyri groše ukazoval:
(: dajte vy mne dievča, dievča
vaše,
a ja vám dám štyri groše! :)

Koľko je šesť zajacov?
(yráp irt)

Poletuje biele perie, skadial leti,
kde sa berie. Keď ho ruka
zlapká, z perečka jej voda
kvapká! Čo je to?
(henS)

S. SAKALOVÁ

Chystám, chystám zásoby

Išli deti do hory,
do blízkej horičky,
postretli tam na dube
štyri veveričky.

„Veverička, veverka,
čo robíš na dube?“

„Chystám skladby na zimu,
deľom po žalude.“

Chystám, chystám zásoby
az do božej jari,
aby všetky cez zimu
ohrázať čo mali.“

ČO JE TO?

Co je hneď väčšie, ak sa obráti hore nohami?
(6—9)

NAŠA FOTOHÁDANKA

Naša snímka predstavuje vynikajúceho amerického speváka, nazývaného kráľom rock and rolla. Speváku kariéru začal ako 19-ročný v r. 1954. Jeho repertoár tvorilo skoro tisíc pesničiek, z ktorých najslávnejšia je asi Love Me Tender. Umrel, ziaľ, predčasne ako 42-ročný v roku 1977, no podnes sa jeho skladby tešia veľkej obľube a sú vydávané na mnohých platniach. Napíšte nám jeho meno a pošlite do redakcie. Medzi autorov správnych odpovedí vyžrebujeme knižné odmeny.

* * *

V Živote č. 412/92 sme uverejnili snímku poľského herca Piotra Fronczewského. Knihy vyrebovali: Katarína Kubušková z Durština, Kristína Dluhá a Monika Majerčáková z Novej Belej a Zofia Glinkowska z Walleza.

VESELO SO ŽIVOTOM

Martin s Paľkom bývajú na jednej ulici. Raz Paľko vraví:

— Martin, požiaj mi harmoniku!

— Ty tiež rád hráš?

— Nie, ale chcel by som aspoň raz pokojne zaspäť.

— Otecko, prosím ťa, pomôž mi vypočítať domácu úlohu!

— A ty čo? Najprv sám rozmysľaj!

— Veď už som...

— A na čo si príšiel?

— Ze poprosím teba...

Ondro večeria s neumytými rukami a otec sa hnevá:

— Ako môžeš jest s takými rukami!

— Ale, ocko, veď ja iné nemám!

VOJNA POHLAVÍ

Vegas. Hoci malo výrazne komerčný charakter a bolo chápané skôr ako veľké show, jednako mnohých naozaj zaujímalo, ako dopadne zápas medzi ženou a mužom. K prekvapeniu nedošlo. Vyhral 40-ročný Connors 7:5 a 6:2, aj keď mu jeho súperka, 36-ročná Martina, kládla tuhý odpor. V prvom sete dokonca viedla 2:0 a 3:1, avšak rýchlosť oslabila a napokon prehrala, v druhom sete už pomerne hladko. Treba pritom poznamenať, že Connors sa v tomto stretnutí vzdal druhého servu a hral na trochu širšom kurte.

Dodajme, že súperenie oboch pohlaví v športe trvá už dlhšie. Ženy začínajú dnes pestovať disciplíny, ktoré boli donedávna výlučne doménou mužov, napr. vzpieranie, futbal, zápasenie, trojskok, ľadový hokej a dokonca box. Dosahujú pritom veľmi dobré výsledky, ktorími sa veľmi priblížili k výsledkom mužov. Spomeňme napríklad, že dnes najlepšie maratónky dosahujú časy, ktoré by im trebárs na prvých povoľnových olympijských hrách priniesli medaily. Niektoré rekordy žien, napr. 10.47 sek. na 100 m, 7.54 m v skoku do diaľky, 207 cm v skoku do výšky a pod. — to sú výsledky, len neveľa horšie, aké v niektorých krajinách dosahujú muži. Samozrejme, ľahko predpokladáť, aby sa výkony oboch pohlaví úplne vyrovňali, ale súperenie, aj keď len na papieri, bude iste ďalej pokračovať. Znaleli športu si v tomto kontexte kladú otázku, kam siahajú ľudské možnosti? Podľa nás veľmi ďaleko.

Šašci jedou na výlet

Slunce svítí jako stromiliónová žárovka a šašouri jedou na kole na výlet. Kolo mají dlouhé, předlouhé. Asi patnáct nebo třicet jich šlapec do pedálů a na spoustě nosičů si hoví šašouri batolata, děti, písici a buclaté šašourky. Polovina z nich má nosy červené, polovina oranžové.

Jedou, jedou, až přijeli ke křížovatce, na které zrovna svítí zelené světlo. Hlavní šašour vesel zazvoní na zvonek a s výskotem vjedou do křížovatky. Jenomže kolo je dlouhé, předlouhé. Ještě neprojela ani polovina kola, a už blikla oranžová a hned za ní červená. Polovina kola šlápla do pedálů, druhá polovina zabrzdila, a kolo se roztrhlo vejpůl.

MIROSLAV VÁLEK

Ó, to byla havárie!

Všude se kutálejí šašouri, malí, dlouháni, tlusťoši i hubení. Zleva jen tak zastavil nákladák s melouny. Ale melouny nezabrzdily. Kutálejí se mezi šašoury, nejprve zelené, pak červené, jak se půli, čtvrtkuji a dortíkuji. Ó, to je mela!

Napřed se do melounů pustili malí šašouri špuntici. Pak i ti velici. Kdo by odolal sladkým melounům? Tu se objevil policista. Zapískal na pišťalku a hned všechno utichlo. Přísně nařídil, aby křížovatka byla okamžitě uvolněna.

Kupodivu — ve chvíli byla prázdná, odšašourovana a odmelouněná. Jen roztrhanuté šašouri kolo se tam povalej a trochu se z něj kouří. Policista nad ním stojí, podrbává si bradu, ale potom vytáhne z brašny vrtačku, kladivo, pilku na železo a ve chvíli udělá z polámaného kola zábradlíčko kolem chodníku.

Pak se rozhlédl, zda je na jeho křížovatce všechno v pořádku, a protože bylo, schránil se a odešel domů na oběd. Dal si polévku s nudlemi, nudle s mákem a mák s tvarohem. Potom se spokojeně protáhl, v koupelně si vyčistil zuby, aby je neměl ve službě zamákováné, a šel zase na svoji křížovatku.

Tam se velice podivil, neb zábradlíčko bylo pryč! Šašouri si totiž zase kolo narychlo slepili a jeli dál na výlet. Kolo mají dlouhé, předlouhé. Usilovně šlapou do pedálů. Když svítí slunce jako stromiliónová žárovka, je ze všeho nejlepší jet na výlet. To musí uznat i policista.

Ohó — svět je překrásná a zajímavá věcička!

ALOIS MIKULKA

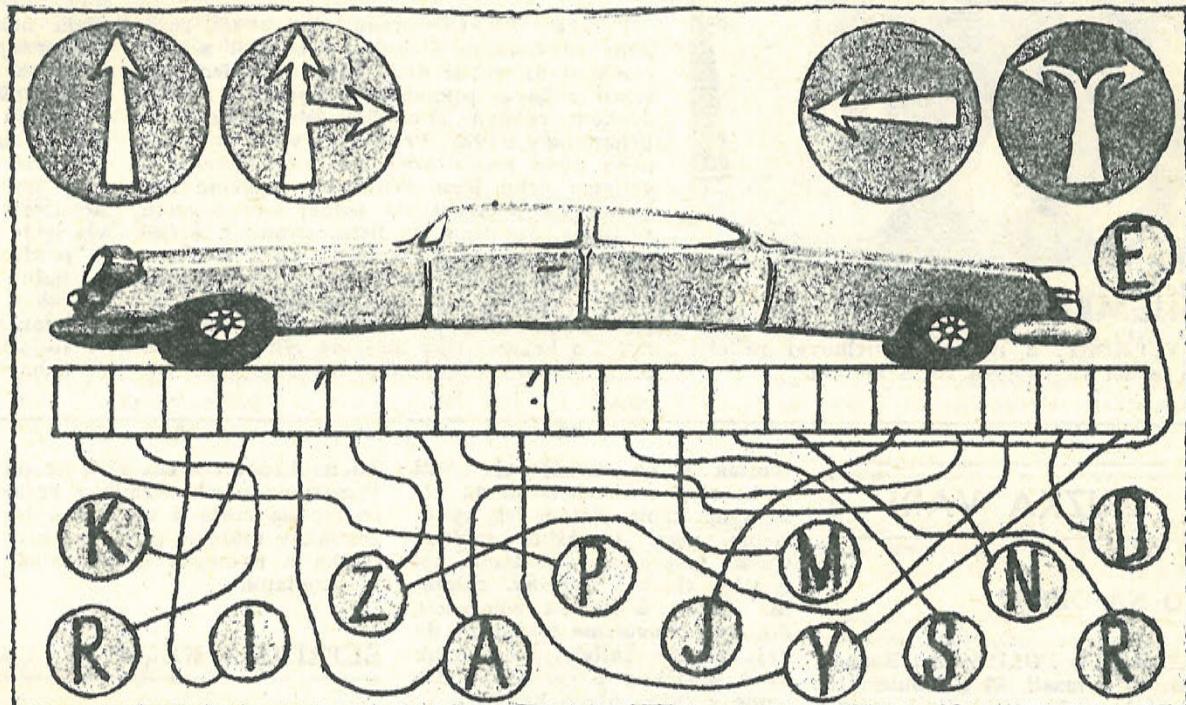
Žluna

Žluna píská písničku.
Bez začátku, bez konce,
bez kytary, bez zvonce,
bez ladu a bez skladu,
jen tak, že má náladu.

Jaká je ta píseň?
Inu:

Ani dlouhá, ani krátká,
ani hořká, ani sladká,
bez ladu a bez skladu...

Dál a dál se žluna pouští,
píská z lesa, píská z houští
o tom, že má náladu.

DOPRAVNÁ KRÍŽOVKA: Tieto dopravné značky majú rovnaký názov. Vpište chýbajúce písmená do okienok a dozviete sa ho.

Správna odpoveď v septembrovom čísle našej matematickej doplňovačky znala: deväť. Knihy vyžrebovali: Ján Soltýs z Vyšných Lapš, Lídia Chovačcová z Harkabuza a Vojtech Kolodej z Novej Belej.

Hviezdy svetovej estrády

TONY CHRISTIE

Od čias najväčšej slávy anglickej skupiny The Beatles uplynulo už vyše štvrt sto ročia, a jednako stále sa vraciame k hudbe týchto velikánov svetovej estrády, obchody predávajú kazety a platné s ich nahrávkami, rozhlas a televízia pripomína ich najväčšie hity. Podobnej populárnosti sa v dejinách zábavnej hudby tešilo len málo sólistov a skupín. Patrí k nim nepochybne i Tony Christie, ktorého dnes chceme pripomenúť.

Dávno sú preč časy, keď na svetových rebríčkoch najobľúbenejších skladieb vládli také hity ako: Lás Vegas, I Did What I Did For Maria alebo Is This The Way To Amarillo (ten posledný spievala napr. Helena Vondráčková pod názvom Kvítek z Mandragory), ktorých interpretom bol Tony Christie, jeden z naúspešnejších amerických spevákov prelomu šesdesiatych a

sedemdesiatych rokov. Iste si naňho spomenú predovšetkým tí, ktorí v tom čase prežívali svoje prvé lásky a k ich oblúbencom patrili i Tom Jones a Engelbert Humperdinck. Postavenie Christiego vo svetovej populárnej hudbe posilnil najmä dlhoročný angažmán v MGM Grand hoteli v Las Vegas, odkiaľ sa mu v roku 1979 podarilo s piesňou Sweet September preniknúť na čelo hitparádových rebríčkov.

Po tomto hite Tony ešte dokumentoval svoju príslušnosť k svetovej hudobnej „extratriede“ takými platňami ako Ladies' Man, Time And Tears, Country Love, ako aj As Long As I Have You. Potom ešte istý čas vystupoval v podobnom programe ako je Ein Kessel Bunt... a... odmlčal sa. V roku 1981 získal ešte cenu Zlatá Európa, ktorú každoročne udeľuje sársky rozhlas a televízia a zmizol zo scény. Pomaly

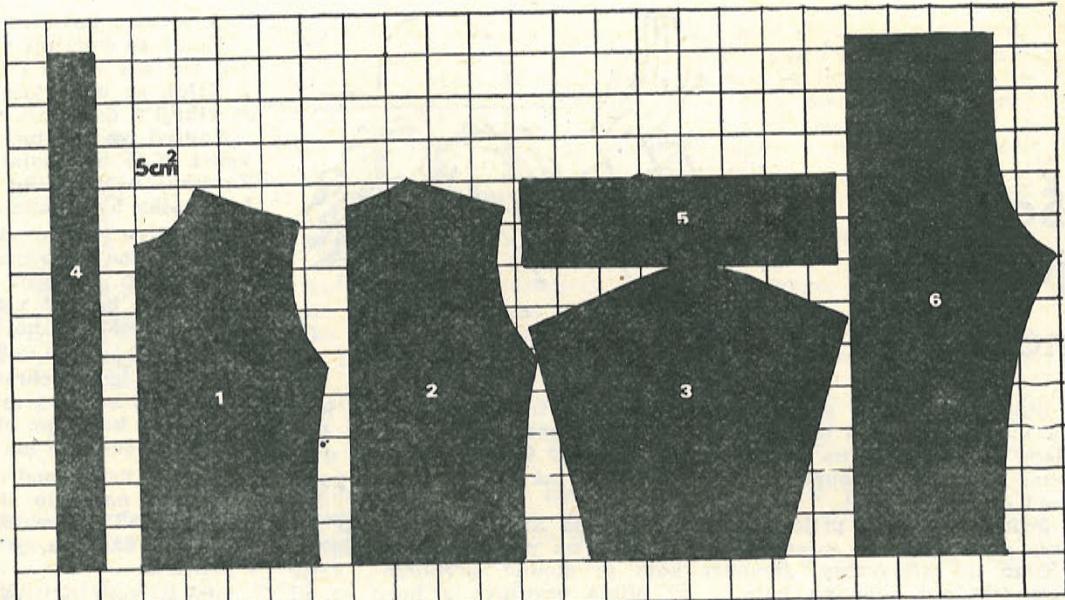
sa na neho začalo zabúdať. Začal sa venovať svojej rodine (manželke Susane Lesleyovej a trom deťom, z ktorých dnes dvadsaťjedenoročný syn Sean vedie otcovu skupinu).

Keď sa koncom osiemdesiatych rokov spomínaným Tomovi Jonesovi a Engelbertovi Humperdinckovi vydaril comeback, aj Tony si pomysiel, že by sa mohol vrátiť na estrádu. A vyšlo to aj jemu. Gramofonovú firmu RCA zamenil na nemecký Polydor a v roku 1989 nakrútil dva single, ktoré, na počudovanie, boli rýchlo vypredané. Jeho úspešný návrat potvrdilo aj západoeurópske turné, kde počas niekoľkých týždňov dokázal, tak ako kedysi, očariť poslucháčov. Nie div že dnes si jeho skladby často môžeme vypočuť aj u nás v rozhlasovej súťaži. Sí niečim novým, a podľa všeobecnej mienky, príjemným na počúvanie. (js).

ŠIJEME PRE DETI

VELKOSŤ: 3 roky, na strihovej prílohe je model vo veľkosti 120 a 140 cm.

SPOTREBA: zelená impregnovaná tkanina 130/120 cm, čierna impregnovaná tkanina 130/100 cm, suchý zips a tenká guma.

POSTUP PRÁCE: predný diel bundy zošíjeme so zadným dielom na bokoch a plesciach. Dvojfarebné diely rukáva zošíjeme do tvaru rukáva, rovnako postupujeme aj pri druhom rukáve a obidva ich všíjeme do prieramkov budny. Priekrénik v strede predného dielu podľa označenia rozstrihneme a všíjeme úzkú légu. Stojačik prehneme lice k licu na polovicu, na jednej strane spolu zošíjeme, obrátíme na licnu stranu a všíjeme pri okraji do priekrénika. Zošíjeme druhý okraj stojačika. Dolné okraje bundičky a rukávov podľa označenia zahneme a prešíjeme 3 tunelčeky, do ktorých naylečime gumu. Do krátkej légy môžeme všíť zips alebo pribí patentové gombíky. My sme všili dva

suché zipsy. Hotovú bundu nakoniec opatrne vyhladíme.

Nohavice — postup práce: pravý predný diel priložíme lícom k pravému zadnému dielu nohavíc a spolu ich pri okraji na vnútornej strane zošíjeme. Pri zošívaní vonkajších strán všíjeme zároveň č cm široký lampas. Rovnako zošíjeme ľavú nohavicu aj so všitím lampasu. Zošitú ľavú a pravú nohavicu zošíjeme spolu v prednom a zadnom sedovom šviku. Na hornom a dolnom okraji nohavíc zahneme označené miesta a prešíjeme po tri tunelčeky, do ktorých naylečime gumu. Nohavice vyhladíme.

1. predný diel 2×
2. zadný diel 2×
3. rukáv 2×
4. lampas 2×
5. stojačik 1×
6. nohavice 4×

ZUZKA VARI

ČO NA OBED?

PÁRKOVÁ POLIEVKA. Rozpočet: 30 g masti, 30 g cibule, 120 g párkov, 20 g hladkej múky, 250 g zemiakov, voda, soľ, červená paprika, majorán.

Na spenenú cibuľu pridáme červenú papriku, pokrájané párky popražíme, zaprášime múkou, zalejeme vodou, osolíme, okoreníme, pridáme očistené, pokrájané zemiaky a uvaríme. Ak nemáme čerstvú papriku môžeme pridať podľa chuti práškovú papriku.

VYPRÁŽANÉ TEĽACIE OBLÍČKY. Rozpočet: 2 teľacie obličky, 30 g hladkej múky, 80 g strúhaniny, 80 g masti alebo oleja, 1 vajce, 1 lyžica mlieka, soľ.

Umyté obličky rozrežeme na plocho, posolíme, obalíme v múke, vajci, ktoré sme rozštahali s mliekom, a v strúhanke. Vyprážame v horúcej masti.

Podávame so zemiakmi a s u-horkou, šalátom alebo kompotom.

BRAVČOVÉ KOTLETY NA SMOTANE. Rozpočet: 600 g bravčového karé, 40 g masti alebo oleja, 2 dl kyslej smotany, 20 g hladkej múky, soľ, korenie, červená paprika.

Z bravčového karé nasekáme kotlety s kosťou, naklopeme ich, okraje narežeme, posolíme, oko-

reníme a na rozpálenej masti alebo oleji z oboch strán do ružova opečieme. Potom ich vyberieme, mast zaprášime múkou, trošku popražíme, pridáme pollyčky sladkej papriky, zalejeme vodou a kyslou smotanou, dosolíme. Povaríme a vložíme do nej upečené kotlety, ktoré však už s omáčkou nevaríme. Podávame s ryžou alebo knedľou.

ZAPEKANÉ ZEMIAKY S PEŪCKAMI. Rozpočet: 1 kg zemiakov, 60 g masti, 600 g plúcok, 60 g cibule, voda, soľ, čierne korenie.

V kožke uvarené zemiaky očistíme a pokrájame na kolieska. Plúcka zomelieme, dáme na pokrájanú cibuľu zapnenú na masti, posolíme, okoreníme, podlejeme vodou a udusíme. Potom primiešame pokrájané zemiaky a dáme zapieciť do vymastenej nádoby. Podávame so šalátom.

ZEMIAKOVÝ KOLÁČ. Rozpočet: 500 g krupicovej múky, 70 g cukru, 50 g oleja, 20 g droždia, 2 vajcia, 500 g zemiakov, asi 3 dl mlieka, soľ, citrónová kôra, 100 g práškového cukru.

Do múky dáme cukor, olej, soľ, vajce, droždie rozmočené vo vlažnom mlieku a vypracujeme tuhšie cesto, ktoré necháme na teplom mieste vykysnúť. Zemiaky očistíme a uvaríme v osolenej vode. Ocedené pretlačíme cez sito, pridáme práškový cukor, asi 1/2 dl horúceho mlieka a vypracujeme na hladkú kašu. Potom pridáme vajce a postrúhanú citrónovú kôru. Vykysnuté cesto vyvalíkame na pomúčenej doske

asi na hrúbku 1 cm a dáme na vymastený plech. Zemiaky rozotrieme na cesto a upečieme. Do zemiakov môžeme pridať aj hroznienka a namiesto mlieka sladkú smotanu.

SETŘÍME V KUCHYNI

BRAMBOROVÉ ŠIŠKY S KRUPICÍ. Rozpočet: 100 g krupice, 50 g sádra, 120 g rozpušteneho másla, 120 g moučkového cukru na posypání, 700 g vařených brambor, 2 vejce, špetka soli, 300 g mouky.

Brambory uvařené ve slupce oloupeme, prolisujeme, pridáme vejce, sůl, mouku a vypracujeme těsto. Z těsta uděláme malé šišky, které varíme v osolené vodě. Krupici oprážíme na sádle a zalijeme trochu vody, aby rozpukala. Potom ještě chvíli mícháme a pražíme, aby v ní nebyly hrudky. Uvařené šišky polejeme máslem a posypeme prášenou krupicí a moučkovým cukrem.

Šišky můžeme podávat také s bryndzou, místo cukru dáme v tom případě sůl.

BRAMBOROVÝ TRHANECK. Rozpočet: 4 dl mlieka, 250 g vařených brambor, sůl, 50 g moučkového cukru, 2 vejce, 250 g polohrubé mouky (krupečatka), sádro nebo tuk na pečení.

V mléce rozmícháme nastrouhané brambory, sůl, cukr, žloutky, mouku a dobře vypracujeme. Nakonec přimícháme sníh z bí-

ků. Na plechu rozpálíme tuk, připravené těsto na něj roztrémeme a vložíme do vyhřáté trouby. Nedopečený moučník z trouby vyjmeme, roztrháme vidličkou, vložíme zpět do trouby a dopčeeme. Hotový, ještě horáký trhanec posypeme moučkovým cukrem a ihned podáváme. Můžeme podávat i s kompotem.

SALÁT

SALÁT Z ČERVENÉHO ZELI SE SLANINOU. Rozpočet: 500 g červeného zeli, 60 g slaniny (uzeňné), lžička cukru, kmín, ocet, sůl.

Očistěné zeli jemně nakrájíme, promicháme se solí, kmínem a octem, přelijeme sběračkou vařící vodu a dusíme. Měkké zeli necháme na cedníku vykapat, upravíme na misu, přisladíme a polijeme na kostičky nakrájenou a rozpuštěnou slaninou.

ZELNÝ SALÁT SE ŠTÁVOU Z ČERVENÉ ŘEPY. Rozpočet: 500 g hlávkového zeli, 30 g slaniny, půl cibule, několik lžic štavy z naložené červené řepy, ocet, sůl.

Jemně nakrouhané zeli spaříme v osolené vodě a vykapané, popřípadě lehce vymačkáme zařijeme štávou z červené řepy. Jakmile se zeli zbarví dočervena, přimicháme k němu jemně rozsekanou cibuli, osolíme je, podle chuti okyslíme a nakonec zalijeme rozpuštěnou slaninou. Taktéž upravený salát podáváme teply. Chceme-li jej podávat za studena, nahradíme slaninu olejem.

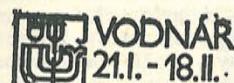
HVIEZDY O NÁS

Bude plne zaujatý finančnými a materiálnymi problémami. Ale nestaraj sa — bude to stáť za to. Ostatné veci musia trochu počkať. Bude mať štastie v podnikaní a snáď aj v bytových otázkach, ak dokáže byť trpežlivý a nebude sa rozčúľovať. Koncom mesiaca sa objaví možnosť zaujímavej cesty do zahraničia.

Stredom tvojich záujmov bude tvorec vlastné manželstvo. Ti slobodní sa môžu rozhodnúť k sňatku a naopak tým ženatým a vydatým sa môže stať, že sa zabavia obrúcky. Skrátka bude to doba dôležitých osobných rozhodnutí. V práci sa všetko rozvíja priaznivo, ale nezačína budovať vzdušné zámky, aby si nebol sklamany.

Bude trpieť únavou, vyčerpáním, všetko ľa prestane zaujimať, strátiť sily. V takomto stave ľahko môže urobiť chybu, ktorá by sa prenasledovala po celý život. Práce ti neubudne, ale sa s nou

vyrovnáš a snáď budeš mať aj nejaký dobrý nápad, ktorý ti priniesie finančný prospech.

19.II.-20.III.

Bude to radostný mesiac: milé stretnutia, zaujímavé pracovné plány, možno, že ľa čaká nejaká väčšia výhra. Tvoja životná situácia bude vyžadovať samostatné a rozohné konanie. Nevnučuj však iným príliš autoritatívne svoj názor, aby si nestralil dobrých a srdečných priateľov. Rozhliadni sa navôkol, možno, že nedaleko nájdeš zaujímavú osobu?

21.III.-20.IV.

Najväčšiu radosť by ti mali priniesť domáce udalosti. Ak plánuješ zmeny v zariadení bytu, postaraj sa, aby bol útlý a teplý a ak nemáš peniaze na väčšie investície, nezabúdaj aspoň na čerstvé kvety vo väze a na úsmiev pre svojich najbližších. To nič nestojí a akú radosť im urobíš!

21.IV.-20.V.

Môžeš stretnúť niekoho, kto sa ti bude zdať neobyčajne zaujímavý a atraktívny a kto môže mať značný vplyv na tvoj ďalší život. Tú osobu nesmieš prehliadnuť a nevyužiť príležitosť k zoznámeniu. Vďaka svojej energii

bez väčších ťažkostí sa vyrovnáš s pracovnými príležitosťami a vyhnies sa finančným starostiam.

21.V.-21.VI.

Máš plnú hlavu nových nápadov a plánov. Netrat čas na maličkosti, sústreď sa na to, čo je skutočne dôležité a zároveň reálne. Manželské alebo partnerské spory ti môžu trochu roztriasť nervy, ale uspokojenie profesionálnych ambícii ti pomôže sa so všetkým pokojne vyrovnať.

22.VI.-22.VII.

Budeš stredom pozornosti, ale neboj sa toho. Naopak, pomôže ti to v kariére, pretože prostredníctvom iných ľudí a zároveň vďaka svojej -vlastnej energii a neústupnosti dosiahneš to, čo sa ti zatial zdalo nemožné. Čaká ľa ešte veľa práce a úsilia, ale buď trpežlivý a vytrvalý.

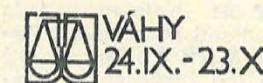
23.VII.-23.VIII.

V práci sa nebudeš cítiť najlepšie. Nahromadilo sa toho opravdu príliš mnoho. Trochu sa ti uľaví, ak sa ti podarí presvedčiť ťa a podriadených, že máš pravdu. Snáď sa koncom mesiaca zlepší aj tvoje finančné pomery. Nová známosť nesplní tvoje nádeje, naopak, môžeš s ňou mať ťažkosti. Rozmysli si, či sa máš vôbec angažovať.

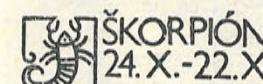
24.VIII.-23.IX.

Nebudeš v dobrej náladе. Jednotvára práca ľa unavuje. V súkromí hľadáš samotu a kľud, ale nevyhnies sa nepríjemným stretnutiam. Tvoja ďalšia známost s osobou, ktorá nie je voľná, ti začína ťažiť, ale nevieš, ako vyriešiš túto chúlostivú situáciu. Nezabúdaj pre svoje problémy na staršiu osobu, ktorá netrpeživo ľa na tvoju návštevu!

24.IX.-23.X.

Úspech v práci, ďalší stupienok v kariére a všeobecné uznanie sú na dosah ruky. Budeš mať dos výtrvalosť a dôslednosť, aby si to využiš. Okolo teba sa veľa deje. Pozoruj vývoj udalostí trpežlivu a starostlivo, aby si ne-premánil svoju príležitosť. Prehľubuj svoje vzdelanie a kvalifikácie — to je tvoj najlepší kapitál.

24.X.-22.XI.

V práci uznanie a vyšie príamy, štastie v láske a v hre. Skrátka nebudeš mať žiadne starosti, pokiaľ si sám niečim neuškodiš. Drž na úzde vlastnú temperament, nedaj sa vyprovokovať osobu, ktorá nie je pre teba najlepším partnerom. Čaká ľa cesta do zahraničia, ktorá môže veľa zmeniť v tvojom živote.

NÁŠ TEST

Kolik máš v sobě sily?

Chceš-li poznat možnosti své psychické sily, odpověz na naše otázky.

- Cítím v sobě velkou energii a sílu pro každodenní užitek.
- Mám odolný organismus a občasné potíže dovedu bez problému prekonat.
- Situace, na které nemám vliv, dovedu snášet klidně, i když jsou pro mne nemilé a nepríjemné.
- Samota má v mé případě rovněž dobré stránky.
- Znám svou cenu a když je třeba, dovedu to ukázat.
- Svět mých citů je pestrý a umím se postarat o to, aby dlouho neprevládala jedna barva.
- Dovedu plně odpovídat, a mám-li příležitost, bavit se na plné obrátky.
- Před důležitým rozhodnutím chladně rozvažuji různé možnosti, aniž bych podléhal váhání a rozpakům.
- Mám v životě určité nadřízené cíle, pro jejich uskutečnění se dovedu vzdát jiných a bojovat o ně.
- Pocit bezradnosti a nemohoucnosti je mi naprostě cizí.
- Věřím v sebe a ve vlastní možnosti.
- Vím, že není snadné mne postrašit a neleknu se hned tak něčeho.
- Nevěřím v předurčení, soudím, že každý je tvůrcem vlastního osudu.
- Pozoruji, že lidé mě mají rádi, ačkoliv se o to nijak zvlášť nesnažím.
- Dovedu změnit svůj názor, přesvědčí-li mne o tom důkazy a argumenty.

Za každou odpověď „ano“ si připočti 10 bodů, za „nevím“ 5 bodů, za „ne“ nic.

150—100 b.: Jsi psychickým silákem, dovedeš být zdrojem sily a oporu pro sebe i pro jiné. Přitom nezanedbáváš materiální základy vlastního života. Je v tobě více moudrosti než intuice, i když tomu jiní často říkají tvrdohlavost.

99—50 b.: Tvoje síla se rovná velikosti vlastního obrazu. Stejně jako měřítkem malířova nadání je práce a představivost, tvoj silou je tvůj život a to, co z něho vyplývá. Dovedeš se zmobilizovat a změnit svou strategii. Výtrvalost, jasná představa budoucnosti a spoléhání na sebe jsou silnými stránkami tvé osobnosti. Ne demonstrace síly, ale vnitřní síla je tvou největší předností.

49—0 b.: Souhlasíš se rčením, že tvojí silou je tvá slabost? Dovedeš na sebe vzít více než jiní, umíš z bezradnosti stvořit hradbu bráničí tebe i tvé blízké. Víš, že je to také síla umožňující nejen přežít, ale i dlouhý a úspěšný život?

SNÁŘ

zdálo se vám o:

Císaři — povýšení v úřadě; mluviti s ním — získáš velkých poct. Císařovně — požíváš velké úcty; mluviti s ní — bohatství. Cla placení — musíš platit školné. Cirkusu — hrozíci zkáza.

Copu — je ti zakrývána pravda; nositi ho — nemůžeš se zprostít předsudků; plést ho — důležitou věc posuzuješ velmi lehce; ztratiti ho — neštěstí; odstříhnouti ho — súčtuješ se zastaralými názory. Cukrárně — dlouhá chvíle.

Cukroví — našeptavačství; jisti ho — požitek lásky. Cukru: jisti ho — jsi pochlebníky obklopen; kupovati — příjemný život; tlouci ho — máš lásku k svému řemeslu; darem obdržeti — někdo se uchází o tvoji lásku.

Cukrovinkách — budeš pozván ku slavnosti. Cvrčkovi — máš neznámé nepřátele. Cvičení: viděti ho — nepokoj, vada, nesvár; cvičiti sám — trapné překvapení.

Cylindr: nositi ho — nalezeš přístup do vzdálených kruhů; koupiti ho — ženeš se za vnějším dojmem. Cymbálu hrajícim — přijdeš do příjemné společnosti.

TOHOROČNÉ LETO prospieva-
lo manželstvám a zásnubám.
Prednedávnom sa konal sobáš
Mickeyho Rourke, ktorého pozná-
me z filmu 9 a 1/2, a z ďalších
filmov vysielaných v poľskej
TV. 36-ročný filmový herec sa
oženil s modelkou Carré Otti-
sovou. Svatba sa konala tajne,
nevedeli o nej dokonca ani naj-
sikovnejší reportéri. V posled-
nom čase sa tiež vydala speváčka
a herečka Whitney Houstonová.
28-ročná hviezda sa vydala za
svojho 22-ročného priateľa, tak-
tiež s tmavou pleťou, Bobbyho
Browna. Naproti tomu vynikajú-
ca tenistka Steffi Grafová má
konečne oficiálneho priateľa, 36-
ročného Kena Nahouma, teda
staršieho od nej o 16 rokov. Za-
sa kapitán Mark Phillips, ktorý
je už oficiálne rozvedený s de-
cérou kráľovnej Alžbety II., prin-
ceznou Annou, sa začal prialiť
s 29-ročnou Jane Thorntonovou,
majiteľkou cestovnej kancelárie.
Manželstvo nie je vylúčené? Na
snímke: Whitney Houstonová.

že presahnut 20 kilogramu. Je-
setri maso a černý kaviár pa-
trily odedávna k významným po-
ložkám sovětského exportu.

v Španielsku nervózne hľadajú
nejakú princeznú, pre ktorú by
Felipe chcel nechať svoju Isabe-
lu... Na snímke: princ Felipe.

* * *

**SPISOVATEL HENRY MIL-
LER**, zosnulý roku 1980, prosil
predevším ako autor erotických
románov. Rád se zdržoval ve spole-
čnosti krásnych žen, jimž s
oblibou vyprávěl o svých sexuálních
dobrodružstvích. Jeho poslední manželka Hoki Tokuda však nyní přišla s tvrzením, že Miller uměl o sexu jenom mluvit. „Naše manželství nebylo nikdy naplněno!“ vyhlásila 55letá majitelka nočního klubu. Pretože však vdova nědávno otevřela nový bar v Tokiu, lze se domnívat, že ji jde v první řadě o re-
klamu.

* * *

**BÝVALA IRÁNSKA CISÁ-
ROVNÁ SORAYA** ukončila pred-
nedávnom 60 rokov. Nevedno ako
oslavovala svoje narodeniny. Ušla
pred ľuďmi, najmä pred novinárm, keďže sa obávala, že sa
o nej zasa začne písat a klebe-
ti. Predtým však povedala svojim
niekoľkým priateľom, že žiadna žena nemá rada svojich
60 rokov.

Pripomeňme, že v 50. rokoch Soraya Esfandiaryová, dcéra Per-
žana a Nemky, bola na ústach celého sveta. Vtedy veľmi mocný sa oženil s krásnym, 18-
ročným dievčaťom a ich svatba
bola ako z rozprávky. V roku 1958 sa však cisárovna Soraya mu-
sela rozvísiť s manželom, hoci sa veľmi milovali. Totiž Soraya
nemohla mu porodiť dieťa, čo by
znamenalo koniec dynastie Pahle-
viovcov. Meno Soraye ešte mnoho
rokov neschádzalo zo stránok
svetovej tlače — bola hviezdou
medzinárodnej spoločnosti, pokú-
šala sa tiež bezúspešne o filmo-
vú kariéru. O jej súkromnom ži-
vote sa neustále klebetilo, dôkon-
ca kozmetické prípravky a pan-
čuchy pomenovali podľa jej me-
na — Soraya. Jediným mužom,
o ktorého malá skutočne záujem
a chcela s ním spojiť svoj život,
bol taliansky režisér Franco In-
dovina. Ziaľ zahynul v leteckej
havárii. Vtedy sa Soraya skoro
úplne utiahla do samoty. Bývala
v Paríži, na Avenue Montaigne,
neďaleko druhej samotnej ženy,
Marleny Dietrichovej, a pomaly
sa na ňu zabúdalo. Až teraz pri
príležitosti 60. narodenín si kon-
nečne svetová tlač spomenula na
„cisárovnu so smutnými očami...“
Na snímke: mladá Soraya.

* * *

**DOPISY, KTERÉ ZACHRANI-
LY ŽIVOT.** „Vic už nic nemů-
žeme udělat, vězte chlapce domu, ať umře mezi svými,“ řekli
rodičům deseti letého Craiga Shergolda lékaři z londýnské ne-
mocnice Royal Marsden Hospital.
Chlapec měl nádor mozku, ozá-
rování ani léky nepomohly, byl
už částečně ochrnutý a sotva
mluvil. Rodiče chtěli splnit každé
priání svého syna, a ten měl jen
jedno: dostat mnoho dopisů od
lidí z celého světa, kteří by mu
přáli, aby se uzdravil.

28. září 1989 anglický list The
Sun otiskl dopis smrtelně nemocného
chlapce. Již za několik dní na jeho adresu přišlo 30 tisíc do-
pisů a pohlednic. Za týden jich
bylo sto tisíc, za měsíc téměř
půl milionu. Byla to dopisy od
mladých i starých, neznámých i
slavných. Napsala mu tehdejší
ministerská předsedkyně paní
Thatcherová, kníže Charles, zpě-
vačka Madonna a Michael Jack-
son, John Travolta, Schwarzenegger a sám Sean Connery. Do-
věděli se o něm lidé nejen v
Anglii. Dopisů přicházely plné
pytle. Malý Craig tvrdil: „Nemo-
hu umírit, dokud je všechny ne-
přečtu.“ K radosti a překvapení
jeho matky se jeho stav přestal
zhoršovat. A pak přišel dopis od
amerického milionáře Johna
Klugeho, který pozval Craiga do
USA. „Můj přítel doktor Kasser

* * *

MLADÁ GENERÁCIA ohrozu-
je európske tróny! Takáto je
značná časť verejnej mienky naj-
mä odvtedy, keď sme sa dopo-
čuli o manželských krízach na
britskom kráľovskom dvore. Ide
o manželskú krízu následníka
trónu Karola a jeho manželky
Diany, škandál so Sarah, ktorá
vraj podvádzala svojho manžela
prince Andreja, knieza Yorku.
Lenže starostí má aj španielsky
dvor. Totiž následník trónu, princ
Felipe, je už tri roky smrteľne
zamilovaný do istej Isabely Sarto-
riusovej, dcéry advokáta, ktorá
nemá v žilách ani kvapku
„modrej krvi“. Felipe napriek
nátlaku rodičov sa so slečnou
nechce rozísť a uvažuje o man-
želstve. Vtedy by sa však musel
vzdať koruny. Druhá v poradí

následníčka trónu je jeho sestra
Elena. Ale aj ona by chcela spá-
chať mezaliancu. Jej nápadníkom je
Alfréd S. Galera, povolaním
architekt, taktiež nevhodný na
manžela budúcej kráľovnej. Teda

SPOŁECZNE KOLEGIUM DÓRADCZE: Augustin Andrašák, Zofia Bogačíková,
Józef Congwa, Ján Halač, František Harkabuz, Vladimír Hess, Zofia Cha-
łupková, Bronisław Knapčík, Eugen Mišinec, Lýdia Mšalová.

WARUNKI PRENUMERATY: Prenumeratę na kraj przyjmuje redakcja Život
w Warszawie lub Zarząd Główny TSKCIS w Krakowie w terminach: do dnia
15 grudnia na I kwartał, I półrocze oraz na cały rok następny; do dnia 20
czerwca na II półrocze roku bieżącego. Cena prenumeraty: 1 numer 3000 zł,
kwartalnie — 9000 zł, rocznie — 36 000 zł.

Prenumeratę ze zleceniem wysyłki za granicę przyjmuje także redakcja Ži-
vot w Warszawie oraz Zarząd Główny TSKCIS w Krakowie w podanych wy-
żej terminach. Cena prenumeraty zagranicznej jest wyższa o 100%.

DRUK: Prasowe Zakłady Graficzne RSW, 00-375 Warszawa, ul. Smolna 10.
Zam. 157.

Nie zamówionych tekstu, fotografii i rysunków redakcja nie zwraca i za-
strzega sobie prawo do skrótów.

Numer oddano do składu 3.10.1992 r., podpisano do druku 18.11.1992 r.

**POSLEDNIM ÚTOCIŠTĚM JE-
SETERU** na svete je severní časť
Kaspického mora. Drancování
prírody totiž vedlo k tomu, že
zmizel jeseter jaderský, čínsky a
japonský na hranici vyhubení se
ocíti jeseter severoamerický.
Ostatne i počet jeseteru v Kas-
pickém mori se výrazne snížil.
Vinu nesou gigantické hydroelek-
trárny pohradzující Volhu, prú-
myslové a zemědělské odpady,
zavlažovací kanály. Přitom jese-
ter patří k nejstarším obyvate-
lům naší planety, vědcí odhadují,
že existuje 180 až 200 miliónů
let. Dospělé kusy dosahují až
dvou metrů délky a množství
jiker obsažené v jedné rybě mu-

ŽIVOT

MIESIĘCZNIK SPOŁECZNO-KULTURALNY
00-372 WARSZAWA, UL. FOKSAL 13. FAX,
TEL. 26-44-49 (RED. NACZ.), 26-04-55, 26-42-57

**ORGAN TOWARZYSTWA SPOŁECZNO-KULTURALNEGO CZE-
CHOW I SLOWAKÓW W POLSCE**, adres ZG TSKCIS: 31-150 Kra-
kow, ul. Św. Filipa 7, tel. 34-11-27.

PISMO SPONSOROWANE PRZEZ MINISTERSTWO KULTURY I SZTUKI.
WYDAWCIA: ZARZĄD GŁÓWNY TSKCIS.

ODZNACZONE: Złotym Medalem ze Wstęgią Czechosłowackiego Instytutu
Kontaktów Międzynarodowych, Medalem Macierzy Słowackiej Za Zasługi dla
Rozwoju Literatury Słowackiej, Złotą Odznaką Za Zasługi dla Ziemi Kra-
kowskiej, Medalem Za Zasługi dla TSKCIS.

REDAKCJA: Ján Spernoga (redaktor naczelny), Józef Pivovarcík, Eva Ma-
tisová, Mieczysław Pożarski (redaktor techniczny), Eva Rudnická, Alžbeta
Stojowska (tłumaczka).